

HK

7HARMADOKOR

harmadkor 7

A JATE KÖZMŰVELŐDÉSI TITKÁRSÁG
IRODALMI-KRITIKAI KIADVÁNYA

Szerkesztő: Takács József

Felelős

Szerkesztő: Ötvös Péter

Lektor: Szigeti Csaba

A szerkesztőség címe: JATE Bölcsészettudományi Kar 6722 Szeged,
Egyetem utca 2-6.

I. Irodalomtörténeti Tanszék (Ötvös Péter)

- 1 Lilacuhás nő (versek) Visky András
 5 Pekingi pasziánsz (versek) Kovács András Ferenc
- 10 ROBERT NYE ELBESZÉLÉSE
 11 Ki világosítsa fel a gyereket: (ford.:) Hruby József
- 18 25 keretes diakép (részletek) Nagy Imre
 33 A tavibéka (versek) Háty János
 36 Cím (versek) Kurdi Fehér János
- A FIATAL LUKÁCS GYÖRGY
 41 Ítékezés (ford.:) Szijj Ferenc
 46 Ugrás a sötétbe (Lukács és az Ítékezés) Hévízi Ottó
- 67 Androgün terep (versek) Darvasi László
 69 Galamb (versek) Tetár Sándor
 71 Abszint Szijj Ferenc
 76 A krónikás (Czakó Gábor regényeiről) Kiss László
- 82 GOTTFRIED BENN ESSZÉJE
 83 A nihilizmus után (ford.:) Kurdi Imre
- FIGYELŐ
 92 Az intelmek hasznáról (Kovács András
 Ferenc: Tengerész Henrik intelmei) Jakabffy Tamás
 97 A valóság keserősége
 (Kukorelly Endre: Maniere) Darvasi László
 99 A hősiesség vége (Garaczi László:
 A terület visszafoglalása a madaraktól) Takács József
 102 Alexis de Tocqueville: A demokrácia
 Amerikában Keszthelyi András
- 105 A lélegzet-estek krónikája
 109 MUNKATÁRSAINK

A címlapot - Fuksz Lehel betűivel - Gáll Tibor készítette.

lilaruhás nő

hány könyvhől raklak össze,
kedvesem, a polcraál alázuható
színes fedelű hány madártól?

testedben a városban kőszáló
álmatlan szobrok ideje,
elmúlik minden körülötted,
te itt vagy, én itt vagyok,
és becsukódnak az ablakok,
odakint marcona handákba
tömörülve rémszétgetik a várost
a faqy álruhás muzsikjai;
körülötted meleg van, meleg,
ujjaidon kialusznak a fehér
ejtőernyőkön érkező hópelyhek,
ülsz a derekadra simuló
suttogó karosszékben, lilaruhád
hullámain szobába áradnak a
boszorkákat, mindenféle dagadozó
gonosz dögöket elriasztó estők,
az összetartozás édes illatát
árasztó kályhacserepekkal,

mikor szakadatlanul vártuk, hogy
kivágódjon az ajtó és havat
prüsszkölve megérkezzék valaki,
helyére üljön közénk és azt mondja:
hát itt vagyok, itt, zsebéből
kiszórná elénk az elmúlt éveket,
ellátná nevekkal a világ ablakon
beleselkedő szörnyű dolgait, itt
vagyok, itt vagyok, az ablakon
túl fák, és hideg, és európa---

lilaruhát az idő vízesése,
kedvesem, mögötted szekrénnyé
csiszolt csöndes erdő

ISKY ANDRÁS

messziről

szállodaszobád ablakából a madarak
csőrében billenő épületeket látod,
vacogtat a nyár hava, a falakhan
lapuló vízvezetékek acsarkodása,
levelet írál legszívesebben valakinek,
hajlékony vonalú könnyű rokokó betűkkel,
gazella vitorlások, női nevű dzsunkák
és karavellák siklanának körkörösén a
papíron, Kedves Fokföldi Iholya, Kedves
Kő, Kedves Csiga, most van az éjnek rémjáró
szaka, s a betűk páfrányok nedves levelét,
irdatlan lámpásokat cipelő bogarak röptét
idéznék, a bokrokból kisurrandó törzestű
rókákat és a fák mögött ruganyos léptekkel
eltűnő napot, elég volna, lám, ennyi,
Kedves Fokföldi Iholya, Kedves Kő, Kedves
Csiga, majd indulhatnál is valamerre,
becsukhatnád szállodaszobád ajtaját,
magadra gombolhatnád szállodagyermekkorod bőrdíjait,
meg a tiszta vizű kulacsokat, hurcolod,
valamerre még, szállodaléted, hogy el ne
késd az újabb madárvonulást, füvek folyóparti
csendes, szendörgő madrigálját---

egy meissenai gyümölcsöstál délutáni fényben

vajh honnan kerültek
a porcelán tátra a fegyveresek,
és merre néznek most, mit
kémlelnek a távolban,
ami már a gyümölcsöstálra
nem kerülhetett, hacsak
az opálos csillogás nem az,
az asztalra terülő délutánban?

és amit néznek, konok szemekkel,
van-e valahol egyáltalán; az
emlékezet kékes párájában fuldokló
messzeségben van-e várakozó,
ki reményt gyöngyözik a dzsidákra
szoruló ujjak lankadó ereibe,
a kitárt homlokra némi fényt von,
s az akarat finom fodrait;
van-e ott, s túl van-e, mitől lehessen itt is?

a titokról, mely mögöttük lehet
sem szól a tál, az aranyozott szél
mesterkelt glóriája fejük felett
nem beszél arról, mit jelent érezni
vesztett vidékek pörzs-szagát, hallani
nyílvessző keselyű-hangját a levegőben.

Vonulnak egymást nem érintve
a fegyveresek a gyümölcsöstálon,
körbe-körbe a porcelán-örökéletben,
ők hárman, tizen, százan,
és olyan magukra maradottan, mint
elhagyott házban felejtett ingaóra.

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

Pekingi pasziansz

(Színhely a kártyák
végtelen oldala. Nincs
végző. Bal-jobb, bal-jobb. Kint
menetelnek. Most,
mint kifosztott családi
albumot, mondd ki magak...)

A FESTŐ - Múltkor meghaltam
egy ecsetvonáshoz, s ma
gondolathoz újra festek:
fényfolt szivárog
így falak itatósán
szirmos tavasziidőben.

A LÁNY - Tegnap havazott
Hangcsnuban. Csak háromszáz
halott. (Csend.) Modellt ülünk
egy láthatatlan
képhez egy ránkifehéřült
idegen képzeletben.

A FÉRFI - Egyszer, emlékszem,
kártyát vetettem: holtak
masíroztak egy hősi
fényképalbumban
a kőcsászár szemében
egy tiltott városon át.

A LÁNY - Holnap is modellet
ülünk a hallgatáshoz.
(Csend. Kintről vezényszavak.
Bal-jobb, bal-jobb.) Ez
a teljesség: legyilkolt
zsolik vigyorában álsz.

A RÁDIÓ - Híreket mondok.
(Elhallgat. Kint sortűz a
csillagokra. Valahol
telefon cseng. Csend.
Valahol mindig bal-jobb.
bal-jobb...) Híreket mondtam.

(Mondd ki magad. Fossz
ki egy albumot. Aztán
csak nézd egy kép fonákját:
nézd a semmiből
kitépett arcodat. Ez
a PEKINGI PASZJANSZ.)

Ellenreneszánsz

M.K.-nak

Ki int felém az
euganaei lázról?
Ki boncol lelkes
lovasszobrokat - szikét
ki mér a végtelenhez?

Ő integet egy
Vergilius sorból. Ő
latin tavaszban
lakik - lapszéli csendben
egy színes Petit Larousse-ban.

Te integetsz egy
sárgafrikából. Szobád
falán hűrfosztott
hegedű - holdviolák
nyílnak a nyelved alatt.

Ő integet egy
vászon semmijéből. Ő
téli tárlatok
lakója - egy tekintet
üres labirintusában.

Ki int felém az
ellenreneszánszba? Ki
műti meg festők
szemét - arcaikat ki
issza ki egy tükörből?

Transzeurópa -tangó

Le Contrediz de Francoys - ballade
pour les poètes maudits

Es hol vannak ők,
hisz minap még egyetlen
szál szélrózsával foguk
közt tangóztak itt
a kifosztott könyvtárban
egy tátongó könyvespolc
peremén, egy mély
papírkosár felett szó-
tlanul átutazóban,
mondd, Franszoá: Les neiges d'antan.

Nos, hol vannak ők,
hisz nemrég szétmargangolt
szélmalmokkal foguk közt
itt tangóztak a
könyvtár szédületében,
átutazóban a könyv
és az eszme, a
könyv és semmi között
meginogva a polcon,
mondd, Franszoá: Les neiges d'antan.

Most hol vannak, hé,
ők tangóztak itt? Foguk
között felszámlált könyvtár?
Átutazóban
ők tangóztak ki minden
szó mögül? Foguk között
száműzött könyvek
polceurópa üres
tánciskoláiban? Ne
mondd, Franszóné: Les neiges d'antan.

Eridj, te könyv, légy
szabad átutazóban,
fogad között szélrózsák,
szélmalmok, versek,
polceurópák - te csak
tangózz szavak havában,
s mondd, Franszóné: Les neiges d'antan.

robert nye

elbeszélése

Robert Nye örök mesterónék, saját bevallása szerint Rabelais-t tekinti, formában és tartalomban egyaránt. Véleményét kritikusai is alátámasztják, a írásainak energikusságát, nagy (időnként vad) csapongásait, célzásainak közemberiességet és szkatologikus fantáziáját is ennek tulajdonítjuk.

Nye 1939-ben született Londonban, szabadfoglalkozású író. A The Scotsman költészeti szerkesztője, a The Times költészeti kritikusa. Ezenkívül regények, elbeszélések, gyerekkönyvek, drámák, rádiójátékok és versek szerzője. Regényei: **Doubtfire** 1967, **The Tales I Told My Mother** (A mesék, amiket anyámnak mondtam), 1969, **Falstaff** 1976, **Merlin** 1978, és **Out of the World and Back Again** (a világon kívül és visszatérve) 1978.

A képzelet írója. Illetve inkább költő, aki a próza közegét saját elképzelései szerint szabadon formálja úgy, hogy megnyitja a próza kapuit a költészet számára.

ki világosítsa fel a gyereket?

-Ideje lenne, - szólalt meg Nagyi -, hogy a gyerek végre megtudja. Főlnéztem a kirakós játékból, amivel éppen babráltam. El voltam rá készülve, hogy megzavarnak. A "Raleigh ifjúsága" 1250 darabból áll, és miután három teljes délután rakosgattam, éppen ebben a pillanatban fedeztem fel, hogy a tengerész ujjá már kezdettől fogva hiányzott.

A Nagynama hintaszékében háttal ült nekünk. Szeptember volt, és a francia ablakon túl a nap rásütött a begóniákra. Ebben az órában Nagyinak - szokása szerint - felolvasnia kellett volna az újság kedvenc rovatait: a halálozást, a születést, a házasságit és az adásvétel rovatot.

Szeretett újsággal az ülésben üldögélni, amelyet ilyenkor mintegy pletyka-kötényként viselt, és szerinte érdekes részletekkel traktálni minket. Időnként Anya csettintett a nyelvével, amikor Nagyi hangja megváltozott egy név, vagy egy ár kimondásának erejéig, de nem hiszem, hogy valaha is igazán odafigyelt volna.

- 10 éves - szólalt meg ismét Nagyi, - már elég idős hozzá.

Lehet, hogy azok a virágok nem is begóniák voltak, de nekem tetszett ez a szó. Még most is tetszik, bár úgy gondolom, hogy mulatságos. Akkor nem találtam annak. Gyerekkéntnek úgy hangzott, mint valamiféle kezdet, vagy egy olyan darab, amit egy sápadt, mégis élettel teli lány játszik a zongorán, akinek a nehezebb részeknél kereszteznie kell a kezét. Nagynak határozott véleménye volt a virágokról. Valamivel később, amikor szennettel írtam a saját tükröképe iránt szerelemre lobbanó görög ifjúról, Nagyi ragaszkodott hozzá, hogy úgy említsük, mint verset a nárciszokról. A kerti virágokat begóniáknak hívta, így aztán azok begóniák is voltak. Az özvegy Nagyi jellemes asszony volt.

- Amikor az én Robertem 10 éves volt, már Valparaisóba hajózott. - És háromszor mászott fel az árbóc csúcsára - gondoltam. - És háromszor mászott fel az árbóc csúcsára - mondta Nagyi. - Viharban, - tette hozzá. Amire én hirtelen nem is gondoltam.

Anya költött, és nem szólt semmit. Szemét mereven a TV képernyőjére függesztette, ahol éppen egy szív-műtétet mutattak. A cigaretta remegett az alsóajkán. Nyilván azt gondolta, hogy Nagyi még mindig a "Southend Standard"-ból olvas fel. Berúgtam a divány támlája mögé a hiányzó ujjért. A hintaszék megállt.

- Lehát mondd meg nekem, - szólalt meg Nagyi - milyen lépéseket szándékszol tenni?

Ugkok cikáztak át a TV képernyőjén, megakadályozva Anyát abban, hogy kiélvezhesse az első műtéti vágást. Még kötéséről is leejtett egy szemet.

Ez a Freeman már megint kivette a Blackand Decker-jét - mondta. - Be kellene tiltani ezeket a szerkenytyűket. - Anya nyugodt asszony volt, mindössze arról volt szó, hogy különösen érdeklődött a Tv-ben bemutatott műtétek iránt. Nyugodtan kötött tovább, fölszedte a leejtett szemet.

- Lépéseket? - kérdezte.

- Az apja dolga lenne, - mondta Nagyi. - Jobb lenne, ha ő csinálná, nem? Ez férfidolog.

Anya elfordította a tekintetét arról, amit Freeman úr B.D.-je művelt a műtőasztalon. Nagyra nézett. Észrevettem ezeket a pillantásokat.

- Az apja dolga - mondta Anya és akkorát felintott, hogy a kezében lévő kőtörsre hirtelenként hullott a cigaretta hamuja. - Feltétlenül rá kell bízunk.

Így történt, hogy a következő pénteken, vacsora után Apa fölötta a kalapját, és elvitt engem sétálni. Ez, nyugodtan mondhatom, meglepetésként ért, még akkor is. Lőcsőr is. Apát nem lehetett valami gyakran kalappal látni, mivel éppen korpásodás ellen kezelték. Másodszor, nem emlékszem, hogy valaha is elvitt volna sétálni, még akkor sem, amikor hazajött a háborúból, és Nagyí azt mondta, hogy mi nyertük meg. Bár, hogy igazságosak legyünk Apával, meg kell említenem, hogy akkor egy egész tábla tejcsokoládét adott nekem, de sétálni azért csak nem vitt el.

Ez viszont igazán hosszú séta volt. Lementünk a Valkyrie utcán, majd végig a Westcliff sugárúton a Pritwell sugárúton és a Thorpe Bay sugárúton. Majd fölmentünk a Chalkwell Park úton, és megkerültük a parkot, a krikettpályát, a golfpályát és az Emlékezés Kertjét. Nem emlékszem, hogy bármire is konkrétan gondoltam volna, kivéve persze azt, hogy milyen büszkének kellene lennem, hogy Apával sétálhattam és arra, hogy milyen boldog voltam, hogy nem esett az eső és arra, hogy egy barátom sem látott minket. Nos, hát itt vagyunk. Apa és fia sétálnak egy szép szeptemberi péntek estén, mint két férfi, lépteiket egymáshoz igazítva, éppúgy, mint az "Élet Jones-ékkal"-ban, vagy mint Ábrahám és Izsák, úgy, ahogy egy rendes családhoz illik.

Amikor megkerültük a krikettpályát, és odaértünk az Emlékezés Kertjéhez, az előbbi gondolatom kiegészült azzal a megfigyeléssel, hogy a nap rásüt a begóniákra. Ezek valószínűleg valódi begóniák voltak, mert hallottam, amikor Nagyí gratulált hozzájuk az öreg Mosolygónak, a parkőrnek, és ő nem tagadta, hogy azok voltak.

APA nem szült semmit az egész úton, csupán visszafelé vett egy mély lélegzetet a Chalkwell Park úton, köszörült egyet a torkán a Thorpe Bay sugárúton és a Pritwell sugárúton, aztán még

egyszer a Westcliff sugárúton. Végig, ahogy a Walkyrie utcán haladtunk felfelé, köcsörülte a lorkát és mélyeket lélegzett, mintha beszédigetéshez készülődött volna. Hamarosan kiderült, hogy nem beszédigetéshez készülődött, hanem egy kis testgyakorláshoz. Ahogy behértünk a 46-os szám kertjében lévő díszfenyővel egy vonalba, meggyorsította lépteit. Én is így tettem. Apa a szeme sarkából gyilkos pillantásokat lövellt felém. Sikertől lépteit még vagy 2-3 centivel megnyújtani. Már szinte beszédre ment előttem, kezét, lábát majd elszórta, így mentünk végig a Cranleigh utcán a házuk felé. Én átmentem üggetésbe, majd futásba, hogy egyáltalán lépést tudjak tartani vele. Nem sikerült. Elszárguldoztam előlem. A kalapja leesett és begurult az árokba, de ekkor sem állt meg. Egy lámpaoszlophi távolságra járt előttem, amikor a kerti kapuhoz ért, és a kerti úton a rózsaszínű bejárati ajtó felé haladt.

Mielőtt Apa elővehette volna a kulcsát, az ajtó kinyílt. Nagyi állt ott, kezében a szőnyegporolót tartotta. Kettőnkre vetett egy pillantást.

Megálltunk, úgy ahogy voltunk, vagyis inkább én álltam meg úgy, ahogy Apa volt, kezembe tartottam a kalapját pontosan úgy, mintha ez mindent megmagyarázna. Közben ő hőrihorgas testének súlyát egyik lábáról a másikra helyezte, és olyan kritikus pillantásokkal mérgette a tatót, mintha azt várta volna, hogy rögtön leesik egy cserép.

Nagyi a vállá fölétt hatkan odaszólt Anyunak:

- Nem mondta meg neki.

- Figyeljétek csak, - mondta Apa - Én...

Nagyi egy lépést előrelépett, Apa kettőt hátra.

- Meg fogod mondani neki, - szólalt meg újra Nagyi. - Ne mard addig visszahozni ezt a fiút, amíg meg nem mondod neki. - Rácsapott magára a szőnyegporolóval. - Ideje, hogy megtudja, - mondta. - Amikor Apád ennyi idős volt, már megkerülte a Horn fokot.

Ezután Nagyi sarkonfordult, bement a házba, és becsapta maga mögött az ajtót. Háromszor - gondoltam. - Kétszer - sóváltotta Nagyi a postaláda nyílásán keresztül.

Láradt, de azért férfias sóhajjal Apa megfordult, és kivette a kezemből a kalapját. Leporolta, és föltette. Azután az utcai azoba ablakában megnézte, hogy jól áll-e. De Anya és Nagyi ott álltak a csipkefüggöny mögött, várakozásteljesen, arcukon feszült figyelemmel. Apa hirtelen megfordult, és megragadta a fölemlét. Alig eszméltem fel, már újra a Walkyrie utcában jártunk.

Most valahogy nem örültem annyira a sétának. A nap eltűnt egy felhő mögött. A Pritwell sugárúton egy derékig meztelen, kövér ember nyírt a sövényt. A növény szaga befészkelte magát az orromba, és egész végig a parkig tüszögtem tőle. Apa könnyed eleganciával jött mellöttem. Azt hiszem, úgy akart tenni, mintha ehhez a kis szipogó, tüszögő, hosszúlábú, bő fehér ingjében csatlátó, kis gazfickóhoz nem lett volna semmi köze. Ami engem illet, bűnösnek éreztem magam. Akármilyen is volt az, amit Apának el kellett mondanom, már egyáltalán nem tűnt fontosnak. Az volt fontos, hogy Apa elkészőfélben volt Oswald bácsi kártyapartijáról. Kivéve, amikor a kémény kigyulladt egy éjszaka, Apa sohasem mulasztotta el ezt a bizonyos pénteki kártyapartit. Most meg ki kell hagynia, mert itt sétáltat engem Southend-on-sea utcáin, mivelhogy Nagyi addig nem enged be minket, amíg Apa el nem mondja nekem azt a bizonyos valamit.

Ha okosabb fiú lettem volna, azt kellett volna indítványoznom, hogy hagyjuk ezt az egészet, és menjünk el Oswald bácsihoz. Ehelyett bánatosan vonszoltam magam a golfpálya körül, Apa nyomában, miközben továbbra is kitartóan szipogtam. Minden vágyam egy zsebkendő volt.

- Fújd ki az orrod, - szólt rám Apa, majd motyogni kezdett valami másról.

- Mi az? - szoltam én.

- Fújd ki az orrod, - mondta.

- Nem, nem, nem azt kérdeztem, - szoltam én. - A másikat...

Elértük az Emlékezés Kertjét, ahol egy kövön ez állt: "Ők nem örögszenek meg, ahogy mi, az élők megöregedünk. Este és reggel egyaránt emlékezni fogunk rájuk." Én tudtam, kik azok az ők. Például nagypapa, aki lehet, hogy járt Valparaisóban és a Horn

frókánál, még 10 éves kora előtt, és bizonyosan ott volt Ypres-nél, ahonnan nem jött vissza, ami még Apa születése előtt történt. Meghalt a gáztámadáskor, ott a senki földjén, mielőtt egyáltalán tudomást szerezhetett volna arról, hogy a felesége gyereket vár.

Megtöröltem az orromot a kezem fejével.

- Nincs nálam zsepi - magyaráztam.

Apa rámnézett, kerengélni kezdett a zsebében, majd elővette a saját zsebkendőjét, gondosan széthajtogatta, nekem könnyek szöktek a szemembe. Apa kifújta az orrát, majd visszagyömöszölte a zsebkendőt oda, ahonnan elővette.

- Meg fogsz örülni tőle, - mondta, - a fogaid elrohadnak és az összes hajad kihullik, és mindenki tudni fogja, miért. Tolószékben végzed, ahol majd csöpögni fog szádból a nyál.

- Tessék? - kérdeztem.

Apa a naplementét figyelte.

- Persze, csak ha túlzásba viszed. Mondom, ha túlzásba viszed.

Egy kis színetet tartott. Az arca ragyogott. Kalapja karimája alól kivillogott a szeme. Egy pillangó telepedett a kabátja hajtókájára.

- Mert maga az átkozott dolog, - nyögte ki, - az elkerülhetetlen.

A pillangó melengette szárnyait Apa barna szerzskabátján. Apa keze remegve felemelkedett, mintha meg akarta volna érinteni a lepkét. Visszafojtottam a lélegzetemet. Még sohasem láttam senkit pillangót simogatni, és Apa valahogy nem volt az a simogató fajta. Ha megsimogatja ezt a teremtményt - gondoltam, tényleg hinni fogok Istenben és Szűz Máriában és Spike Langdon apjában, valamint a cserelányban. Apa a mutatóujját nekifeszítette a hüvelyujjának és befriccskázta a pillangót a begóniák közé.

- Meg se érintsd, - sziszegte, - ez minden, amit egy élet tapasztalata után mondhatok. - Becsukta égő szemét, és lábujjhegyen hintáztatta magát.

- A tenisz valamiképp segített - vallotta be, - amikor olyan idős voltam, mint te. - Kinyitotta az egyik szemét.

- Sose felejtse el, - szólalt meg, - hogy az a dolog annyit kivesz az emberből, mint három kemény meccs a tűző déli napon.

Meg voltam hatva. Végig visszafelé a Westcliff sugárúton és a Walkyrie utcán azon töprengtem, amit Apa mondott. Amikor elhaladtunk a díszfenyő mellett, megszólaltam:

- Apa...

- Ebből elég, - válaszolta.

Apa a fölére húzta a kalapját, és olyan vehemenciával esett neki a kertkapunak, mint amilyennel egy római katona a kardjába dőlt.

- Semmi de... - kiáltotta apa.

Az előszobában elvágatott Anya és Nagyi mellett.

- Most már tudja, - mondta. Nagyi rám, Anya Nagyira, Nagyi a távolba nézett.

- Nem, nem tudja, - mondta Nagyi.

- Idehallgassatok, hát nem is figyelt rám, - szólt Apa, rátámaszkodva a lépcsőkarfára. - Megpróbáltam megmondani neki, de egyszerűen nem figyelt.

Már kifűztem a cipőmet. Meg akartam mondani, hogy sajnálom a dolgot, de egy szót sem tudtam kinyögni. Inkább újra befűztem a cipőmet.

- Végig csak szipogott, - magyarázta Apa. Nagyi megrázta a fejét, Anyára nézett, Anya pedig rám.

- Tudjuk, hogy nem tudod, - mondta Anya fölényesen, és kivette a szájából a cigarettát. - Nem tudod és nem is fogod megtudni. Úgy múlik el az életed, hogy soha nem tudod meg. Az lesz a vége.

Nem ez volt.

nagy imre

25 keretes diakép

1.

Mintha "25 lveges diakeret" szorongana a dobozban előtte. Mutató- és hüvelykujja segítségével megcsíp egyet, és fehér oldalával a fényforrás felé tartja. 25 Diaramchen mit glas.

"Mit látunk?" Egy ablak kőházi keresztjét, egy tűzfal mocskos és őszinte panorámáját. Szürke, szórt fenyő. Körbejár a keret s vele a tekintet: órát mutat, betűkkel megzavart papírokat, színes könyveket, ágyat, lötyögős zoknikat, vibráló tapétát. A keret a doboz fölé ér, az ujjá megáll, egy pillanat kattan kimérten, az ujj durván belöki a műanyagba foglalt ablakot a többi közé. 25 Slide mounts with glas.

Mi való akkor a 25 lveges diakeretbe? Hegyi patakok habja, délviréki virágosó, tengerparti emlődomborzatok? A szülők szemefénye, a kis nyálas húsgombóc, a feleségek felesége digidagadó fürdőruciban, az új ház, frissen meszelve, az új pózna tövében, az új feleség, rúzzsal és retussal, a szemfény, mint kisdobos, mint úttörő, mint táborozó, mint vetélkedő, mint érettségizett öltönytöltelék, mint jóltáplált egyetemista, mint minta, a legújabb feleség, sok pirosítóval, távolról?

25 Cadres-caches des verre.

Mi való akkor a 25 lveges diakeretbe?

A fehérköpenyes kifestett nő bekísérte a fiút a szobába, és magára hagyta a fehérköpenyes öregasszonnyal.

A vizsgálatot gyorsan megejtették a másik helyiségben: a doktornő összehúzta rúzsos száját, firkantott valamit és kiküldte, ide.

Az öregasszony ráncos arcán vékony púder. Legalább olyan izgatott, mint a fiú, remeg a hangja, amikor megkéri, gombolkozzon ki. A fiú lehúzza a fehér nadrág zippzárját, letolja a fehér alsóneműjét, és kezébe veszi szégyenkező férfiasságát. Az öregasszony tenyérnyi nagyítótüveggel közelít. Ilyenkor mondják: "holdbéli táj", de itt senki nem mondta. Az öregasszony kedvesen motyogott, miközben pálcikával, vattával, folyadékokkal ügyködött. És végül beporozott egy gézlapot, és gyöngöden, tenyerében tartotta, mint egy védtelen gyereket, hozzáért a meggyalázott testhez, mit egyetlen kollégája sem tett meg. A fiú önbizalma és férfiassága jócskán megnövekedett.

Ialán mégsem féreg, rühes patkány, veszett kutya, köpedék. Ialán megérinthet még hozzá hasonló hangos és kétlábú élőlényeket. Ialán kezét kellett volna csókolnia ennek a nevetséges és szájalmas öregasszonynak.

Ő volt az első orvos, akivel találkozott.

Ialán kezét kellett volna csókolnia.

Így, nagyítótüveggel. Ialán biztos.

Így maradjon.

Ő Sátáni felsége, a húsos nő. Minden nemi bájbaajok legfőbb osztogatója. Az ő kis fertőző medencéje.

Őrája kell gondolnia, ha a nyilvános WC-ben nem tud vizelni. Van az úgy, hogy nem megy, főleg, ha nézik. Ez már valami defekt, mit lehet tenni. Azt kell tenni, hogy bosszút kell állni, meg kell alázni, csak az erőszak segít, vér nélkül, rohogva!

Szinte látja, SZINIE ott áll a lötyögős lábú asztal előtt, olvasólámpa-megvilágításban. Iomör, súlyos kancateste alatt nyög a padlószőnyeggel borított csótányos beton 5 emelete.

Vigyorog fekete sörénye alól. Jóltáplált, jólszituált, jólmegjárt. Fehér páncélzatán csillognak a fénycsöppek. Rőzsaszívre mázolt gyilkos zsehbencirkáló. Mocskosöblű programozott dozzasztómű. Húsa áthatolhatatlan, idomai csonttorók, feje hideg, keze bilincs, körme reszelt és vérpiros, az áldozatok vére az. Mire készülsz, te alávaló?

SZINIE látja, ahogy megfordul húsos tengelyén, kettős félgömbberődjét mutatja, aztán lehajol, lába között vigyorog tovább, a vastag, rőzsös ajkak cuppognak, kisebb-nagyobb ooOooOo-kat formáznak, a nyálas, izmos nyelv körheszánkázik, vonaglik, tekereedik, elágazik, remeg a nyelvvilla, eltűnik a sötét szakadéokban, aztán kibukkan két kéz, karcsú acélos ujjak, reszelt és vérpiros körmek, hívogatóan zongoráznak a levegőben, a szőrös száj hullámzik, forrong... és akkor a férfi nagy ívben, körönkörözve, zuhogva-csengve levizeli (a fehér kerámiakockákat).

"-Krémezz be, túl hangosan csapódott be az ajtó!
 Krémezz be, olyan háziasszony szag van itt!
 Krémezz be, a hortól följön a savam!
 Krémezz be, beleizzadt a lábam a cipőbe!
 Krémezz be, elszorított a nadrág!
 Krémezz be, kevés a levegő, sok a zizegés!
 Krémezz be, a zene túl hosszú és nagyon rövid!
 Krémezz be, langyosodik a szoba gyomra!
 Krémezz be, végigsmirgliztek a fotelfogsorok!
 Krémezz be, csúszik a kezem a lepedőn!
 Krémezz be, nehéz vagy, mint a mennyezet!
 Krémezz be, durva az ágyad, durva a kezed!
 Krémezz be, megriadnak a sebek, mint legyek a lovon!
 Krémezz be, fölpuhulnak a szűrőlángok!
 Krémezz be, ápolj és eltakarj!
 Krémezz be, hadi csusszanjak a pokolba!
 Krémezz be, teljen a vakáció!
 Krémezz be, tudod, így könnyebb!
 Krémezz be, gyenge ez a szótár, a legjobb lapok hiányoznak!
 Krémezz be, átizzadjuk az időt!
 Krémezz be, hűvösen tolnakodni szebb!
 Krémezz be, megcsomósodik lettiink felülete!
 Krémezz be, persze ez sem megoldás!
 Krémezz be, így is veszünk, de szagosabban!
 Krémezz be, ha már úri világ van!
 Krémezz be, gyengén és finoman, karcosodik a tű is!
 Krémezz be, a lemez lejárt, ki fordítja meg!
 Krémezz be, nincs erőm a kedvedre!
 Krémezz be, krémezd be magad is, meghal a nap!"

Issza a savanyú vörös bort, feltápáskodik, óvatosan vizez, fájdalom, érzékeny anyagi aktusok, visszaül, egy lány szeplői világítanak, simogat, simogatják, durran a hajnal, "ki volt az?", "a nők is szoktak?", "a nő illata, a nő szaga, mi a különbség?", "mik ezek a kérdések?", az ágy szaga reggeli, a fürdő szaga kávé, a kávé illatában lassan emelkedik, mint egy léggömbben, a skorpiókat a vattára locsolja a gyógyszeres üvegből, a vattát magához szorítja, reggeli vitézség, a tükörben összeharapott fogak, fölrántott száj, kivörösödött arc, hangos sziszegés:

"-Kellott ez neked, ez kellott neked, neked ez kellott, ez neked kellott, neked kellott ez!"

beporozza magát, mint egy virág, oly gyöngéd, levegőt vesz, a kávé illatában lassan emelkedik, mint egy léggömbben, el ne cukrozza a navigálás magányát, útnak indulnak, elbúcsúznak, továbbmegy, és látja magát, amint este issza a savanyú vörösbort, feltápáskodik, óvatosan vizez, fájdalom, érzékeny anyagi aktusok, visszaül, hatalmas mellek fogadják, simogat, simogatják, "miért érdeskés szagúak a többágyas szobák?", "miért áll most fejen?", "hogyan alulról is lássa a melleket?", "miért issza a savanyú vörösbort?", "hogyan még tovább tartsa szájában a vékony, iszákos lány?"

az ágy szaga reggeli, a fürdő szaga kávé, a kávé illatában lassan emelkedik, mint egy léggömbben, visszaül.

"Ha fel akarjuk gyújtani lakásunkat, nem nélkülözhetjük a kellő körültekintést, az alaposságot, a nyugalmat, a férfiaságot és a gyufát.

Legelőször is tartsunk szemlét birortalmunk fölött, nem árt tisztában lenni a fölösleges dolgokkal, sőt, csakis a fölöslegest kell megjegyeznünk, hiszen a lényeget ismerjük.

Gyönyörködjünk a padlószőnyeg pasztellalapozásában, a különféle divatos barnákban, a fa természetes jelenlétében, az üveg visszafogott előkelőségében, a puha puháságában, a bőr bőrszerűségében, ahogy kiemeli a bőrséget, pedig csupán bőr, vigasztalan bőr. Kapcsoljuk be a sztereó magnót, izgalmas zene, kapcsoljuk föl a lámpákat, selymes fény, nyissuk meg a vízcapot, helyezzük áram alá a porszívót, igen, még a mosógépet is, a bőségg hangjai, ó.

Igyunk valamit, gyújtsunk rá, és közöljük feleségünkkel a hírt. Ő nevet majd, vagy hűvösen néz, vagy zavarba jön, vagy ránk se néz, leviteti a szemetet, mire higgadtan, vagy örök mosollyal vegyük elő a gyufát, gyújtsunk meg egy szálat, tartsuk orra a függöny sarkához. Ennek mindig megvan a maga kis hatása.

Például ég a függöny, feleségünk értelmetlenül felkiált, odalép, vissza, értelmetlen kérdéseket tesz fel, esetleg oltani próbál, amit magától értetődően megakadályozunk, ha kell, pontot is adunk, sőt, megköttözzük feleségünket, száját betömjük, majd folytatjuk a gyújtogatást a szőnyegen, a ruhákon - benzin segítségével gyorsabban ériünk el eredmény -, minek következtében kénytelenek vagyunk elhagyni a lakást, feleségünket levisszük a ház elé, nézze csak a nagy eseményt, legyen tanú, mi pedig könnyű, nyújtott léptekkel távozunk."

"-Hello, I love you, want you tell me your name."

"-Ha szükséged van valamire, csak szólj nekem. Most pedig mosd meg magad!"

Az erős, rövid ujjak dolgoznak. Hatalmas mellek emelkednek és süllyednek. Űmlik a víz. A szappan illata. Langyos ketrec. Semmi különös.

"Hello, I love you, want you tell me your name."

Fölteszik ezt a zenét. Isszák a vörösbort. Táncolnak. Ez már társaság. Az éjszaka elfüstölődik. Ez már a hajnal. A kávé elfogyott. A wc foglalt. Van még egy kis bor. Pfúj. Ez már egy másnap.

"Hello, I love you, want you tell me your name."

Bármikor benyithatnak a társalgóba. Így izgalmasabb. Igaz, hogy félhomály van. A bokrok közt, a homokos parton sok a szűnyög. A rókamjé darabokra esik.

"-Ott, a lejáró alatt, a parton!" "Nem, nem." "-Akkor menjünk haza." "Nem, nem." "Akkor ott, a lejáró alatt." "Nem, nem." "-Akkor menjünk haza." "-Nem, nem."

"-Come on baby, light my fire!"

"-Hello, I love you, want you tell me your name."

Semmi különös. Langyos ketrec. A szappan illata. Űmlik a víz. Hatalmas mellek emelkednek és süllyednek. Az erős, rövid ujjak dolgoznak.

"-Ha szükséged van valamire, csak szólj nekem. Most pedig mosd meg magad!"

"-Hello, I love you, want you tell me your name."

Az erős, rövid ujjak dolgoznak. Semmi különös. Űmlik a víz.

"-Hello, I love you, want you tell me your name."

"-Sötét van. Sötét. Az új villanykörte nem világít. A gyertyát nem találod. A gyufa elázott. De tudod: az áramellátás zavartalan. A cipő szorít, a félszámmal nagyobb túl nagy. Sötét van. Átizzadt, rohadt éjszaka. A kanál zsíros, a villa zsíros, a kés is zsíros. Zsírból kielégítő az ellátás.

A hatalmas ujjak dolgoznak. Az erős, rövid mellek emelkednek és süllyednek. Sötét van. Az ing megszorítja a nyakad. A kupak elvágja a kezéd. A papír kiszakad.

Papír nélkül semmire se mész!!!

Nem vagy elég szép ehhez az álláshoz. Nincs eléggé betűrve az inged. Nem borotválkoztál meg eléggé. Nincs elég pénz a pénztárcádban. Nem elég tiszta a zsebkendőöd. Nincs elég ismerősiöd. Nem vagy elég kedves. Nem vagy elég okos. Nem vagy elég idős. Már nem vagy elég fiatal. Nincs elég tapasztalatod. Már elég sok helyen dolgoztál. Eléggé megszokadt a munkaviszonyod. Elég rosszak a fogaid. Elég ronda az írásod. Elég hallgatólag vagy. Elég bizonytalan vagy. Elég elszánt vagy.

Elég sötét van. Elég sötét. A nő, akit szorítasz, fokozatosan, alig észrevehetően feketedik. A bőre, mint a pergamen. A fülei nagyok és szőrösek. Orrlyukai kifordulnak, szimatolnak téged. A szeme, a szeme kerekedik, megvillan és szúr, fölizzik belül a villanykörte. Szája nyílik, a fogak, a fogak hegyesek, görbék és véresek...

Elég sötét van."

"-A feleségem meg akar ölni.

Ha azt mondom, hogy váljunk el, vagy hogy megint beadtam a válópert, akkor fölkap egy kést, és nekemesik. Nem is olyan könnyű vőrekeezni, főleg ha már kivertem a kést a kezéből, mert akkor meg tapogat, és le akar feküdni velem.

A kislányunkat rendszeresen veri, ha nem vagyok otthon. Ha otthon vagyok, nem mer hozzányúlni, engem piszkál. Egyszer éjszaka arra ébredtem, hogy valaki át akarja harapni a torkomat. Majdnem sikerült neki, pedig álmában tette.

Fölébredt és rángatta a nemi szervemet:

"-Zacsek, zacsek, adjál nekem kisgyereket!"

Azt hiszi, minél több gyerekünk van, annál nehezebb a válás. Nem tudok ilyenkor ellenállni, mert meghánít az örülete, hámulom, ahogy csak az ocsmányságot lehet hámulni, a szépséget nem. És talán én magam is ocsmány vagyok.

A múltkor megláttam egy kék foltot a lányunk arcán, megkérdeztem tőle, ki hántotta, nem válaszolt, nézett maga elé, mint egy vártanú. A feleségem vicsgorgott, amikor közeledtem felé, káromkodott, megint késelni akart, megütöttem, ő meg letolta a bugyiját és megmarkolta magát.

Akárhogy is lesz, megint megpróbálom a válást, döntöttem ismét, és mint akit üldöz idióta sorsa, rohantam a bíróságra."

"Bárki hanyattesne, ha látná a feleségemet otthon és a híroságon. Leírhatatlan különbség.

A lényeg persze nem változik, de kit érdekel a lényeg. Azt hiszem, senkit. Tehát fölveszi a legszolidabb ruháját, sápadtra maszkírozza magát, egy kis sötét árny a szemek alá, gondterhelt konty, kopott REDIKILL, szakadt harisnya, egy-két nyers tojás, hogy finom legyen a hang:

"Kérem, én nem tudom, mi a baja a férjemnek velem, én csak azt tudom, hogy szeretem, és mindig is szerettem, főzők rá, mosok, vasalok, megvédem a kislányunkat, ha részegen jön haza, de rá is vigyázok, nehogy elesen, lefektetem, mindig friss az inge, és megtennék érte bármit, a kislányom is nagyon szereti (itt már potyognak a könnyek), kérem, ne tessék elválasztani minket!"

Az arca szent, mindenki megsimogatja gondolatban, engem meg leköpnek. Szünet.

Kimegyek levegőzni. Hiába mondják ki a válást. Nem hisznek nekem, szárazan beszélek, csak annyit mondok: válni akarok. A lányomat nem adják oda. Őt nem hagyhatom. Itt áll előttem és sír:

"Most sem fog sikerülni."

A feleségem figyel. A kislányunk odamegy hozzá, és azt mondja:

"Gyűlöllek."

Elfut. A feleségem utánakap, elszakad a kartonruha, kéke-zöld hurkákat mutat föl a keskeny hát.

"Mi ez, kislányom?"

"A korbács! A korbács!"

Valami robban a fejemben. Elkapom a feleségem karját, az arcába vágok, sikítózik:

"Segítség! A férjem! Már megint!"

Hasharúgom, valaki hátraránt, megfordulok, ütök, engem is ütnek, én is ütök, ütnek engem, ütöm őket."

"-Ezt, aki köldökig kibombolja az ingét, naponta taperoltatja a szőroket a fején és másutt, pénzért nyög is, ha akarod.

Ezt, aki kifizeti a vacsorádat, és sokat vár tőled, és ettől egészen elmegy a kedved, és akkor is nyög, ha nem akarod. Ezt, aki nem tud, és nem is akar várni a "vőlegényére", csak szeretne egy jó nagyot, és meg is teszi veled, hiszen ez "normális".

Ezt, aki kemény valutában jár, és bársonyos és illatos a pénztől, és úgy vonul az utcán, mint egy csatahajó, és éppoly érdektelen, mint egy csatahajó.

Ezt, aki lohogsra kente megroggyant száját, és vérpirosra lakkozta késhegynyi körmeit, és úgy öltözik, mint egy nyugdíjba vonult kisvárosi kurva, de ha fölveszi a fehér varázsló-lehernyegét, és rád néz, már féreg vagy, féreg.

Ezt, aki mindig tudja, kinek mit kell hazudnia, kitől mit kell követelnie, mikor mit lehet megúsznia, és soha be nem áll a pofája, ha nem válaszolsz, hát magában beszél, és nem is lassan, de módszeresen elvizenyősíti a szavakat, és mindenkit berángatna a mocsarába, hogy nyúlkaíhasson a víz alatt.

Ezt, aki olyan élettelen és puffadt és színtelen, mint egy vízihulla, és akkor is nyirkos, ha vigyorog, és egy pillanatra sem volt szabad, és sose gyulladt ki, és azt mondja, hogy "Trancsírozzuk fel ezt a mondatot!".

Ezt, aki agyonveretné magát, ha épp ez a divat. Holnapra megfertőzzük az egész világot!"

"-Mingyá indul a csillogó-villogó körhintán!"

"-Mingyá kiszáll a kocsiból a világ legkisebb embere! Gyerekek, gyertek a cirkuszba, az igazgatótól engedély van kérve, itt a cirkusz, világszámok, a világ legkisebb embere itt van a kocsiba, mingyá kiszáll a kocsiból a világ legkisebb embere!"

"-Mingyá indul a csillogó-villogó körhintán!"

"-Mingyá kiszáll a világ legkisebb embere a kocsiból, má elindult, gyerekek, gyertek a cirkuszba, az igazgató megegyezte, világszámok, itt van a kocsiba a világ legkisebb embere, mingyá kiszáll a világ legkisebb embere a kocsiból, gyerekek, gyertek!"

A répaföldön a gépről lehullott répát szedik a katonák.
Ha előre néznek, ha hátra, ha jobbra, ha balra: lapos, barna földet látnak, egy-két alacsony házat.

A hangszóró üvölt, nem lehet tudni, honnan jön a hang.
Sáros répával a kezükben állnak, előre, hátra, jobbra, balra néznek.

"-Mingyá indul a csillogó-villogó körhintán!"

"-Mingyá kiszáll a világ legkisebb embere a kocsiból, már elindult, mingyá kiszáll, gyerekek, gyertek a cirkuszba, az igazgatótól engedély van kérve, világszámok, gyerekek, gyertek, a világ legkisebb embere kiszállt a kocsiból, majd mingyá kiszállmélindult, itt van a világlegkisebbembere a kocsiba, gyerekek, az igazgatótól engedély, a világ legkisebb embere má az ajtóban van!"

földözött helyszíntestben fut, karkulancok a bokáján, lehúzzák, meglátják.

Deres füvön fut, elvágódik egy jégplátyós pocsolyában. A vastag ruhák a víztől ólomszerűek, ledobja a sáros gúncokat.

Először földuton fut, vízzel telt árkokat ugrik át, néha egy kerítés kerül túl közel, majd megpörülnek a kutyák. Már meleg van, nem víz, hanem izzadság csorog a hátán.

Néhányan lerövidítik az utat, kihagyunk egy pár kanyart, egy látszik, az ellenőrzés nem túl szigorú. Nem baj, egyáltalán nem érdekli, ki ér oda előbb: és tessék, hiába vártak át egyenesen, kiálltak, nem bírják tovább.

Fek tornagatyában és fehér tornacipőben fut a salakon, forró port harap, előtti szemét a lúcnak. Sokan kiszálltak, ketten viszont lekörözték. Nem számít, nem fontos. Néhányan, akik halltak, hogy nem hivatásos, biztatták a pálya széléről.

A töltésen sokáig nem találkozott senkivel. A selymes por vadít, zuhog a hőség halántékájt. Lökten a fej, éget a levegő, de a lábak keményen továbbhúzzák a testet.

Visszafele csavargó szellő hűsít. Zengenek a nyárfák, zengenek a nyárfák, pengeti a fény, pengeti a fény, a pap játszik.

Este, a fák alatt, olyan már, mint az alma hűvös húsa. Gyöngyözik a nedvesség, de ez a víz csak frissít. Gömbölyű kavicsokon fut, vidáman ropognak a könnyű talpak érintésére. Kezet nem szorítja már ökölbe, a karok követik a futás rugalmas, nyugtató ritmusát.

Egy zöld mezőre tart, átlenyúl sárvízre valószínűs álom falatt.

"-Egész délután vödörökkel mentem az átkozott nok pártizamat. Ezt a színekkel telt, púpos délutánt, ahol mindentalan nők feszülnek ki a hajszálcsovezett bútorokon, az utromba sárga csempéken (folyhatna disznóvér is: függőlegesen, ártalmasan, vízszintesen és szájalomraméltóan).

Egyetlen tengely működik a szélben: EZ AZ: a szél a vizet is megsebesíti. EZ AZ: végig, a tökéletesen kinyújtott, pattanásig feszült parton, csorog a víz, lerakódik a szemét, süt a nap, és a fák gyönyörűek.

Egyetlen tengely működik a szélben, a vér geometriáját robbantja, és tízszeresen tér vissza a lábam közé.

Csiszolt, hibátlan testrészek, mint a patronok, várnak az izzadt puskaporszagú beteljesülésre. Egy ág visszacsapódik, egy nyúl, valami örült logika ürügyén a terepre kerül, s vágat a puhára ázott füllő a gyenge ágyásokon.

Hasonlóképpen kiöltözöttek érkeznek, tábori széket, asztalt, ágyat, feleséget és gyereket állítanak fel: a feneknek és mellük kitöltik az egyetlen hétköznapiakat.

Egy nő valószínűleg vizel.

S a tökkel, apró hegekkel összevarrt, színes, mozgó, remegő kép mögött egyetlen óriási dugattyú dolgozik hangtalanul, és erőlködés nélkül megsemmisít minden jelentést."

EZ AZ

("-A légy bejárja a B-as alakú pályát. Én átlépek hozzád, és fölemelem a hajard. A testem átlényegül, azaz megszűnik idővel. Úgy csinállok, mintha regényt írnék, hogy nem látszódjam olyan keserűnek, s nehogy otthagyjam valamelyik bevásárló-kosárban a LELKEMET. Az áspolt ceruzája nyomán háttal ülő, fiatal fuvalázó lány rajza látható. Olyan egyszerű.")

A nézeteltartó utáni vágy, ahogy utat keres magának a földre
öntött vödörnyi vízben.

A világszűk, aki a hídon áthaladva fogja meg.

A szel portálésőrei az aszfalton, hogy a szemébe csapjanak.

A szappan szaga, akivel rövid időre elbűsülkedhet. Az
ok, akért mozdulnia illene, ha ismerd a lörvényeket, akik
ismerik őt.

A hétegségtől való félelem, amikor ő maga is betegség, s
az ijelelem, amikor megvizsgálja a közelebről pihésdől
ajjperceit, ahonnan két megtermett, használható szörny igyekszik
kimentni.

Ő a félelem, hogy így-is-úgy-is meg kell házasodnia, és
a vészeltő érzés, hogy nem házasodhat meg.

A hegyetlen kirekesztés, akivel nem lehet egy fedél
alatt élni.

Az életheztő lényűség, amint szomorúságként pereg a
nyakába, hogy a megdolgozó test elpárologtassa azt, amit az
testül nem kezdett el.

Az emléksőség, akiben helyet kell csinálnia ahhoz, hogy
egyszerű lehessen.

A bonyolult, áttételenen körforrások, amikor is egy
főben az egy kerékben végződnek.

A belái, akire való tekintettel a tisztelt szülők
egyszerű karácsonni a világra segítettek.

A tinta, egyetlen olvasója, olvasója magának.

A pénz, akit kap, hogy ne haljon éhen, és ruhában lakjon, lakásha
poron.

A tudás és szétszort, egyforma pontjai, hogy ne
nézzenek le, de rá se nézzenek, s értesüljön a játszma
állásáról.

A víz, akit megiszik, mert szomjas.

Az éhen, aki nem hagyja éhen halni, és a többi bölcsességek. A
gyűlölet, a szörny szerető... És a többi dolog, akit eddig nem
csíttettek.

HÁY JÁNOS

a tavibéka

itt csónakázott előttünk
de nem hittük hogy vége
a tavon bimbókat nevelt
fekete sapkájában egy béka

tegnap is járt itt valaki
kínai kalapján hordozta a napot
jobbra balra előre hátra nézett
s a csizmája sarat taposott

böngészni mentünk oda
a víz közelébe keresgélni
a zöld színt zavarva nevetgélni
de fekete sapkájában

még tavililiomokat nevelt
nevet és nevet
szétpattant hasát vakargatva
a tavibéka

az utazás

belédcsomagoltam magányomat
hogy együtt indulhassunk
kietlen tapétáink kertjébe

lovainkkal végigvágózunk
a merev törvények között
hogy végre odaérjünk
ahol hazánk terül el

íme itt van mutatom
előretartott kézzel
íme ez a föld itt a hazánk
ez a falraömlött víz
íme itt őrzik gyufás
dobozba zárva könnyeinket
íme itt a hazánk
falon pihenő nedvesség
lassan száradó határokkal

megérkeztünk édesem
egymáshakéntélve várjuk
hogy lovainkat elkobozzák
hogy megfosztva a menekülés
utolsó lehetőségétől
örökre itt maradjunk
a napon száradó tapéták
mezején /...../

amint

amint kiesett a szó
megnövekedett a szünet
arcod felém fordult
-ugye már itt a hideg
s fájni fognak kezeink
a zöld fáléról eltűnik
a nyár-
-oly rövid most a tél-
mosolygok rád
-hisz már október
és még mindig
süt a drága nap
könnyű pulóvert hordunk-

KURDI FEHÉR JÁNOS

Cím

A semmi nem vonz magához, hanem lényegé szerint eltaszít.
És megtörik a Hold, hány tükör szórja vissza rá fényeit,
Sokcsövű fegyvert fogok rád, ami vonz, ami eltaszít.

Kétszer többet gondolok a harcra, mint amennyit valóban
Gondolok rá; mint ahány kilométert nem látok a Holdból.
Bizonytalanságom így növekszik, mely szintén sokcsövű tükör.

Azt hiszem, előtte semmi sem volt, csak célbavett, ahogy
Célba veszek, kitakarlak, szemem sokszor visszatéved rád.
Szembevilágít egy tükör, úgy gondolom a Holdról belátni rám.

Nem is kell cím.

Ezekből folyton visszazuhanok, kimosom magam a folyóból.
A kirakatból; fegyvert fogok.

Előkép

Ez pedig nem más, mint a Föld ofikusz értelmezése,
mely egyedüli feladata a Köllőnek, a ugyancsak a
légszűrőből irodalmi játék is, hiszen még a személy-
telenek vált, lapszámától megkezdődött könyv rit-
mus is elrendeződik ennek az alomnak vagy földnek
az egyenleteiben...

Tout l'Essence émet un Coup de Dées

/Stéphane Mallarmé/

1.

A papírra másolt szellemi térközök
közvetlen vagy távolabbi elhelyezkedése
meghatározott spirituális jelenetben.

Prizmatikus szóródásai a versnek.

A versszakoknak.

Fehér vállú, egyenes hajódeszkáknak,
mikor eltűnnek és felemelkednek,
Mikor felgyorsulnak vagy letaszulnak.

Hirtelen szétomlik az irókép.

Papírra írt színváltozások: hogy

újra megjelennek,

hűtődnek a térből, ahogy

íróművé lesznek a nyögések és jajgatások.

Abony egy tollra bízzák magukat,
a kőbányák, a kimerészkednek,
A költőtől sorok karcsúsága.
A kifejezhetetlen kifejező jelek komolysága.
A császár befűtinek lélegzése.
Bizonytalanul megindulnak az oldalon,
a hullámokkal végtelenített nyílt vízen.
Bérsznek a Lányok közé.

Történetükről a madárnyomok árulkodnak.
Dinosaurosok és Tyrannosaurosok partitúrája az óceán mélyén.
Hi lakóhelyet biztosít a múltnak.

Amikor Capy Esie feltalálta az frást, a kísértetek sírtak,
és gabona szállt a levegőben.

Megtelhetnek a szétdobált hajóroncsok.
Minden jelentés nélkül úszkálnak és megtehetnek.
Megőrizhetik a fényt, a neont, a hold körüli
vékony sugarat: minden hozzárendelést.

2.

A révbe véletlenül beálló hajó képe
megérkezésének váratlanságával.
A fordíthatatlanság.
Oldalont vízcsohogs: mintegy szélszórja az üres tettet
a hullámverte tájon

hol

széjjelfoszlik

minden valóság.

Elválasztódik szemtől a látás, fültől a hallás.
S kibomlik hangversenytermekben szabad szabadversekkel
szimfóniaszerűen
ellenpontozva a kéklő prózodiát.

A zongorán kívülre kerülnek a második és mellékétűnk.
Hangjelzése emelkedik a terhet szállító hegedűnek,
Sesni olajok semmit kizárni, lévén egyetemes
ez a forrás

oldalant

a hullám alapján

egyre erősödik egy új

3.

A feher az első mi szembetűnk,
mely a lapot fontosságát nyer.
A tájban lélegző ember környezete:
kövér és sárga ölezeses fák
előlése ingertől tiszta részletekkel.

Mielőtt beereszkedne egy háló
érzhető a csend, az utakat takargató,
a fát a fának ölegető.
A jövőbeli jelentős kényszerű kitakarása.

A papír mindannyiszor közbelép
valahányszor egy kép a maga forrásai szerint
abban marad vagy folytatódik.

Kiegészítő mozgásával,
lélegzetének erős ritmusával.
Merészen kettőtörve azt,
mely egyszerre egészsként jelenik meg.
Ez negatív titoknak feltárulása.

4.

Fogalom a kép, s egy távoli helyen
marad mielőtt felragyogna.

A csillagokra kiosztott apró
elemi a térnek.
Fényükben létrejövő új szavak beszéde.

Vágyuk, hogy eltűnjének
klorofill lélegző ősvényeken, az élet természetében.
Mielőtt színeződnének, színekkel
színt adnának a távolságnak.
Egy rejtett áthidalásra hangolódnak az
új merev bánságnak.
A törtelenség néma állapotából
teremtve szabadságot.
Ettől kevesebb s korlátlanabb
kiegészülésük egy valós monotonióval.
Milyen szimmetrikus, egyenes, megmozdíthatatlan
becslik a múlt.
Egyedre rakódó, a másikat tovább
emelő hihetetlen halmazok.

5.

A kedvem megpillantása és megérintése.
Belőnjének feltérképezése:
látványa hogyan tartozik szavaiboz.
Nemnyire kielégítő vele a beszélgetés.
Gondolatainak nyomai a test térképén.

Belőle kiinduló és hozzám megérkező utak.
Hány résztől szabadít meg, s
hány tér vissza megválaszolatlanul.
Körüljárása párbeszéd vele.
Párbeszéd a vágyakkal.

S most úgy nézem, ahogy eddig nem.
Jelentését újraéleszti vagy kitörli
a kocka másik oldala.

/1986/

lukács györgy

ítélkezés

Jelena Andrejevna Grabenkonak

Tiszta és világos őszi délután volt az olasz riviera egyik kis fürdőhelyén. Sápadt, szikár, merev arcú férfi szállt ki a beérkező vonathól, és elindult az egyik partmenti nyaraló felé. Már megszírtól észrevette reá váró barátja zömök alakját. Ő hívta ide, hogy még egyszer láthassa régóta halálos beteg feleségét - a férfi ifjúkorának fontos barátját. Feszült, éles pillantással próbálta kiolvasni barátja jólismert, gyakran gyerekesen szélszírt mozdulataiból, hogy idejében érkezett-e, de azok pillanatról pillanatra mást sugalmaztak, és a felajzott bizonytalanság, mely az utazás alatt végig fogságban tartotta, s melyben minden álomszerűen ingatagnak és testetlennek tűnt, most minden lépéssel, mely a döntéshez közelebb vitte, egyre erősebben tört rá. Hiába próbálta minden erejét megfeszítve elkerülni, hogy érzéseivel tisztába jöjjön, egyre bizonyosabb volt benne: az asszony halálát kívánta, s ugyanakkor azt is kívánta, hogy erről még azelőtt abszolút bizonyosságot szerezzen, mielőtt az az ember mondandó, akivel most találkoznia kell. Hosszú évek óta várt erre a pillanatra, a pillanatra, mely megszabadítja őt egy tezsúságra

épített lélezés dermedtségéből, és a várakozás kínjait csak
 növelte az önmancingolás, hogy az általa legtisztábban szeretett
 ember halálát kellett kívánnia, hogy az örök hazugság áldozata,
 amelyet éppen ezért az asszonyért hozott, nemcsak a saját belső
 életét emésztette fel, hanem azt is, ami számára az asszony
 lehetett volna. Sok év eltelt azóta, hogy ez a hazugság belépett
 az életébe, és az, aki most baldoklott vagy már meg is halt,
 akkor még derűsnek, majdnem egészségesnek látszott, mint aki
 pusztán az állandó védeltségre van rászorulva. Akkor történt,
 hogy váratlanul és mindenki számára felfoghatatlanul meghalt az
 az asszony, aki a férfi egyetlen igazi szerelme volt. A férfi
 egész életében gögös és szisztematikus aszkézissal próbálta
 fellelészteni magát a szenvedésre, melyben lelkének társát és
 megtermékenyítőjét látta - de ez valami más volt. Nemcsak azért,
 mert a hirtelen fájdalom felszökő hulláma elsöpréssel fenyegette
 életformája megpingathatatlanak vélt épületét - ennek a
 fájdalomnak akarat nélkül, semmit sem várva, remélve vagy félve
 adta oda magát -; nem is azért, mert ennek a halálnak a
 felfoghatatlansága (senki sem tudta, hogy véletlen vagy szándékos
 volt-e) elérhetetlen volt az ő világosság iránti akarata számára,
 hanem, éppen ellenkezőleg, mert egy nevetséges véletlen
 leleplezte előtte a titkot, egyedül öleltte az emberek közül: az
 öngyilkosságot és barátját, az öngyilkosság okozóját. Az
 emberekkel szemben érzett örök bizalmatlansága ellenére mindig is
 bízott ebben a barátságban, sőt, éppen mivel úgy tűnt, az
 érzéseknél és élményeknél mélyebb gyökerei vannak, az egyedüli
 bizonyosságot látta benne, mely összecmlott eleven életéből
 megmaradt. És akkor a hirtokába került ez a bizonyíték: nem
 eléggé egyértelmű ahhoz, hogy barátja vétkeességét és a halott
 szenvedéseit kellő megvilágításba helyezze, de elég világos
 ahhoz, hogy számára mindörökre nyilvánvalóvá tegye, hogy itt
 büntetést követtek el. És ha értelme előtt, az első
 meggrázkódtatás hitelességében sokminden kétségesnek tűnt is a
 "bizonyíték" mindent eldöntő voltát illetően, és ha csak annyit
 tudott is, hogy valami ilyesmi történt, már az a tény, hogy hinni
 tudott benne, életének szilárd és biztos pilléreit rendfittede
 meg: minden, amit átél, ketlős megvilágításban jelent meg

előtte, s hármikor átértékelhető volt, minden szó és minden tett hazugság vagy - ami még rettenetesebb - a hazugság lehetőségére volt, és ezután már az sem volt lehetséges, hogy a világot egyszerűen hazugságok káoszának fogja fel. És ő tisztán látta, mit kell tennie: mindent elvágni, ami korábbi életéhez köti, csak önmagának és önmagában keresni - élete tartalmát, előlét és holtlét, megalkotatlét és kifülfül-felkifülfül egységes szöveget szöni, hogy halott lelke és az értelmét veszített élet közé hulljon. De tudta: barátja felesége tönkremenne, ha ő véghezvinné elhatározását. Tudta, hogy az asszony rögtön átlátta volna viselkedésének okait, s milyen szenvedélyes és beteg, nem élete volna túl, ha meg kellett volna látnia férje igazi arcát. Ő pedig nem tudta feláldozni az asszonyt. Így hát a színészkedés mellett döntött: fenntartotta a barátság gesztusait, s gyűlöletét és teljes csalódottságát mégis rejtette el. De a hazugság nem maradt meg önmagában, nem is maradhatott: aláásta a gyűlölet intenzitását, mert a meleg szavak hangulatokat hevítettek át, és elkerülhetetlenül eltöltöttek egymással gazdag és szép órákat; beszennyezte a halottra való emlékezőst, mert minden, amit ezután átélt, a halottra vonatkozott, mégis sivár és terméketlen volt, egymást kölcsönösen gyengítő és közömbösítő érzelmek sivataga; végül szinte teljesen kioltotta azt az érzelmet, mely előindítóje volt: míg korábban valami nagy és mély őszinteség kötötte az asszonyhoz, most megvetelte őt, s abban is kételkedett, hogy ez az őszinteség valódi volt, megvetette, mert a mostani hazugságot nem látta át, s ugyanakkor rettegett minden igazán őszinte szótól, mely - tetteitől és szavaitól való távolságával - elkerülhetetlenül leleplezte volna őt az asszony előtt. Egy olyan áldozat feszült terméketlenségében áll ezekben az években, melynek füstje mindig a földnek csapódott, és lelkében sohasem volt képes rögyet fakasztani, akár a legkínzóbb gyötrelmét is, csak állt, és minden életenergiáját abba a reménybe sűrítette, hogy egyszer mégis el kell jönnie annak a napnak, amikor lelkének testéről levetheti ezekben a hazugságoknak a nemes-íngét, hogy végre szabadon lélegezhessen, mégis bele kell is halnia. Ez a pillanat most közeledni látszott: az ítélkezés afülfü az ember fölött, aki mindannyiuk életét tönkretette. Így érezte, hogy

minden ebben a centrumban összpontosult, és az állandó kín, hogy kivánonia kellett ezt a halált, még csak fokozta hideg intenzitását, és ezt az elmúlt évek belső dermedtsége után szinte fájdalmatlan-ekszztatikusán élete őt.

A kertajtónál barátja várta: "Elkéstél, Ervin" - mondta, hangja és teste egyetlen sírásnak látszott, bár szeme könnytelen volt. Ervin nem válaszolt, merev arcával és leeszegett fejjel követle őt a halotthoz. Sokáig ült egyedül az asszony szobájában -, barátja szó nélkül távozott, és egyedül hagyta őt a halottal -, de hiába próbálta elválasztani az asszony halálát magától és életének sorsdöntő órájától, mely íme most eljött, és hiába próbálta megtalálni azt az embert, akiért annak idején az áldozatot hozta, melyet most vissza akart venni, minden elnémult és csak az ítélkezés szavai hangzottak benne, de ezek olyan egyértelműséggel és minden mást kizáró feszültséggel, hogy - önmagát szinte már nem is embernek, hanem e hatalom pusztá szócsovének érezve - felállt, s hidegen és határozottan kilépett a balkorra, hogy végre ítélkezzen.

Amint a másik meghallotta a lépteit, felállt, hozzá akart lépni, és lágy, részvétteljes módon beszélni kezdett: "Tudom, mit érzel, és..." - "Tényleg tudod, Pál?" - szakította félbe Ervin keményen és fenyegetően. Barátja megállt. Arca a tartós villámgyorsan megváltozott, a sírást mintha csak letörölték volna, puha arca sötét és gyűlölködő kifejezést öltött, amikor oly szelíd gyerekszemével gúnyosan és megvetően nézett Ervinre, még nagy mozdulatainak szertelensége is megdermedt ebben a feszült nyugalomban. A fordulat annyira váratlan és vehemens volt, hogy a mindenre felkészült Ervint is megráztta. A hosszú évek óta ajkán lebegő, magában újra és újra elismételt, ezerszer előkészített szót halkan és majdhogynem vonakodva tudta csak kimondani: "Gyilkos". Pál gúnyosan, a megpróbáltatás, sőt meglepetés legkisebb jele nélkül pillantott rá, és ez a pillantás rögtön visszaadta elszántságát.

"Gyűlök - kezdte kemény és ellenséges-lágyvilágos hangon -, hogy a lelkiismereted ilyen gyorsan elárulta, mit akarok neked mondani."

"Jellemed ismerete, nem a lelkiismeretem" - vágott közbe Pál hidegen és gúnyosan.

"Ahogy gondolod. Bocsásd meg, hogy megint túlbecsültelek - többet nem fog megtörténni. Amit a lelkiismereted mond, azt intézd el magaddal egyedül. Nem azért jöttem, hogy meggyóntassalak, hanem hogy ítéletet mondjak fölötted."

"Beszélj!"

VÁZLAT

A közepe: a ravennai kirándulás

Ervin: gyáva

Pál: lelkiismeretlen. Az ellenfelek egymás ressentimenttől eltöltött pszichológiáját valósítják meg /Padua és Budapest: nem beszélni. Velence: hagyni, hogy elutazzon

-- mások: Párizs.

E. és L. és Bellaria.

Ebből a fokozás: a gyávaságból lelkiismeretlenség lesz /Velence/.

A lelkiismeretlenség is gyáva. -- Mindenkinél a maga számára kell

- a másik előtt érthetetlen motívumot találnia

-- -- --

A végén: megvetés, amely a hallgatásban volt. "Hogyan ítélkeztem fölötted?" - mindenkinél meg kell kérdeznie. Tisztelnünk kell az embert - mert nem ismerjük.

Előtte mindegyik gúnyosan visszautasítja a másik motívumát.

Magadról beszélsz, nem rólam. Pál hallgat Ervin előtt, mert hiúságot gyanít benne; Ervin Pál előtt, mert aljasnak és hazugnak hiszi.

Pál: ő az asszony mindent tudott. A végén a halott asszonyhoz kell visszatérni. A valódi magányosság: hogy a halott nem vehet részt a beszélgetésben.

hévizi ottó

ugrás a sötétbe

Személyesség és teória, bensőségesség és megváltás, enteriőr és evangélium vonzásában élt a századelő, abban a hőlderlini bizonyosságban, hogy "közeli és megfoghatatlan az Isten". Rajta kívül aligha volt korszak, amely annyiféle hitben remélte megválthatónak a maga védtelenségét és céltalanságát, s amely az igazi létezést és védettséget a jelentől annyira idegen világban látta csak elérhetőnek. "Boldog kort" látunk benne, mert a megváltás közelsége és megfoghatatlansága a legszemélyesebb életkérdéssé tette, hogy az ember ráleljen az igazi létezésre. S akik az elmélet útjain keresték a megváltást, mint Lukács György, azoknak sem idegen tárgy, hanem beszélhető nyelv volt a teória, amin a legszemélyesebb élmények és tapasztalatok fogalmazódtak meg. Két meggyőződés kényes egyensúlyára épült ez a kor: a világ teljes idegenségére és a személyes életút átalakíthatóságára - ezért kapott benne minden tett és gondolat etikai jelentőséget. Ebből az egyensúlyból születtek a kivonulás magányos és jórészt tragikus útjai, ki védettséget, ki megváltást keresve inkább. "Boldog kor" volt a századelő, mert ereje volt végigjárni az utakat: egy álomvilág lakója lenni, leroskadni a Törvény kapujában, vagy hallgatni arról, amiről beszélni nem lehet.

Az Ítékezés című etikai dialógus-töredék és a hozzá tartozó Vázlat¹ Lukács György fiatalkori írása. Köztudott, hogy Lukács ekkori művei, a mégoly teoretikus írásokat is beleértve, elsősorban a lehető legérvényesebb életelv keresésének jegyében születtek. Az Ítékezésnek éppen az adja a jelentőségét, hogy abban az időszakban keletkezett, 1913-ban, amikor ez a keresés talán a legdöntőbb fordulathoz érkezik. Az a folyamat, amihe a fordulat ágyazódik, átfogja a tízes éveket: ennek változásait - az életrajz néhány lényegesebb mozzanatának említése mellett - érzékeltesse a továbbiakban azoknak a kérdéseknek a sorozata, amik a fontosabb Lukács-írásokra utalva fényt vethetnek az életvezetés dilemmáira is. Az előzmények 1910 nyaráig nyúlnak vissza, ahhoz a jelentős összegzéshez,² amikor - főleg Seidler Irmával, "egyetlen, igazi szerelmével" történet szakításának hatására - Lukács írásaiban teoretikusan is kiformálódik a tragikusság életelve.³

(Mi adhat jelentőséget az életnek? Mi az, aminek az erejénél fogva az ember kiszabadíthatja magát az irracionális világ szorításából? Létezik-e a művészetén kívül más, amiben testet ölthetne az értelem elveszített otthona, s amiben az egyértelműséget és átláthatóságot kereső értelem saját eredetére és céljaira ismerne? Mit adhatnak az életnek a művek, a formák, amiknek letisztult építménye a világ elvetemült üressége fölé magasodik? Vigasztalást vagy hovágyat? S ha többre kérdezzünk: hogyan lehet formát adni az életnek? Hogyan tehetnénk akaratunk és értelmünk birtokává azt, amit a világ kaotikussága elvett tőlünk? Ha isten nélküli világban élünk, amely alaptalannak ítélt bármiféle hitből táplálkozó reményt, akkor miféle létezési állíthatunk szembe az élet borzolt zűrzavarával? Van-e más út, mint amit a tragédia hőse jár: megalkuvások nélkül és egyedül eljutni a létezésnek arra a magasságára, amit életé lényegének ismert fel, s aminek elérésére rendeltetett? Akiben az élet félmegoldásai és félreértései újra és újra megerősítik a

bizonyosságot, hogy képtelen a boldogságra, annak van-e más út, mint magagában lelmi fel rendeltetését és ott venni lélegzetet - a megformált, a tudománynak szentelt élet magasságában? És - Irma? Nem érte van-e még most is minden, két évvel a szakítás után? Vagy az eleven életen kívül vezető út most már kizárja ezt a kérdést? S ha a másik segítségre szorul? Lehet-e több az, ami révén a magunk megformált, Műre hivatott élete a másikéval érintkezik, mint a segítség "egy korrekt, jó viszonyban"?)

1911 májusában Seidler Ilona öngyilkos lett, októberben meghalt Popper Leó, Lukács legközelebbi barátja. Olaszország következett, majd Heidelberg - felújítás és munka, előkészületek és tervezett nagy mű, a **Művészetfilozófia** megalkotása. "Jégkorszak" két éven át: bűnultság a legközelebbi emberek halálától, bűntudat Irmával szemben. Az út, a Mű útja adott - de kanyarulatai 1911 késő ősztől a halál, az öngyilkosság közelébe jutnak. Ez az év kegyetlen élességgel világítja át a tragikusság életelvét - elsősorban **A lelki szegénységről** című írásban -, s ha annak érvényét hessőleg nem is számolja fel, a határait pontosan kirajzolja.⁴

(Lehetett-e több a segítség egy korrekt, jó viszonyból? De nem az volt-e éppen a bűn, hogy egy olyan valaki próbált meg segíteni, aki a formák világában élve eleve nem volt képes többet adni, mint ezt az erőtlent "korrektséget"? Próbálhat-e jónak lenni az, akinek nem adatott meg a jóság kegyelme, akinek az élete a Műben lelt értelmet a világgal szemben, s így képtelen a lényét teljesen a másik felé fordítani? Mit kezdhethünk azzal a belátással, hogy a magunk megformált élete csak "lelki szegénység" a jóság eleven életéhez képest? Mit tehetnek azok, akik a létezés csúcsán akarnak élni, ugyanakkor belátják, hogy képtelenek a megformált életnél magasabb rendű jóság elérésére? S akitől megtagadtattott a legmagasabb beteljesülés, annak mi jelentheti a megoldást: az a remény, hogy a Mű révén végül mégis részese lehet a megváltásban, vagy az öngyilkosság? Megszentelődhet-e a bűn, hogy erőtlentek voltunk jónak lenni, a Mű oltárán? Csakugyan van igazabb világlátás a tragikusnál? A vallásos talán?

Vajon nem úgy kellett volna-e élni, hogy a másik jósa előtt alázatosan elporladjon életünk gőgös és tragikus faroka, és minden sérelmen túl azt mondani, hogy "a királynő nem tehet semmit, ami helyében"?)

1912 végéig Lukács Heidelbergben írta a **Művészetfilozófiát** már nem "kísérleteket", hanem rendszert alkotva, filvet, aminek megteremtésére, a formák embere rendeltetett. Legfeljebb "célházaságok" és "fegyverbarátságok" kísérik ezt a magányos utat, Lukács kapcsolata nem válik szorosabbá sem Ernst Bloch-hal, sem Balázs Bélával. A dermedtség óvadait azonban megzaklatja 1913 augusztosa: Lukács ekkor találkozik először Jelena Andrejevna Grabenkoval, akit a következő év tavaszán elvesz feleségül. A formák embere, akinek tragikus életelve a jósaoknak, az elven életnek a márlegén megmerített és könnyűnek találtatott, ebben az időszakban lép túl a tragikusság szemléletén, mégpedig - részben Kierkegaard, részben Dosztojevszkij nyomán - a "vallásos" életelv felé.

Mi az a felfogás, ami a világot mélyebben érti meg, mint a tragikus? Lehet-e itt alternatíva a bölcs élete, aki belátja annak a szenvedélynek az értelmetlenségét, amellyel a tragédia hőse befeljesíti rendeltetését, s aki e belátással visszahúzódik az élet zavarosan tarka birtalmából? Ebben a lemondásban, rezignációban nem őriz-e meg mégis valamit lényének legbensőbb tisztaságából? De a bölcs felismerése mindig intellektuális marad - ki az, aki tettekre képes akkor is, ha a világ nem nyílt ellenfelekként áll a hőssel szemben, amivel a harc sorosa formálhatná az életet, hanem a maga valódi megfoghatatlan, fojtó kuszaságában? A mártír? S ha a mártír, aki belátja minden evilági létezőnek, szándékának és tetteinek a lényegtelenységét, látszat voltát, mégis feláldozza magát, tehetné-e másként ezt, mint egy olyan bizonyosságra építve az életét, amely túl van a világ határain? Lehetné-e más az élete, mint vallásos? S másfelől kérdezve: hogyan lehet a jóság közelébe jutni, ha eredendően nem részesültünk a kegyelméből? Mi menthet meg a tragikus különállás bűnébe forduló megfontolásaitól, amik erőtlenségükben igazi

kapcsolatra és segítségre? Mi más vezethetne ki a tragikusság tehetetlen napyszerűségéből a cselekvő jóság felé, mint az alázat hite, hogy az előtt, aki jó, nem lehet soha igazunk? S ha e kegyelmet ígérő döntésnek éppen a mindent tudatossá tevő értelmünk állna az útjában, aminek a hit csak ugrás a sötétbe, akkor vajon nem kell-e az élet legmagasabb értelme, a jóság nevében "antiracionális aszkétakká" válnunk? (Látha nem más a mi céltalanságunk sötétsége, mint az egyik isten alkonya és egy másik isten hajnala közötti éj sötétsége? De miféle világnak az istene az, akiért ki lehetne lépni a tragikus hős csábító ragyogásából és védettségéből?)

A háború első éveiben Lukács Heidelbergben él Ljénával: dolgozik a Művészetfilozófián, ugyanakkor messzemenően vállalja azokat az áldozatokat is, amelyek a Ljénával való együttélést kísérik. A segítség akaratának etikájából fakadón nemcsak elfogadja Ljéna kapcsolatát egyik korábbi barátjával, de lehetősége szerint segíti is őt. A háborúval és annak etikai igazolásával való szembenállása, valamint az áldozatos együttlét benső terhei és követelményei egyaránt lecsapódnak az ekkortájt kialakuló Vasárnapi Kör beszélgetéseiben. Lukácsnál ebben az időben a "vallásos" életelv az egzisztenciális és esztétikai tartalmaknál általánosabb: történetfilozófiai és etikai jelentést kap. Korábbi művét fölretérve, 1915 elején belekezd a Dosztojevszkijről szóló könyve megírásába, ebben körvonalazza a lehetséges megváltás világát, egyben itt igyekszik kidolgozni a "vallásos" életelv etikai követelményeit.

(Milyen az a világ, amely megválthatná a jelent, a tökéletes bűnösség korát? Nem abban válik-e láthatóvá, amit Miskin, Aljosa vagy Szonja sorsa tár előttük: a személyes jótettben, a mind teljesebb, szeretetelti megértésben, a lelkeknek ama legtestivéribb közösségében, ahol önmagunkra találva eljutunk a másikhoz? Nem abból fakad-e ez a jóság, hogy a bűnt és a szenvedést az ember - minden okszerű magyarázatnál mélyebb - lényegétől látja meg, mint ami mindaddig hozzá tartozik, míg a szeretet hatalma, az egyetlen igazi hatalom meg nem váltja azt?

Miért egyedül Bosztovszkij jutott fel minden hamagynak keresésén? Azzal, hogy hőseinek bevezetési beszédén átjárta a megváltathatóság, vajon nem az általános bölcseletet vágyta és reményét gyökereztetni-e meg benne? Ha mégis van isten, és a világ nem isten nélküli, miknek bizonyosságára a tragikus ember élete épült, akkor a neki megfelelő, de számára csak vágyott világ, az etikai demokrácia előléte milyen követelményeket állít elének? Nem kell-e túllépniük minden olyan kötelességre, amely nem a lélektől lélekig vezető utat építi, vagyis nem a lélekkel szembeni kötelességeket kell-e teljesíteniük azok helyett, ahol a meglovó intézményekhez és etikához igazodnak? De ha a jószág-jóság-vezérelte világ szathráját csak fel mérte, akkor milyen életet kell élni addig; amíg tehát - mivel nem részesülünk a jószág kegyelméből - nem lehetünk szentként nyitottak a másik ember felé? Hogyan szüntetheti a mi formába zárt életünk annak a megváltásnak a világra jöttét, amelyben a lelkek testi közössége eltünteti a kényszerűen elválasztó formákat? S ha ehhez, a lélek megmentéséhez éppen a lelkek feláldozása szükséges? Nem ebből a kérdésből nő ki a terrorista, a forradalmár élete, akinek a megváltás misztikus etikája növekedni kell kegyetlen realpolitikussá válnia, ha kell, ölnie, annak ellenére, hogy ezzel abszolút parancsot sért, a "Ne ölji!" parancsát, és nem csak a jelenkor képződményeivel szembeni kötelességeket?)

Lukács 1916-ban sikeres habilitálásának reményében elkészít Esztétikája megírásának. Kapcsolata Ljónnal - az elmélyült munkáról nem is beszélve - egyre inkább lehetetlenre válik, s ez 1917-ben a végleges szakításhoz vezet, aminek nyomán Lukács visszatér Magyarországra. A szakítást Lukács úgy éli át, mint ami újra bebizonyította, hogy képtelen a jószágra.⁵ Ez az újból megerősített bizonyosság, valamint az orosz forradalom kibővítése és a mind nyíltabban fellépő magyar progresszív radikalizálódás egyaránt közrejátszott a lukácsi szemlélet további átalakulásában, módosulásában. Ez a változás röviden talán úgy foglalható össze, hogy a "vallásos" életetlenség etikája - ha behatároltan is, de - egyre inkább érvényesül benne a politikai események a megváltás számára.

(Hogyan érke-e a jóság a megváltáshoz? Nem az-e Dosztojevszkij világának mély benső ellentmondása, hogy a látnokivá lett jóság képes ugyan az ember bensőjéből a bűnt, a szenvedést, az ellévelyedést a tudat fönyébe emelni - de képtelen ezt a tudást megváltó letté változtatni? A jóság a legmélyebb látás, de csak látás: nem ebből fakad-e a jó tehetetlensége, az, hogy a döntő esapon Aljosa elfelejkezik Dimitrijról? S ha másfelől az is kijelöli a jóság határát, hogy Miskin csak másokon tudott segíteni, magán nem, mivel nem tudta szeretni magát? Hogyan lehet megszabadulni a szenvedéstől, ha az túl mélyen gyökerezik az ember létezésében ahhoz, hogy a megismerés ereje és a szeretet melege megválthassa? A teljes bűnösség jehovikus világában a szeretet és a jóság óhatatlanul elveszíti természetes közvetlenségét azáltal, hogy áthatja a megalkotottság - vajon a tiszta szeretetélet megjobbító eleveenségehez nem arra van-e szükség, hogy előbb eltöröltessek előle minden társadalmi akadály? A megválthatóság elérésének szempontjából a művészet önmagába zárt tökéletessége, ellenteremtése nem úgy tűnik-e fel, mint hamis megállás, átkielégülés? Nem rendelkezik-e az elmélet, az esztétika szemlélődő alapállásánál nagyobb érvényességgel az a gyakorlati: etikai és politikai szándék, amely a világ megváltoztatására törekszik? De hogyan oldható fel az etika és a politika dilemma, hiszen az etikai esztétizmus az ember benső megváltoztatására irányul, a politikai viszont intézmények megalkotására-fenntartására, amik viszonylag függetlenek az ember benső fejlődésétől? Lehet-e más utat járni, mint azt, hogy olyan politikai intézményeket teremtsünk meg, amelyek kikényszerítik ereje elősegítheti az etikai fejlődést, s hogy ugyanakkor elvitassunk minden értéket ezektől az intézményektől is, pusztán a szeretetélet eszközeként tartva őket? Milyen etikával kell politizálni annak, akinek a szemei elől nem veszik el a megváltás áhított világa? Szabad-e másnak elsőbbséget adni, mint az ember autonóm méltóságának, amelynek a nevében minden olyan esztétizmus és intézmény ellen fel kell lépni, amely az embert pusztá eszközzé teszi? - De szabad-e az embernek katolikusnak lennie anélkül, hogy ne legyen pápista?)

Az életelv változása), amelyet ez a vázlatos áttekintés próbált érzékeltetni, behatóbb vizsgálat után inkább a folyamatosságról, a gondolatok egymásra épüléséről győzik meg az embert. Viszont Lukács érzékeny műkritikából mégiscsak a szovjetkormány néphíztosa lett - és mi a fordulat valaki életútján, ha nem ez. Mint minden igazán belülről formálódó életben, a fiatal Lukácsban is egy látványos páfordulás, fordulat mégis van. Kizárólag az előzmények felől nézve 1911-ben, amikor minden létezési forma felé helyeződik a jószág, a szeretetlet; kizárólag a következmények felől nézve viszont 1918-ban, amikor a politikai cselekvés válik a megváltáshoz vezető út befolyásosabb eszközévé. Így gondolom, hogy az életelv leglényegesebb teoretikus változása mégsem ezekben az időpontokban következik be, hanem 1912 és 1914 között: a tragikus életelv megrendülése nyomán ekkor körvonalazódik az a felismerés, hogy a formális zárt élet cselekvő kapcsolatba tud kerülni a legnagyobb céllal, a jószág, a szeretetlet világával. Balázs Béla azt írta Lukács találkozásáról Ljónával: "Gyuri nagy fordulata az etika felé"⁶ - Lukács mindvégig etikai szemlélete valójában a transzcendencia felé fordul, a lelkeknek ama jövődő közössége felé, amely túllépést követel a tragikus hős önmagából megalkotott sorstán.

2.

Midász király legendája (1909), A lelki szegénységről (1911), Ítékezés (1913) - három olyan frás a fiatal Lukács pályáján, amely (Heller Ágnessel szólva) egyszerre önvallomás és gondolatkísérlet. Félig műalkotások, félig esszék. Lukács legszemélyesebb életének döntő fordulóikor keletkeztek: a **Midász király** előtt következett be a szakítás Seidler Irmával, az aszany ügyilkessége után született **A lelki szegénységről**, végül a Ljónával való megismerkedése nyomán készült az **Ítékezés** című töredék. Ezek az írások dokumentumok: a

legteljesebb, "szubjektív" megfogalmazásai az egzisztenciát érintő legfontosabb felismeréseknek, amik - Lukács bevallása szerint - csak évek múlva kaphatnak (és kapnak is) helyet filozófiája rendszerében. Egzisztenciálisan már "végérvényes", teoretikusan még elhelyezhetetlen felismerések ültenek bennük "lírai" mesei vagy dialógikus alakot, ugyanazok, amiket előbb-utóbb életművek és művészetfilozófiai kérdések magyarázatának vezéreszméjeként látunk viszont.

Köztük az utolsót, az **Ítélezést** Lukács valószínűleg 1913 szeptemberének első felében írta Bellariában, azon az olaszországi fürdőhelyen, ahol egy hónappal korábban megismerkedett Ljéna Grabenkovával. A dialógus nyilvánvalóan ennek a találkozásnak a hatására született: az írást Ljénának ajánlja Lukács, s talán nem túlzás azt állítani, hogy ez a gesztus egyszerre szólt Ljéna felszabadító hatásának és a beavatás szándékának. Két éve tartó ballgatást tört meg ez a heves feltárulkozás, a dialógus írásakor Ljéna már ismeri **A lelki szegénységről** megprózó vallomását (sőt, az orosz fordításán dolgozik),¹ Lukács "bűnrészességét" Irma balálában. A műlat feltáró beavatás folytatódik az **Ítékezésben**, de a bűnrészességet már más világításba helyezve, olyanba, amely Lukács barátját, Ljéna ismerését állítja a középpontba: Balázs Bólától. (Mivel az **Ítékezés** több lényeges életrajzi vonatkozással rendelkezik, ezért óhatatlanul ki kell térnem Lukács életének néhány személyes mozzanatára is.)

Ljéna Balázs Bóla révén ismerte meg Lukácsot, az ő meghívása nyomán csatlakozott az Olaszországban kiránduló társasághoz: Balázséhoz, annak feleségéhez (Hajós Edithez) és Lukácséhoz. Balázs már nyilván beszélt róla Lukácsnak, hiszen így ír neki a tervezett utazás kapcsán: "Tudod ki lesz még ott; Ljéna! Szegény kis német azt írja, beteg, vért hány és Svájcba készül. Azt írtuk neki, tekintettel a kis útra, hogy jöjjen ő is Levantoba."² Ljéna és Balázsok ismeretsége még 1912 tavaszán kezdődött Párizsban, és csakhamar szoros kapcsolat alakult ki közöttük. "Az első nap megbarátkoztunk - írja róla a naplójában Balázs. - Csodálatos példája a Dosztojevszkij-alakoknak. Minden

története, minden ötlete, érzése (beszédjevezetij) legfantasztikusabb fejezeteiből való lehetne. Terrorista volt. Évekig volt börtönben. Elpusztította idegeit, gyomrát és tüdejét a rettenetes munkában. Most beteg és fáradt. A haláltól fél, és magának is akar még valamit, tanulni, művelődni akar.⁹ Ljéna Balázsba kapaszkodott, akinek számára a kaland a "vér ördögében" és az "asszonnyal szembeni misztikus férfikötelességben" most is igazolást kapott, elnémítva a kétségeket, amik a lány felajánlkozása miatt támadtak: "... ugyanaz történt velem, ami annak idején Irmával. Rossz lelkiismerettel és nyugtalan szomorúsággal és tisztelésnek minden megpondolásával - talán gazember voltam."¹⁰ Ami Ljéna és Balázs Béla között történt (és ahogyan történt) az Lukácsban életének legférdalmasabb időszakát idézte fel, Seidler Irma halálát és az asszony öngyilkossága előtti kapcsolatát Balázssal.

A fiatal Lukács életét tanulmányozók előtt jól ismert, hogy Irma halálát követően Lukács és Balázs kapcsolata pusztán "fegyverharátsággá" hűvösödött; Lukács számára etikailag elfogadhatatlan, érzelmileg pedig nyilván rendezhetetlen volt Balázs viszonya Seidler Irmával az asszony halála előtti utolsó időszakban (azon a napon lett öngyilkos, amikor Balázs szakított vele). Balázs hallgatott, Lukács pedig önmaga fölött ítélkezett. A lelki szegénységről című írásban, bűnösnek találta az asszonynak adott segítség erőtlenségében, a Műnek rendelt élet "lágymelegében", amely - nem részesedvén a jószág kegyelméből - képtelen valóban támasza lenni a másoknak. Lukács "bűnrészességgel" vádolja magát Irma halálában, az írásban nyoma sincs az ítélkezés verdiktjének a haratról, a "gyilkosról". Lukács naplójában azonban nem sokkal később (1911. október 27-én) más olvasható: "Levér Herberttől."¹¹ (...) Ha életben nem úgy volna beállítva, hogy minden életproblémám egy feloldhatatlan hallgatáson, a mérleg igen és nem szára közötti egyensúlyán alapulna, gyűlölnék (kihúzza: gyűlölnék én) - és újra ember volnék, mint akkor, amikor Irma és Leó még élt és látuk életet engem. Vagy nem hihetnék semmit abból, ami nyilvánvalóan látszik: megint itt volna a régi élet, ezáltal ezzel a

középponttal (kihúzza: vele mint középponttal) mint az egyetlen, ami megmaradt nekem. Vagy hihetők és megérteném a tettet a tettesből (kihúzza: őt önmagából) kiindulva, mindenben felismerném a napot, az ő és a lány sorsát, csak magamban látnám a hibát és felmentést adnék (kihúzza: felmenteném őt): akkor megvolna az áttörés a vallomáshoz."¹² E fontos sorokból most csak arra hívtam föl a figyelmet, hogy Lukács számára már 1911 őszén nem volt kétséges Balázs "hűnössége", legfeljebb az, hogy mindezek alapján miféle viszonyban állhat vele a továbbiakban.¹³ A naplójegyzet arról tanúskodik, hogy ennek a viszonynak a lehetőségeit Lukácsnak önmagával szembeni legmélyebb dilemmái jelölték ki, éppen ezért rendkívül szembetűnő, hogy az **ítélkezés** mennyire lekeresztett és külsődleges (bár nyilván nem alapítalan) magyarázattal szolgál a történetek tisztázásának elhalasztásáról.

Ervin élettörténete (amelyben nem nehéz ráismerni Lukácsra) sem problematikájában, sem pedig élességében nem közelíti meg A lelki szegénységről szívonallát. A "létezés dermedtsége" (ami pontos kifejezése Lukács utolsó két évének) a kényszerű hazugság vállalásával egy merőben külsődleges magyarázatot kap, s egyáltalán nem érinti azokat a fájdalmas kérdéseket, amik pl. az 1911-es naplóban tárnak elének. Ervin életének gyötrelme, a hazugságra épült létezés dermedtsége lényegében azt az áldozatot jelenti, amit a gyilkosnak felismert barátja feleségéért hoz meg - kíméletből. Az asszony meggyászáért kell magára vennie a hallgatás ódiumát, miközben az a hazugság olyanmódon felemésztí a saját életét, hogy már csak az asszony halálától remélheti a megszabadulást. Így tűnik, mintha Ervin lekeresztett élettörténete felelet lenne egy kimondatlan kérdésre, arra, hogy Lukács részéről miért nem tisztázódhatott a viszonya Balázzsal, ill. hogy mi történt vele Irma halála óta, s mintha ez a felelet elsősorban annak válaszolna, akinek az ajánlás is szól - Ljónának. Talán ebből fakad, hogy a barát feleségének a szerepe döntővé válik a hazugság fennmaradásában; hiszen Ljóna előtt is ismert volt (baráti kapcsolatuk miatt) Balázs feleségének, Hajós Editnek igen csak labilis alkata, gyakorta visszatérő öngyilkos gondolatai. A magyarázat

mindenesetre ott válik "stilizálttá", ahol a motívumok várhatóan számíthatnak Ljéna megértésére. Ervin áldozatot hoz, segít barátja feleségének életben maradni, vagyis a vele való kapcsolatát, ha mérhetetlen szenvedések árán is, de áthatja (A lelki szegénységről érzelmőben vett) jóság - az ítélkezés ebben is kíváncsi tünik az utolsó két év hitelen átvallomásának, sokkal inkább azt a beállítottságot előlegetti (ill. vetíti vissza), amely Lukácsnak Ljénával való kapcsolatát kezdettől fogva jellemzi: a szeretett lényért hozott aszkétikus áldozatát, amelyhez a jóság kegyelmében nem részesülők csak abban találhatnak erőt és igazolást, hogy a másik előtt "soha nem lehet igazuk".¹⁴

Ervin alakjában azonban mégsem ez a vonás dominál, hanem a tragikus hősé, akinek be kell teljesítenie élete hivatását, az ítélkezést a bűnös felett. A tragikus hős figurája (amely három évvel ezelőtt A tragédia metafizikájában Lukács legbensőbb életelvének hordozója volt) most enyhültebb arcvonásokkal tért vissza, kérelhetetlenségén - amíg kellett - felülkerekedett a szenvedéssel teli áldozathozatal, de életének gyújtópontjából nem mozdította ki legfőbb rendeltetését, az ítélkezést. Ennek az idejét Pál feleségének halála hozza el, az ítélet kimondatik, ám ekkor váratlanul felborul a tragikus hősré épített dramaturgia. Pál ugyanis egyáltalán nem rendül meg, sőt, gesztusai és szavai ("Jellemed ismerete, nem a lelkiismeretem.") Ervin motívumainak jelentőségével egyenértékű megfontolásokat sejtetnek. Az ítélkező hős várt fölénye helyére a megítélő és megítélt pozíciójának kölcsönössége lép, és itt, ahol elkezdődik kettőjük dialógusa, félbeszakad az írás.

De nemcsak a mű világának váratlan (és később értelmezendő) "átrendeződése" lepi meg az olvasót, hanem az írás megszakadásának ténye is. "Rómából akartam írni - tudatja egyik ismerősével még Bellariából -, de még mindig itt vagyok... belebonyolódva egy etikai dialógusba, amely nem akar sikerülni."¹⁵ A dialógus megszakad (pedig Lukács nem szokott türedékeket írni), valójában azonban mégis folytatódik, mégpedig - szóban, valószínűleg október elején. "Gyuri - írja a Naplóban

Balázs¹⁶ - akkoriban kétszer is itt volt. Egyik ittlétekor - mindig hosszú estéket ültünk együtt - egy este lefeküdtem, ő kint maradt Edittel. Később bejött. Csodálatos, hogy én abban a pillanatban, amikor benyitott, tudtam, hogy miről akar beszélni, holott semmi apropója nem volt, és miután 3 évig nem beszéltem róla, semmi külső okom nem volt feltételezni, hogy éppen most teszi szóvá. Irmáról akart beszélni. Izgatottan és zavartan, szivarját rágya járt fel-alá, köhécsejt - én szívdobogva vártam. Végül azt mondta: meg kell ezt végre beszélni, mert nem szabad, hogy köztünk fontos dolgokban hazugságok és titkok legyenek. Én mindent tudok, ami Irmával volt. Én már akkor tudtam, és nagyon rosszul esett, hogy nem bíztál hennem annyira, hogy mindennek dacára velem erről beszélj. Ha volt, és volt, ebben a 2 esztendőben idegenkedés köztük, ezért az elhallgatott és tudott valamiért volt. Ez nem való hozzánk (...) Elmondtam neki, amit már a naplómban is megírtam. A naplómát is megmutattam. Szeretett, és megbeszéltük, hogy sem Gyurival, sem mással szemben nem őrzünk meg semmit, ha tartózkodunk is egymástól. Csak magunktól vonunk meg örömet (tőle a legnagyobb boldogságot - így mondta) anélkül, hogy valakinek segítenénk vele. Ő mindent tud, tudja, hogy Edité vagyok, de 2 hetet adhatok neki, az szép lesz, azt elteszi magának, egy emléket csak juttathatok neki is, és később is mindig egymásnak hálás jó barátok leszünk. Így beszélt. Sejtelmem sem lehetett róla és neki sem!, hogy ez lesz a vége. Ezt írtam, ezt mondtam Gyurinak, és ez igaz is. (...) És mégis, hát gazember vagyok? És mégis, hát oka és joga volna Gyurinak engem megvetni, gyűlölni, tőlem elidegenedni?"

Ennek a régóta várt és mindkettőjük számára gyötrelmes beszélgetésnek az elhatározása, ami Lukács részéről egybevág az Ítékezés intencióival, minden bizonnyal összefüggésben áll azzal, hogy Lukács nem tudta folytatni-befejezni a dialógust. A kettőjük közötti konfliktus tisztázásának kísérletével azonban Lukács nem mondott le arról a tervéről, hogy tovább írja az Ítékezést. Ennek dokumentuma a dialógus-töredék mellékleteként olvasható Vázlat, amelynek időbeli behatárolása meglehetősen nehéz. Valószínűnek látszik, hogy a Vázlat már a Balázssal folytatott beszélgetés után született,¹⁷ vagyis a dialógus

megírása után legalább is egy szűk hónappal, így a valószínűs tisztázás és a Bellaria óta eltelt idő egyaránt nyomot hagyott rajta. Ez játszhat közre abban, hogy az **Ítékezés** és a **Vázlat** szemlélete jelentősen eltér egymástól, és ez a változás mindenekelőtt Ervin és Pál viszonyának egyértelmű kölcsönösségében és egyenrangúságában ragadható meg. Nincs már szó ítélekezőről és elítéltről, hiszen Ervinnél is feltűnik egyfajta büntételezés, mégpedig a gyávaság és a Pál által gyanított hiúság. De nemcsak ebben távolodik el a **Vázlat** az **Ítékezés** törvényt beteljesítő hőseitől, hanem abban a finom eltolódásban is, hogy Ervin és Pál ressentiment vezérelte¹⁸ kölcsönös "motívum-találását" (amivel elsősorban önmagukat akarják tisztázni: "Magadról beszélsz, nem rólam.") a **Vázlat** végén felváltja egy olyan szemléletet, amely magát az ítélekező pozíciót vizsgálja felül. Az ítékezés és az önmagukra figyelő görcsös "tisztázás" főlé helyezi a megértés toleranciáját: "Tisztelnünk kell az embert - mert nem ismerjük." Ez az elv, amely Lukács legbensőbben megölt írójánál, Dosztojevszkijnél oly éles fényben áll előttünk, már a jóságban fogant megértést, a "legmélyebb látást" idézi. Mindamellettt éppen itt, a **Vázlat** lezárásakor rajzolódik ki az a magányosságot elmélyítő belátás (mintegy újabb dilemmaként), hogy a jóság ugyan képes lehet megérteni a másikat, de ez nem jelenti azt, hogy képes lenne egyértelműen tisztázni a megtörténtekeket.

Áttekintve Lukács írásának keletkezési körülményeit és "utóéletét" talán kitűnik, hogy a barát fölötti ítélekezés, amelyhez az érzelmi indíttatást nyilván Ljéna és Balázs tragikus emlékeket felidéző kapcsolata és a beavatás szándéka adta, Lukács számára olyan etikai összefüggésekbe ágyazódik, amelyek - zárójelbe téve az indulat bizonyosan nem elhanyagolható motívumát - átalakulóban levő, szemléletének legfontosabb erővonalait mutatják meg. Az **Ítékezésben**, de még inkább a **Vázlatban** periférikus jelentőségűvé válik a bűnösség "felmutatása" (bár elképzelhető, hogy bizonyos fokig az eredeti szándék rovására), sokkal inkább azok a dilemmák kerülnek középpontba, amik az ítélekezés etikai lehetőségét mérlegelik, ezáltal válik az írás a szereplők helyett a lehetséges életelvek dialógusává.

A lelki szegénységről kaszt-szemléletében a jóság elfoglalja helyét a létezéspiramis csúcsán, de egyben azzal az "ítélettel", hogy az mérhetetlenül távol van a követhető úttól: magasabbrendűsége egyértelmű Lukács előtt, de az is, hogy gyakorlásából kizárattott. A jóság így módon nem transzcendencia a számára, hanem formába zárt életének az antinómiája: nem lehet érvénye azon belül, mert a kaszthatárokat nem lehet büntetlenül átlépni. Noha Lukács felfogása nem volt annyira kizárólagos, mint öngyilkossá váló főhősé,¹⁹ leglényegesebb megfontolásaiban mégis követte azt. A transzcendens szemlélet (tehát az, hogy az ember egy evilágon túli lényegiséggel való viszonyában határozza meg magát) akkor kezdi el áthatni Lukács világlátását, amikor a kaszthatár áthágásának tilalma (lehetetlensége) feloldatik, vagyis amikor Lukács számára elérendő életviszony lesz az, amit a jóság kegyelméből részesülők lényükből fakadóan, természetes módon gyakorolhatnak. Nemcsak A románc esztétikájában érhető tetten a transzcendenciának mint életkérdésnek a téthódítása, hanem pl. azokban a kritikáiban is, amiket Paul Ernst drámáiról írt.²⁰ Bennük éppen az a kérdés kerül előtérbe, hogy a tragikus életelv mítoszának megrendülését követően milyen világlátás lehet az alternatívája a tragikus hős tisztá immanenciájának. Az isten nélküli kor zűrzavaros és álláthatatlan világában - vallja korábban Lukács - aki értelmet akar adni a létezésének, azt ez a rendeltetés abszolút különállásra és a világgal vívandó harcában tragikus sorsra ítéli. Az "És ha van Isten?" később felhangzó kérdése azonban azt a szemléleti változást jelzi, amelyben a tragikus hős immanenciára épülő élete hamissá, sőt, bűnössé válik: a jóság (kegyelmi "eredeténél" fogva) számára változatlanul gyakorolhatatlan, de Lukács felfogásában egyre inkább olyan ontológiai alapozást kap, amely nemcsak elbírja, hanem megköveteli a transzcendálódását, azaz a jóság, a szeretetélet az "eljövendő isten" világának, a lelkek legtestvéribb közösségének alapköve lesz. Így módon a transzcendencia lesz az, amely feloldja A lelki szegénységről

alapvető dilemmáját: a legmagasabb rendűnek és a "gyakorolhatónak", a formán bűnnek és a formába zártak az összeegyeztethetetlenységét.

A jóság transzcendálódásának azonban csak egyik vonatkozását jelenti az, hogy benne az "eljövendő isten" világa körvonalazódik. A lelki szegénységről világlátása szerint ha olyan valaki "kísérletezik" a jósággal, aki nem részesült annak kegyelméből, az bűnt követ el, ezzel szemben amennyiben a jósággal való viszony nem antinómikus, hanem transzcendens, akkor ez az illetéktelenség éppen etikailag válik semmissé. Ami megvalósíthatóvá teszi ezt az etikát (ami Lukács szerint mindig a legmagasabb rendűnek felismert életfelvezet kell hogy költődjék), az az aszkétikus áldozat, és ez Lukácsot újra Kierkegaard közelébe vezeti. Lukács naplójának tanúsága szerint már 1910-ben felvetődött benne, hogy Irmával való kapcsolatának egészen más alapokon kellett volna nyugodnia, azokon, amikre három évvel később épült a viszonya Ljénával. "A királynő nem tehet semmit, ami helytelen", "Ljénának mindig igaza van": ez az alázat, ez a barátait is megdöbhentő, "programszerű" aszkézis (ami a Ljénával töltött hiedelbergi években oly élesen megmutatkozik) nem valamiféle késői penitencia Irma haláláért, hanem az etikailag egyedül vállalható út - jónak lenni olyan valakinek, aki eredendően nem az. Ebben a programszerűen aszkétikus alapállásban (még a szóhasználatban is) nyilvánvalóan felfedezhető a hasonlóság Ábráhámmal, a hit lovagjával. Ábrahám áldozata - Kierkegaard példázata szerint - abból a belátásból fakadt, hogy "Isten előtt soha nem lehet igazunk": csak a hitből született erő ahhoz a reményhez, hogy végül is elérhető mindaz, amit a világ eltagadott tőlünk. Sokatmondó, hogy amint Kierkegaard "meghorzad", hogy a hit valójában "ugrás a sütéthe", az Lukács számára is éppen ekkor válik alapkérdéssé: ekkor rémlenek föl először a racionalizmus határai és a lehetséges megoldás, az "antiracionális aszkétizmus".²¹ Nemcsak a hitnek minden "bizonyosságon"²² túllendítő hatalma válhatott létbizonyosságtól Lukács számára, hanem az a meggyőződés is (és ez visszavezet A lelki szegénységről jóság-felfogásához), hogy csak a hitből, "az

abszurd "orgyéből" táplálkozó teljes alázat és önfeladás teheti lehetségessé arra, hogy valódi segítségért tudjon érni a másiktól, hogy gyakorolható lehessen a számára gyakorolhatatlan. A jóság világhíres transzmutációsátja ezzel olyan etikát ír elő, ami Lukács számára már nem merülhet ki abban, hogy - miként korábbi helyzetét jellemzi - "tisztánlátásból teremtsen realitás-személyiséget".²³

Lukács azt írja a naplójában 1911 végén, hogy még soha nem látta előre ilyen bizonyossággal az útját, az "áttörést a világhoz";²⁴ az **Ítékezés** ennek az áttörésnek a leggyengélyesebb erőfeszítéseire vet fényt. Az írásban (most már együtt vizsgálva a dialógot és a Vázlatot) három stáció határozható el: 1. az ítékezés (amelyben a "tragikus hős" mintegy hatalmait sorsának rendeltetését, és véget vetve élete bizonyos hazugságának ítélezik a "gyilkos" fölött); 2. a "pártfogás" (amelyben az ítékezés kölcsönösen vádoló öngyűlöletmé és kölcsönösen megvető hallgatássá válik); 3. felülvizsgálat (amelyben maga az ítékezés válik problematikusá, és a megértés magasabb középpontjának rendelődik elő). A kijárási való találkozás követő hónapok zaklatottsága ráadásra kell hogy jusszon annak megítélésében, hogy ez az etikai dialógus vajon mennyit tükröz az eredeti szándékokból, és mennyit a később történetekből. Valószínű azonban, hogy az írás stációi egyfajta felfogásbeli működést is érvényre juttatnak, különösen abban a vonatkozásban, hogy az ítékezés-tisztázás szándékáról és módjáról áttevődik a figyelem a megítélhetőség lényegesen elvontabb problémájára. Az egymást kölcsönösen kintó vádlóskorból és az azt követő hallgatás patthelyzetéből (ami elképzelhető, hogy megtörtént a Balázssal való tisztázáskor) a jellemzetesen dosztojevszkói gesztus vezet ki: a korábban gyilkosnak mondott emberrel szembeni tisztelet (alázat?) - "mert nem ismerjük". Az ítélet revideálása a tisztább látás, a mélyebb megértés révén következik be, amik Lukács szemléletében egyértelműen a jóság attribútumai. A jóságnak azonban egy másik rendkívül fontos - és Lukácsnál nagy hangsúlyt kapó - mozzanatát is magában rejti a Vázlat lezárása, azt, hogy a megértés fénye

nemcsak megvilágítja az embert, de egyben kirajzolja előtte a saját útját is. "Hogyan ítélkeztem fölöttem?" - mindenkinek meg kell kérdeznie: az ítélkezés felülvizsgálata eredeti motívumaihoz vezet vissza az önismerés igényességét, mert csak ennek feloldódásával tisztulhat meg az önmagunkat megfellelő figyelem.

Ezek a momentumok jóval közelebb állnak a Dosztojevszkij-hősök megértő jóságához, mint a tragikusok élettelvéhez, és nem járnak messze annak az aszkézisnek az etikájától sem, amely Lukács viszonyát jellemezte tőjénél. Így minden ugyanaz az erő, amely hősének lekerekített élettörténetével csak meglehetősen stilizáltan idézi föl alkotójának korábbi életproblémáit, egészében mégis hiteles önvallomása válik: érzékeltetve lesz annak a változásnak, amellyel a szemlélet a tragikus hős immanenciájából kimozdul a jóság világának transzcendenciája felé. S itt talán érdemes újra emlékeztetnünk idézőnk Lukácsnak azokat az alternatíváit, amiket Balázssal kapcsolatban még 1911-ben rögzített: vagy nem hinni annak, ami nyilvánvalónak látszik - és akkor Balázs lehetne (Irma és Leó után) életének centruma; vagy hinni - és gyűlölni őt; vagy hinni - és fölmenteni őt. Ezek akkor az "élet" alternatívái voltak, amikre a "létezés dermedtségében" illetéktelennek tartotta magát. Az ítélkezés terét - két év elteltével - már a két utóbbi életlehetőség jelöli ki: a gyűlölet és a fölmentés, még közelebb az előbbihez, de az utóbbi felé haladva. Ez az elmozdulás már azt a "vallásos áttörést" előlegezi, ami később a dosztojevszkiji szeretetlethez, etikai demokráciához, majd a kommunizmus hitéhez fog konkretizálódni. A világlátásnak ez idő tájt feltűnő transzcendens megalapozása, amelynek struktúráját Ábrahám, gyakorlatát pedig a "jó" Dosztojevszkij-hős adja, Lukács számára nyilvánvalóan nem az üres várakozás teoretikus "mentsége", még kevésbé a földi pályafutás időlegességének gyógyírja, hanem annak a létzésnek (és etikának) a fundamentuma, amely csak így tudja megteremtetni a cselekvő kapcsolatot az élet legnagyobbrendűségének felismert régiójával.

1. Lukács György: *Napló - Tagebuch (1910-11)*. Das Gericht (1913). (Sajtó alá rend.: Lendvai L. Ferenc). Akadémiai, Bp., 1981. A fordítás ennek a kiadásnak az alapján készült.
2. Id. Lukács két esszéjéről: Charles-Louis Philippe és A tragédia metafizikája. In: *Ijúkori művek* (szerk.: Fiedr Árpád) Bp., 1977. 453-479. és 492-518.
3. Id. ezzel kapcsolatban: Orsz István: A luciferi mű és a szférikus Lukács. *Medvetánc* 1982. 1 sz.; Heller Ágnes: Lukács György és Seidler Irma In: *Üő: Portrévázlatok az elika történetéből*. Bp., 1976. 385-423. Veres András: A fiatal Lukács tragikumelmélete és a magyar irodalom. In: *Lukács György és a magyar kultúra* (szerk.: Szerdahelyi István) Bp., 1982.
4. Erről bővebben Id. Heller Ágnes tanulmányát: A lelki szépségről (Lukács György ifjúkori dialógusa). In: *Üő*. 423-432.
5. Balázs István Lukács szavait: "Ha jó volnék, kitartottam volna Ijona mellett." Balázs Béla: *Napló (1914-1922)*. Bp., 1982. 286.
6. Balázs Béla: *Napló (1903-1914)*. Bp., 1982. 614.
7. Id. Lukács leveleit Gustav Radbruchhoz. In: *Lukács György levelezése (1902-1917)*. (Szerk.: Eekete Éva és Karádi Éva) Bp., 1981. 549.
8. Üő. 544.
9. Balázs B.: *Napló (1903-1914)*. 547.
10. Üő. 547. ill. 548.
11. Balázs Bélától
12. Lukács Gy.: *Napló - Tagebuch (1910-11)*. 44. Magyarul Id. Üő: *Curriculum vitae*. (Szerk.: Ambrus János) Bp., 1982. 442-443.
13. Az *Ételkezés egy "neveléses véletlen"* nyoma Ervin kezébe került "bizonyítékai" beszél, mint aki leleplezte előtte a titkot: barátja bűnösségét. Nem tudjuk, volt-e,

és ha igen, akkor mi lehet ez a bizonyíték. Elképzelhető, hogy Balázs egyik névtelenül megjelent novellája volt ez (amely a Világ 1911. nov. 30-1 számában látott napvilágot Barátság címmel), ebben ml. Balázs - ahogy Naplójában fogalmaz - Irmával való viszonyának egyik "motívumát" írta meg, amely szerint része volt az elcsábításban az elutasított és megalázott barátja láttán feltámadó bosszúvágyának is. (A novella filozófus-alakja az Ervin nevet viseli.) A korábban idézett lukácsi naplóbejegyzés azonban valószínűtlennek tesz egy ilyen revelatív "bizonyíték-felfedezést".

14. Az Ábrahám szeretettelre Heller Ágnes írása is (Lukács György és Seidler Irma) felhívja a figyelmet (Im. 412-413.), de ami ott és akkor - másfél évvel a szakítás után, 1910 koranyarán - egy felfogásmódnak csupán (elkésett) lehetőségeként vetődött fel Lukácsban (Irmának "azt kellett tennie, amit tett, azt énnekem úgy ahogy van el kell fogadnom; szentnek kell tartanom: hogy megbecsülhessem a magam életét"), az Ljenával szemben - ha úgy tetszik - gyakorolt életelv.
15. Lukács levele Gustav Radburchhoz (ld. a 7. számú jegyzetet).
16. Balázs B.: Napló (1903-1914). 617-618.
17. Közelebbi fogódzó híján négy mozzanat utalhat erre. 1. Az Ítélkezés és a Vázlat között jelentős szemléleti különbség van. 2. A Vázlat felépítéséből ("A közepe... Ebtől a fokozás... A végén...") az látszik, hogy írója számol a műnek egy már korábban elkészült (eltervezett?) első részével. 3. Ljena és Lukács Bellariából Velencébe utazott, Lukács viszont már egyedül jön Pestre, Ljena csak néhány héttel később érkezik hozzá. Elképzelhető, hogy a Vázlat két utalása erre az elválásra vonatkozik: "Velence: hagyni, hogy elutazzon", "a gyávaságból lelkiismeretlenség lesz (Velence)". Ljenának Lukácshoz írt egyik levele (1913. október 29.) is együttlétük ottani zaklatottságára céloz: "... úgy látszik, teljesen kifáradtam. Csak Téged akarlak, de

mire jössz, egészen tehetetlen leszek a várakozástól. (Talán csak ma van ez így - fáj a fejem - úgy, mint az utolsó éjszaka Velencében)." 4. A Vázlat egyik mondata: "Pál: Ő az asszony mindent tudott" óhatatlanul felidézi Balázsnak azokat a - Naplójából már idézett - szavait Irmáról, amikkel Lukács előtti próbálta tisztázni akkori helyzetét: "Ő mindent tud, tudja, hogy Edité vagyok..." stb.

18. A ressentiment (alávetettségéből fakadó gyűlölet, hatalomvágy) Nietzsche egyik kategóriája. Ld. Nietzsche: Az erkölcs geneológiája.

19. Ld. Heller Ágnes már idézett tanulmányát A lelki szegénységről.

20. Különösen szembevetendő A tragédia metafizikája és az Ariadné Naxosz szigetén Ernst-kritikája közötti különbség. (In: Ifjúkori művek. 492-519. és 657-667.) A szemlélet módosulását jelzi Lukács 1912 októberében írott levele Ernsthez: "Szívesen írok Önről a 'Neue Blätter'-be. A legszívesebben: az 'Ariadné'-ről, az átmenetről az etikából a vallásba."

21. Balázs B.: Napló (1903-1914). 614.

22. Ld. Lukács levelét Popper Leóhoz (1910. november 9.): "... most már minden hisztérikus önkínzó aszkézis nélkül tudok várni. Belső dolgokra is, külsőkre is. Az utóbbiakra, úgy látszik, különösen soká kell várni és ezt a várást - világnézetiileg nagyon nehéz elhelyezni. (Érzelmileg nem, ott: bizonyosság.)"

23. Lukács Gy.: Napló - Tagebuch (1910-11). In: Curriculum vitae 451.

24. Uo. 443.

25. Ehhez a legszemélyesebb életproblémákból eredő "áttöréshez" természetesen számos fontos - itt nem tárgyalható - szellemi hatás járult hozzá: Ernst Bloch felfogásától kezdve a chassidizmuson át az orosz messianizmusig. Ld. ezzel kapcsolatban is: Hanák Tibor: Lukács György hite. In: A filozófia: kritika. Bécs, 1980.

DARVASI LÁSZLÓ

Androgün terep

Nem, mégcsak abbahagyni sem.

Mert olyan reménytelen ez, mint folytatni.

A teóriák érvénytelenek testközelben, és ha frsz,
az a tested folytatása, képlekeny és lágy,

egyébiránt végtelennek hiszed.

Egész életükben szülnek az asszonyok.

A tötélesen megfogalmazott, búcsúra kész beszéd
értelmét pedig oly egyszerűen s könnyedén törli el

egy-egy ismeretlenből fakadt mozdulat, mint
száj szögletéből a hús fehér, fennakadt rostját.
Legyek villognak a pókhálón a külső világ sötét
ékszeréiként, idáig értek, idáig érek,

Stockholmból idáig hallanak a szaxofonok.

Miféle erőfeszítés szükséges ahhoz, hogy itthon maradjunk.

Túl soká sértettem egy arcot, hogy belássak
bármilyen hibát. Abbahagyni szentimentális állór.

Folytatni értelmetlen. De Svédország közel, még mindig
nagyon közel van. Mit is tehetnék, ha egyetlen soromat
sem használhatjátok megoldásként. Mint ahogy ti,
a szintén-egyetlenegy a szintén-kiváltságos

példányai a létnek, sem lehettek megoldás nekem,
nem bizony, villogó, fekete gyöngyszemeim.
Igazadásom módszer csupán.

Nem a remény életet. De nem is a reménytelenség.

Androgün terep

Az írást nem helyettesíti semmi.

A halálhoz azonban kell hogy annyi közöm legyen,
hogy aki meghal, az csak én legyek. De ha jól élek,
erre sem vállalkozhatom. Ők tehetnek rólam, amikor

szavakat, szavakat követelnek. Modellt ülnek nekem.
Csak olyan nőt szabad megcsókolni, aki férfi
is tud lenni, aki meg akar halni bennetek,
nőt, kizárólag erre kíváncsi. Annyi az ő titkuk,

hogy nem vallhatnak, és maguk sem tudják, miről.
Érezni kell azonban, mit jelent ez.
A lényükkel eltakart másik, aki tombol és túloz,
leírásias, amint magával álmodik.

A nőket ugyan helyettesíti az írás, de ők
szépek, ravaszabbak annál, hogy eltűnjék ezt.
Ezért vesznek el, a drágák, ágyban, párnák közt,
mennyire sajnálom, mennyire irigylem őket.

Mert ilyen hiú vagyok. Mert hasonlítani akarok
rájuk; hiszen ez az egyetlen esélyem, hogy hasonlítsak
irodalmi hajlamaimra. Nincs olyan nő, aki
ne érdemelne meg, hogy szeretkezzenek vele.

Amikor arra vágyom, hogy felfigyeljenek rám és
megkíváncsijanak, a szemükre árnyékot vetek, és írni kezdek,
írni, írni, írni, mint aki soha többé nem hagyhatja abba,
mint aki nem is élne már.

TATÁR SÁNDOR

Galamb

A növények tömegszállása neked: erdő.
Nem vitatkozom. Az néked: kinyilatkoztatás.
...Bárha luciferi szó.

Évszázadokat alszom éjszaka.
Reggel várakozódn gyűlnak ki agyamban
szavam. Borzongok és gyanakszom.
Ki tudja, reggelre, mára,
hányan érvényesek

Fölállva, reggeli után, némán kérlek meg;
söpörd a morzsákat össze és a
párkányon terítsd el - etesd a
...szárnyakközi testet.

Tér a magány. A csend?

Két őszinte szó közé már
akkora darab élet ékelődik,
hogy belőlük mondat sose lesz.
Ami egyeztethető lenne amivel:
léttelen lombként beleforog a sárba.
A szél a hajat vasvillánál nem
szelidebben fésűli. A fák
interpunkciójá váz: üres -
Megőrző értelmet közé a
nappalok és éjszakák, im, nem szünetnek,
sem a sirály- és varjúszárnyak.
Kilóméterek ez ősz méhében megrekedt,
otthonná, szövetségessé nem szántható
tájban.

Ez lenne hát az értelme a hallgatásnak?

Átvészelni a két-őszinte-szó-közöttet?

Átáraszolni zokszó nélkül

egymáshozforradt kalendáriumlapokon?

A tudat bázárdjátékaival súlyosbítt

rahlógazdálkodás a testtel

megbosszulja majd magát,

(magát s megbosszul engem is.)

szijj ferenc

abszint

Alig hagyta el a vonat az országot, máris külföldi híjak jelentek meg az ablakban. Valóságos lájfolym, gondolta Herbert. Elvezette a "kétségbeesett ifjú" levelét.

A Szabadiidőpártok Nemzetközi Szövetségének II. kongresszusára utazott. Első párt a miénk, ezért utazom csak én. Csak rám van keret, gondolta még korábban, tisztában volt a felelősségével.

Tisztelt Uram! Szántóföldek. Megtanultam már, hogy a bűnöst nem szabad azonosítani tettével, ezért egy másik, kevésbé kifejezés helyett ezt írom ide: győölöm a falfirkálást. Egy patak, szántóföldek. Lávahab dombok látszanak. Találkozom vele eleget, de a firkálással nem hozott még össze a sors, legfeljebb nagy valószínűséggel megjelölhetném azokat, akik lehetséges firkálók (falfestők, varrők, zörögésztyozók, ferskendezők stb.). Az is lehet, csútfállomás, talu, az a késői óra nem is lenne olyan megvilágosító, mikor szembesülhetnék az akció végrehajtójával, gyászruhás férfi.

A férfi, aki gyászruhát viselt, belépett a fülkébe, táskáját letette az ülésre, és leült az ajtó mellé. Aztán átvált a táska másik oldalára, közelebb az ablakhoz, Norberttel majdnem szemben.

Nach Wien? -- kérdezte szomorúan.

Ja -- válaszolta Norbert. Eszébe jutott, hogy a férfi esetleg magyar is lehet, idegenbeszakadt, de ezt milyen nyelven kérdezze meg. Kinézett az ablakon.

Sind Sie Österreicher? -- fordult vissza a férfihoz.

Ja -- válaszolta a férfi. Wen trauern Sie, wer ist Ihnen gestorben, was für ein Trauerfall ist geschehen, mondogatta magában Norbert. Elcsomagolta a "kötségszabó" levelet. Brief eines in Zweifel geratenen Jungen, gondolta.

Haver, van nőd, kérdezte a részeg pasas az utcán,

nekem van egy lakásom, mondta,

oda fülviheted,

azt csináltok, amit akartok,

de most tényleg, te

egy rendes embernek látszol,

itt van a lakásom nem messze, Ikeres utca négy, ne menj el, bazi meg, azt hiszed, hogy részeg vagyok, kérdezte, nem vagyok részeg, mondta, tudsz adni egy cigarettát, kérdezte.

A kongresszus soha nem látott biztonsági intézkedések közepette fog megnyílni. Nem ismétlődhetnek meg a tavalyelőtti tragikus események. Persze azóta a militáns környezetvédők jócskán teret vesztek, gondolta Norbert, és megőhezt. Elővette a szendvicset. Elválasztotta egymástól a két összeragasztott kenyérszeletet, és odanyújtotta őket a gyászruhás férfinak, felkínálva nemcsak az egyik kenyeret, hanem a választás lehetőségét is.

Nein, danke -- mondta a gyászruhás férfi Norbertre pillanva. Norbert újra összeillesztette a két kenyeret, és elkezdte őket enni. Mindjárt elveszi ő is az ennivalóját, gondolta. De a gyászruhás férfi a tájat figyelte. Nem szabad ennem, gondolta Norbert.

Indiánok, gondolta, már csak ez hiányzott. Fenyegetően lovagolnak a vonat mellett, számuk egyre növekszik. Dehát miért nem gyorsít a mozdonyvezető, észrevehette már őket, gondolta. Hol vannak a cowboyok? Ez már az indiánok földje, gondolta. Hatalmukba fogják keríteni a vonatot. Két hallgató ember, gondolta, ketlen elbánnátnánk velük. Az indiánok nagy barátja, tudhattam volna. Mindjárt előrántja a mokkalást.

Bécsben közölte vele a szállodaportás, hogy a kongresszust áthelyezték Hamburgba, technikai okokból. A terroristák, gondolta Norbert. Kért a portástól egy menetrendet.

Der Zug fährt um 15 Uhr 20 ab. Ihre Fahrkarte -- mondta a portás, és átadta a menetjegyet.

Augenthal. Klementinendorf. A gyászruhás nő éppen vele szemben ült, együtt szálltak fel a vonatra még Bécsben, de ő nem nézett rá, hanem az ablakban elvonuló helynévtáblákat figyelte, miközben balkezevel félrehajtott fejét támasztotta alá. Hílyeség, nem kell bedőlni a gyászruhának. Ez a divat. Vagy a véletlen. Nem a véletlen a divat, hanem ez a véletlen műve. Biztosan a homlokomat nézi, hogy milyen nagy, sima, csak az ujjaimnál gyűrődik meg kissé a bőr, gondolta. Ezután szemét lecsukva a fejtámlának dőlt, arcára pedig könnyed, de komoly kifejezést öltött, legalábbis remélem, hogy könnyed de komoly a kifejezés, gondolta.

Bieröffner? Dosenöffner? Az más, gondolta. Bieraufmacher? Pedig tudtam én ezt valamikor, gondolta. Jóságos ég, gyógyszeres italokat fognak velem itatni, gyászruhás négerrek vallatnak majd, aláírom a kompromittáló iratokat, ölben visznek ki vizelni, és nézik, aztán megmutatják, megdicsérnek, elárulom a hazámat, haza se mehetek soha többé, titokzatos baleset ér majd idekint, vagy esetleg elrabolnak, hazavisznek, és elítélnek, gondolta. Megfájdult a nyaka.

+

A polgármester személyesen fogja megnyitni a kongresszust. Beszélni fog a szabadidő megnövekedett jelentőségéről is korunkban, gondolta. Egyre nyugtalanítóbban lebegett előtte a kérdés, hogy ezúttal milyen irányvonalat jelöl ki a Nemzetközi Szövetség. A tavalyelőtti irányvonal nem nagyon vált be, a gyerekeken keresztül nem értünk el jelentősebb eredményt. Vajon mennyire kell ezt majd bevallani, gondolta. Kinézett az ablakon, eszébe jutott Klementina.

Zürich? -- kérdezte a hamburgi szállodában, a terroristák, gondolta. A portás átadta a menetjegyet.

+

Megivott három felest, de szinte meg se érezte. Felment Kálmánhoz, előjött a szobából Klementina is, úgy látszik, még nem tartottak ott, mert a csengetés és az ajtónyitás között nem telt el annyi idő, hogy azalatt felöltözhettek volna.

A kocsmában találta ki, hogy felmegy hozzá, nem azért, hogy megakadályozza, hogy lefeküdjenek egymással, annyi ideig nem akart ottmaradni, nem is azért, hogy bosszút álljon, nevéssen zavarukon, legyen része neki is az izgalomból, nem. Csak beszélgetni akart, bár tudta, hogy az egyetlen épkézláb mondat az lesz, hogy erre jártam, gondoltam, benézek. És még az esetleg látható lesz rajta, hogy milyen rettenetes állapotban van ő, ilyen állapotban mindenre képes, de nem is, ezt úgyis tudni fogják.

Itt a kocsmában jutott eszembe, hogy szeretlek -- mondta a konyhában Klementínának, mislatt Kálmán a szobába ment a borért.

Erről tényleg nem én tehetek -- mondta Klementina.

Kálmán egy üveg vörösbort hozott, meg volt már kezdve, hozott két poharat magával, egy harmadikat meg a konyhaszekrényből vett elő. Klementina persze hamarosan rosszul lett, visszavonult a szobába, ő még megitta azt a kis bort, ami kellett neki, aztán a konyhaasztalra borulva elaludt. Kálmán magára hagyta.

+

Gyengesége volt a jól álcázott, kihívó csapda, most már tudja, gyengeség volt. Mint egy csecsemő, kiismerhetetlen múlttal, ravasz halott, úgy feküdt ott a parton, korábban, nem szeretnél megcsókolni, kérdezte, nem. Ha már ezt mondta, meg kellett magyarázni. Félreérténéd, azt hihetnéd, hogy túl könnyű győzelmet arattál. Miért gondolod, hogy győzelmet akarok aratni, kérdezte Klementina.

Nem tudom. Lehet, hogy nem akarsz, de mégis olyan lenne, és ezt biztosan észrevennéd. Milyen lenne? Hát olyan, mint egy győzelem. Mi vagyok én, hadvezér? Mondom, hogy talán nem éreznéd úgy, hanem csak látnád. Jó, ezt már mondtad, de miért gondolod, hogy én most erre figyelek, kérdezte Klementina.

Nem tudom, talán mert ismerlek.

+

Hogyan lehet megállás nélkül megérkezni, gondolta, és főleg máshová. Ő, az ígéretes tények, ő, a helynevek az állomások homlokzatán Abszint, gondolta, a keserű özvegy. Abszintot inni. Ideje megírni a beszédet, gondolta.

Liebe Zeitgenossen, fel kell emelni szavunk az államilag támogatott környezetművészet ellen. Úgynevezett ellen. Nem a művészetet kárhoztatom, de nem mehetünk el szótlankul a műalkotás-hogyegek, gigantikus japánkertek, tarkára mázolt autópályák és más hasonlók mellett, mert ezek, liebe Zeitgenossen, a szabadidejüket töltő munkások elől veszik el a teret.

kiss lászló

a krónikás

"Akkor tudok könnyen írni, amikor van figurám akiről írok, tehát, ha úgy tetszik, van modellem... sokan azt hiszik, hogy parabolákban gondolkodom, én viszont tudom, hogy spontán írok. A Tegnészazhírnél meg hagyom a figuráimat, hogy azt tegyék amit akarnak, hagyom őket cselekedni..." - mondta egy interjúban Czako Gábor. Az 1978-as **Várkonyi krónika** műfaját pedig krónikaként jelölte meg. A valósághoz való adatszerű ragaszkodás az egyik legszembetűnőbb jegye a Czako regényeknek. Ez az íróban munkáló krónikási hajlam - mely nem azonos a riportierével! - alkotásainak az első, a művekben feldolgozott életanyag szintjén ki is kapcsolja az írói fikciót. Csak egy példa ennek illusztrálására. Egy apró epizód az **Eufémia**ból. "A sokadik belső udvarban labda bufogására lettek figyelmesek. (...) két ismert labdarúgót fedoztek föl, akik félreérthetetlenül lábtengőztak, noha se mérkőzés, se edzés. (...) kiszedték belőlük, hogy azért szegtek meg amatőr szakmájuk irratlan törvényeinek paragrafusait, mert úgymond szeretnek focizni! (...) a szóváltás fölzaklatta a Drappok világhírű együttesét (...) A kitóduló közösség úgy közbe

vette a helyzet kulcsát, mint sörösüvegjeit, és utóbbiakkal jól fejbe biztosította a másfelé húzókat." (190-191.) Meglehetősen hihetetlen, bizarr történet, így hát az írói képzelet szülöttének vélhetnénk. Csakhogy ismerhetjük már az író korábbi publicisztikájából. "A legalsó osztály sem ingyen játszik, följebb úgyszólván tilos belső készletéből focizni. Pár éve csapattársai megverték egy NB I-es középpályást, mert tetten érték, amint edzés után a Népstadionnál lábtengőzött..." (Mozgó Világ 1980/9.)

A krónikás leginkább azonban a +-ben érhető tetten. Arc János regénybeli figuráját a modellhez való olyan nagyfokú hűséggel formálja meg Czakó, hogy Bocz Gyula szobrászról írt bemutatását akár a regény Arcról szóló részeinek tartalmi kivonataként is olvashatjuk (Mozgó Világ 1981/2.)

Czakó újabb regényeiről szeretnék írni, második pályaszakaszának műveiről. E pályaszakasz a **Várkonyi krónikával** kezdődik. Előtte Czakó csak viszonylag rövidebb terjedelmű munkákat írt. Addigi regényei - kisregények.

Fábri Péter összefoglalóan így értékeli az első pályaszakasz műveit, még a **Krónika** megjelenése előtt. "**Bár** az **Iskolavár** sűríti a legtöbb valóságos és teljességében ábrázolt problémát, mégis úgy látom, hogy Czakó legnagyobb szabású kísérlete a kudarcként is fontos tanulságokkal járó **Megváltó** volt. Bármennyire sikerült is legyen az **Iskolavár**, csak a maga keretein belül az, és ezek a keretek lényegesen szűkebbek Czakó Gábor írói lehetőségeinél. A magam részéről a legutóbbi sikeres kistotál után azt a nagytotált várom tőle, ahol a kép nem a szélein a legélesebb, nem a perifériáján a legérdekesebb, hanem egészében éles és pontos -" (**Fiatal magyar prózaírók 1965-1978** Bp., 1980.).

A "nagytotál" a **Krónika** képében született meg. Igazi nagyszabású epikai alkotás, klasszikus regény ez, sok szereplővel, mozgalmas, több szálon futó cselekménnyel. Azonban egyáltalán nem arról szól, mint amiről - felületesen nézve - szólni látszik. (Pomogáts Béla is félreismeri, amikor így

minősíti: a Krónika "a változó falusi életet" ábrázolja. Az újabb magyar irodalom 1945-1981 Bp., 1982. 545.) A történet színhelye ugyan egy (talán nem is annyira) képzeletbeli falu, azonban ez a cselekményre nézve nem meghatározó. Gondoljunk csak arra, hogy a regényben minden munkaszüneti napon játszódik (péntek esténként, szombaton, vasárnap és egy, Földalatti temetése miatt ugyancsak munkaszünetté nyilvánított szerdai napon.) A regény sok szereplőjét annyira nem jellemzi a munkája, hogy elképzelni sem tudjuk, hogy miből élhet. (pl. Háromkerekű). De a cselekmény fősodrában lévő alakok is a regény világtól idegen, kívülről behozott, urbánusfigurák (író, kritikus, az író neje, Laci, aki nevelőotthonban nevelkedett). Még véletlenül sem találkozunk paraszttal. A szereplők egy-egy általánosabb emberi típus - a kvázi-falusi "álruhájába" bújtatott - megtestesítői. A kocsmáros például a humanista filozófusé, vagy a bölcsé, Visnyei a született költőé stb. Az író idézett vallomásával ellentétben ebben a könyvben parabolákat is felfedezni vélünk. Ilyen pl. a várkonyi "közélet" irónikus leírása, melyet egy ország közéletének parabolájaként is fölfoghatunk. Nagy jelentőségűek a szereplők által elmondott tematikus monológok, betétek, - az író kifejezésével élve - "esszék", melyek a regény ideológiakumát hordozzák. Ezek annyi mindent felölelnek - kultúra, költészet, dialektika, oktatás, a végtelenség problematikája stb. -, hogy ilyen értelemben egyfajta írói enciklopédia is a könyv.

Hogy mégis miért helyezte egy faluba a regény történetét Czakó? Mert - a szűk regényidő mellett - így egy lehatárolt, zárt regényterben mozgathatta figuráit, melyet talán könnyebb volt totalitásában ábrázolni.

A Krónika után következő regénye Czakónak a + volt 1982-ben. Pontosabban nem is regény ez, hanem inkább novellafüzér, akárcsak az Eufémia (1983). Igazi regény újra majd csak 1986-ban jelenik meg az írótól, A lélek fele.

Az Eufémia Czakó Gábor eddigi életművének egyik leggyengébb könyve. Az író mintha nem tudta volna, hogy miről akar írni. Valamiféle jövőbeni technokráciáról? Az ötvenes évek személyi kultuszáról s koncepciós pereiről? A hetvenes évek

magyar valóságáról? A hivatali eufemikus bükkfa nyelvről? A művészet (=magatartás) emberiesítő csodájának utópiájáról? Nos, végül mindről írt, és az egészet összeturmixolta egy fantasztikus, a jó, a szép, a szeretet győzelméről szóló, meglehetősen logikátlan, ám módfelett bizarr történetben. A cselekményszövés nem kiszámíthatatlan, hanem következtelen.

A +, mint már erre utaltam, szinte teljesen nélkülözi az alkotói fikciót. Csakónak, a krónikásnak leghőbb krónikája.

A két főhős igazi művész, mert egyrészt számukra a művészet magatartás is, másrészt mert küldetéstudatból szobrászkodnak. (Csakó szerint ezért tulajdonképpen amatőrök, a profikat ugyanis az jellemzi, hogy nem belső, hanem külső késztetéstől vezérelve dolgoznak. Lásd erről pl. Profi és amatőr, Mozgó Világ 1980/9.) Oroszlán és Arc tehát a lényegyet tekintve hasonlóak - ezért is lesznek ugyanazon könyv főhősei -, de minden másban különböznek. Günczi, akinek funkciója Oroszlán és Arc "magyarázása", "értelmezése" - így írja le a két, különbözőségében is hasonló művészt: "Te bejártad a világot, ő két négyzetkilóméteren mozog; te az ágyadban fekszel, ő ezen a két négyzetkilóméteren mozog; te okos típus vagy, ő inkább buta. Ugyanarra törekedtek, de te ésszel, ő bölcsességgel..." (269. old.) Oroszlán és Arc egy érme két oldala, egy Egész dialektikus ellentétben álló két fele. Akárcsak Maghó Árpád és Maghó Dániel, A lélek fele főszereplői. Ők már azonban minden valóságos vonatkozásuk ellenére is az írói képzelet szülöttei, és engedelmes eszközei a csakói nagy és szép, keresztényi-filozófikus eszme bemutatásának, amely szerint az emberi élet célja a boldogság. A boldogság pedig a szeretetből származik. A legfőbb érték a szeretet. "Szeretet nélkül pedig se élet, se művészet"- vallja Arc (+, 276.). Szeretni pedig annyit tesz, mint az embernek "önmagát kiüresíteni és mégis szüntelen telinek maradni, nem valaki kedvére tenni, hanem ebben örömet lelni." (uo. 279.)

A lélek fele szuverén írői mitológiája bonyolult. Nem értelmetlen azonban, és határozott funkciója van. Általa örök erkölcsi igazságok fénylenek föl az olvasóban, olyanok, amelyeket ugyan jól ismerünk, de egy cseppet sem vesszük komolyan.

A "lélek fele" többértelmű kifejezés. Jelenti egyszer, hogy a Maghó fivérek egy Egész két fele. Bár a regény az ő fejlődésükről szól, ami számunkra nem más, mint mélyebb (ha úgy tetszik - transzcendens) igazságok fokozatos fölismerése, mindvégig, ellentétességük ellenére is egyek, azzal a különbséggel, hogy a regény elején ezt még nem ismerik föl. Gondoljunk csak arra, hogy a könyv végén Dániel pillantja meg, és csak ő pillantja meg egyedül a már "elanyagtalanodott", láthatatlan Árpádot. Ezt sugallja egyébként az a tény is, hogy testvérek.

Jelentheti továbbá a kifejezés féllelkűségét, csonka lelkeségét is a két főszereplőnek. Az a rész, ami a lelkükhöz, a "lélekegészhez" hiányzik, az hiányzik boldogságukhoz is. Árpád figurája - Csakó kifejezésével élve - "korunk hőstét, a konzumidiótát" testesíti meg, "aki semmire, még önértékeire-érdekeire sem figyel, egyforma lelkesedéssel teljesíti főnökei, a tévémacik, meg a reklám valamennyi parancsát" (Válogatatlan kérdéseim Mozgó Világ, 1981/11.). Dánielben kezlettől fogva él az igény, hogy megtalálja azt, ami hiányzik fél-lelkéhez. Ő a konzumidiótákkal ellentétben semmit sem a társadalmi elvárásoknak megfelelően, hanem azok ellenében csinál; azokat tagadva él. A látszatok világában, kalandokat, nőket hajszolva véli megtalálni lelke másik felét. S közben majdnem elveszti, elvesztegeti, (eladja) meglevő fél-lelkét is, és kishíján lelketlenné, gonosszá, az ördög cimborájává, s így végképp boldogtalanává válik.

A harmadik értelme a "lélek fele" kifejezésnek a legkevésbé elvont. Ennek megmagyarázásához a Várkonyi krónikából veszek segítségül egy részletet. Így szól: "Úgy éltem eddig ebben a faluban, ahogy egy tanerőként alkalmazott száraz kóróhoz illik. Nem is éltem. Tengődtem? Nem, nincs szó az ostobaságomra. (...) Most örülök neked, és nagyon szeretlek.

Lehet, hogy végső fokon a kocsmárosnak lesz igaza, és csupán ennek az órának meg ennek a helyzetnek a boldonsága diktálja, amit érzek, de most boldog vagyok, és egészen pontosan tudom, miért. - (...) - Rájöttem a hindu mese igazára. Nincsen férfiember, és nincsen asszonyember; egyetlen lény vagyunk, akit valaki, valamikor kettévágott, és azóta keressük egymást, mert te hiányzol nekem, én pedig neked, te az vagy, ami én nem vagyok, és én az vagyok, aki te nem lehetsz soha, nem vagyunk egymásnál se többek, se kevesebbek, se különbe, se hitványabbak, csak felek, torzók, két lábon járó eleven hiányok..." (265-266.)

Nos ebben az értelemben is fél-lélek, "két lábon járó eleven hiány" a két Maghó, legalábbis a regény elején. A látzat becsapottjai ebben is. Áprád a feleségét nem szereti, szeretőt tart, és azzal hitegeti magát, hogy szerelmes Rózsikába, az ifjú újságíró nőbe. Több "társa" ellenére is valójában társtalan. Dániel nőtől nőhöz csapódik, míg végül, amikor kivonul a világból, föl hagy a nőkel, érdektelenné lesz irántuk. Csakhogy ez esetben sem a helyeset, az üdvöset cselekszi. Végül azonban mindkettőjük megleli az igazit, lelke hiányzó (nőnemű) felét, Árpád Targa, Dániel Rózsika személyében.

A cím mindhárom értelmezése esetében láthattuk, egyfajta fejlődésregény a könyv, amelynek hősei a hiánytól jutnak el a teljességig, a föl nem ismeréstől a föl ismerésig.

A regény cselekményszövéseinek írói következetlenségeit ezúttal, úgy gondolom, nem lehet számon kérni Czakón, - mint teszi pl. Berkes Erzsébet (ÉS 1986. július 18.) - lévén, hogy az túlnyomórészt egy irracionális, transzcendens világban játszódik, ahol racionalitást, logikát számon kérni az igazi következetlenség. A lélek felét Czakó talán legmélyebb regényének tartom. Együttel Czakó itt távolodott el krónikaírói gyakorlatától leginkább, de hogy ez esetleg kövekező munkájában a vele való teljes szakításhoz vezetné, nem hiszem.

gottfried benn *esszéje*

Gottfried Benn esszéi, bármi legyen is közvetlen témájuk, valójában egyetlenegy problémát járnak körül rendkívül szellemi bátor-sággal és lenyűgöző következetességgel: azt, amelyet értékválságnak szoktunk nevezni. Ennek a jelenségnek a történeti okait, hatásait és leküzdésének lehetőségeit igyekszik felfedezni a szerző, mozgósítva hatalmas természettudományos és filozófiai műveltségét. Benn orvos volt, pontosan tudta tehát, miért károztatja a pozitívista tudományosságot, miért tartja azt romboló hatásúnak.

Gondolkodó elődei közül mindenekelőtt Nietzschét kell megneveznünk, akinck Benn nemcsak gondolati impulzusokat köszönhet, de részben tőle örökölte nyelvi erejét, szarkazmusát és pátoszát is.

Hogy az immaterialitás határáig előretörő költészet programja, mellyel egyébként saját költői gyakorlatát is jellemzi a szerző, megvalósult-e Németországban vagy másutt, maradjon ezáltal nyitott kérdés. Ám bizonyára nem véletlen, hogy ez a program épp Németországban, Angelus Silesius, Hölderlin és Nietzsche hazájában született meg.

(A nihilizmus után című írása eredetileg a szerző azonos című esszékötetének előszava.)

a nihilizmus után

Az itt közrebocsátott dolgozatokban és beszédekben, melyek semmi esetre sem tekinthetők valamely közös téma rendszeres kifejtésének, hanem a legkülönbözőbb alkalmak és hangulatok hívták létre őket, a szerzőnek újra meg újra pontosan meghatározott irányba mutató gondolati vonzódása következtében két fogalom került előtérbe: a progresszív cerebráció és a nihilizmus. Ezekkel áll ellentétben néhány helyen a konstruktív szellem fogalma mint olyan erők és próbálkozások megnevezése, melyek szembeszegülnek az előbbieket letargizáló áramlatával. Van-e még erőnk, veti fel a kérdést a szerző, hogy a tudományosan determináló világkép ellenében érvényre juttassuk a teremtő szabadságát, én-jét, van-e még erőnk, hogy nem gazdasági chiliasmusokkal és politikai mitológéimákkal, hanem a régi nyugati gondolkodás erejéből kiindulva áttörjünk a materialisztikus-mechanikus formavilágot, és egy önmagát állító idealitáshoz, önmagát fegyelmező mérték szerint tervezzük meg mélyebb világunk képeit? Tehát konstruktív szellem, mint a mindenféle materializmustól való gyökeres megszabadulás nyomatékos és tudatos princípiuma, megszabadulás a metarializmus pszichológiai,

deszcendenci elméleti, fizikai és nem utolsósorban szociológiai
váltójától -, konstruktív szellem mint az igazi antropológiai
stílus, a voltaképpeni emberi szubsztancia, mely mítoszteremtőn
 kibontakozva, örök metaforikus ragyogásba vontan, a fény
irrealitásában, minden dolog látszatjellegében, valami távolról
özölt játékokban, terét a végtelenségét a csillagok közé öntve
beteljesítette az emberi utat, s a kebelében termett zseniket
elkeverte messzi alkotórajok egével, poklaival.

Ami a két kiindulófogalmat illeti, ezek
elválaszthatatlanok egymástól, tartalmileg és kronológikusan
összekapcsolódnak, mindkettő csak az elmúlt évszázadban került be
az európai tudatba, sőt az első csak a legutóbbi időben. A
progresszív cerebráció fogalma az antropológia és az agykutatás
kombinációjára révén létrejött tudományból származik, a bécsi von
Fennmo vezette be annak kifejezésére, hogy története során
világosan felismerhetően, feltartóztathatatlanul
intellektualizálódik az emberiség, nő az agy szerepe. *Der Aufbau
der Persönlichkeit* című dolgozatomban behatóan ismerttettem és
perspektivikus keretbe foglaltam ennek az elképzelésnek a
biológiai-organikus alapjait. Pszichológiai vetületéről, melyet
az én frigidizálásának nevezhetnénk, az irány az érzelemtől
tartana a fogalom felé ("megismerés mint érzelem"), az Akademie-
Bode tartalmaz néhány jellemző részletet.

Ami a nihilizmust illeti, sok mindent tudunk róla,
keletkezéstörténetéhez *Goethe und die Naturwissenschaften* című
dolgozatomban található néhány adalék. Ebből kitűnik, hogy olyan
korszak, mikor a nemzet alkotó élete zárt szellemi térben
zajlott, melyet a belső harcok, sem a nemzedékek, sem a
világnézetek küzdelmei nem törték át, mikor minden változás
közepett sértetlen maradt egy hit, egy érzés, nos úgy tűnik,
ilyen korszaka volt Németországnak a tizenhetedik és a
tizennyolcadik század, s ezt körülbelül Goethe halálával látjuk
véget érni.

A hit vagy érzés, melynek jegyében a korszak kezdete
állt, Istennel jelentett egyet; vége a természettel. Am olyan

természettel, melynek elképzelése Leibniz és Spinoza hatása alatt formálódott; ez a természeti panteisztikus mindenség, bár már atomizált, vagy jobban mondva, mivel az atom kifejezés még nem létezett, csak 1865-ben. Dalton kémiai kutatásai egyesítő jellel létre, már monádokra osztott mindenség, a legfenekestől monadt, azonban még Istennek nevezték, és Goethe-nál is igen gyakran olvassuk még ezt a kifejezést. Persze még gyakrabban a személytelenül univerzalisztikus természet szót, mert ez az ő igazi kifejezése, egy meg egészen irracionálisan ábrázolt természeté, melyet a boldhoz címzett lírai strófákban ábrázolt; még egyszer a régi rejlőzködő anyatermészet, az ember nem szabad ki tőle magyarázatokat, mondja, ő minden, rábízom magam, rendelkezék velem, dicsérem minden műveit - , és ezek a Tüfurer Journalban megjelent mondatok az 1872. évi természethimnuszából bizonyos mértékig a Nyugat hüszésvai ahhoz a világhoz, mely kétezer esztendeje, tehát a görög mitológia óta mint átlakessített, mint fáiban és teremtményeiben istenek lakta világ az ember adományának számított.

A Goethe halála körüli időben megkezdődött ennek az érzelmet a felhozlása. Létrejött az a világhép, melyből hiányzott minden feszültség a túlvilággal, minden elkötelezettség egy emberen kívüli létnek. Az ember a teremtes koronája lett, a majom pedig kedvence. Állata, tőle várta a filogenetikus igazolást, hogy micsoda dicsőségre is vergődött energia- és anyagcserejében. Rendkívüli jelentőséggel bír ezen az úton két dátum, ezek adják az új korszak kronológiai bázisát és igazságának általános szilárdaságát. Az első dátum 1847. július 23., a berlini fizikai társaság azon ülésének időpontja, melyben Helmholtz az energiamegmaradás Robert Mayer által felvetett problémáját mechanikusan megalapozta és számításai általános természeti törvényként igazolta. Ezzel a nappal kezdődik a világ teljes megérthetőségének, mechanizmusként való megérthetőségének elképzelése. Ez a dátum éppúgy korszakos jelentőségű, mint egy korábbi, amely "post" és "ante" közöttük él. Gondoljuk csak el,

hogy az emberiség számára egészen addig – napig a világ nem megérthető, hanem megérthető volt, hogy nem matematikával és fizikával, nem számításokkal közelíthetők hozzá, hanem a teremtes emberiségének érezték, megélték, a földentuli kifejezésének tekinthetők. Hogy a dolog egészen érthető legyen: Goethe azt mondta: "Az átélés révén az ember már öp eléggé otthonossá válik a világban – semmi szüksége arra, hogy azt fogalmilag még meg is találja" – most megkezdődött a fogalmi meghaladás, megszületett a modern fizika.

A második dátum az 1859-es esztendő, a darwini elmélet megjelenése. Rasszisztikus hársze-ek, a faj hallatlan mértékű szaporodásának kibogozhatatlan konglomerátuma, a Wallstreet telepiacra lépése, gyarmatosítási hadülatok, egész kontinensek ostromlása és luxusigényének rovekedése, uzsoráskodó rendek gazdasági felkapaszkodása, kátyúba jutott orindolások, eszázszázege-proklamációk és -débacle-ok idejére esett az az elmélet az állati és az emberiségéről meg az erősebb jutalmáról a harcort és a győzelemért. Európa ebből a két dátumból merítette új tendenciát, belőlük jött létre az új emberltípus, a materialisztikusan szervezett fogyasztó-típus, a montázs-típus, optimizáló és befolyásos, cinikusan felülemelkedve minden elképzelésben valami emberi sorsterfőrségről, a lehető legkevesebb szenvedést az élvezetnek és a lehető legtöbb kényelmet mindenkinek, így udvozolta benne filozófiája az új korszakot.

Olyan korszak kezdődött, mely azt tanította, az ember jó. Hogy milyen mélységes, a lelki formaerőket nyakerekestül, telforgató változás nyilatkozik meg ebben a felfogásban, azt nagyszerűen bemutatja Ricarda Huch *Alle und neue Götter* című könyve. A leghensőbb szférák átértelmeződése találta meg itt formáját. A templomok izzó sötétjéből, írta Ricarda Huch, könnyes-nehéz remegés, harsónahangú díborogs tört elő, az emberi szív zsege korától gonosz indulatú. Ennek a tragikus alkordnak állandó zengése, a megváltás szükségének tudata adta a középkori élet mélységet és bátortalanságát. Az ókori korlátozottságának érzésétől áthatott ember imáiban a teljességhez fordult, melyet elrendelhetett anélkül, hogy látta vagy megélt volna, egy örök

birodalomhoz, túl az elvadult földön. Ez a túlvilág és evilág közti ellentét, melyek azonban - nem úgy, mint a tűz meg a víz - mégiscsak áthalották egymást, viharosá tette a lélekét, villámsapásszerű tetteket hívott létre és bevilágította a szívet villámférgő megismeréssel. Ám most új nóta járja, az ember jó, és ez a harsány dallam elnyomja a múlt szigorú korálját.

Eddig Ricardo Buch. Az ember tehát jó, azaz ha netán rossznak tűnik, akkor a miliő hibás, vagy a származás, vagy a társadalom. Minden ember jó, vagyis minden ember egyenlő, egyformán értékes, egyformán szavazatképes, egyformán illetékes minden egyes kérdésben, csak semmi eltérés az átlagtípusról, semmi nagyság, semmi rendkívüli. Az ember jó, de nem heroikus, csak nehogy felelősség háruljon rá; használható legyen, célszerű, idillikus: minden tragikusnak az értékvesztése, minden sorozatúrnak az értékvesztése, minden irracionálisnak az értékvesztése, csak a plauzibilis kell, csak a banális. Az ember jó, ez persze véletlenül sem azt jelenti: az ember legyen jó, harcolja ki a jót, a belső méltóságot, a jóságot, nem, az ember egyáltalán ne harcoljon, hiszen jó, harcol érte a párt, a társadalom, a korszak, a tömeg, éljen és levegzen, ha pedig meggyilkol valakit, vigasztalni kell, mert nem a gyilkos a bűnös, hanem az áldozat.

Az ember jó, lénye racionális, és higiénés meg szociális eszközökkel minden szenvedése megszüntethető, egyrészt ez, másrészt pedig: a teremtés tudományosan hozzáférhető, ebből a két gondolatból fakadt minden régi kötés eloldódása, a szubsztancia lerombolása, minden érték rivellálódása, belőlük az a belső állapot, mely létrehozta az atmoszférát, amelyben mindannyian éltünk, amelynek keserűségét mindannyian fenékiig ürítettük: a nihilizmust.

Németországban ez a fogalom 1885/86-ban nyerte el alakját, mikor A hatalom akarása terve, és részben maga a mű is készült, melynek első könyve ezt az alcímet viseli: Az európai nihilizmus. Ez a könyv azonban már tartalmazza a fogalom

kritikáját és meghaladásának tervezetét. Ha még távolabbiakbanunk viszonyait tekinteni, ha meg akarjuk állapítani, hol és mikor bukkan fel először ez a vázlatos fogalom az európai szellemtörténetben mint szó és lelki élmény, akkor, mint ismeretes, Németország felé kell fordulnunk.

Születésének időpontja 1862 márciusa volt, az a hónap, melyben Ivan Turgenyev *Apák és fiúk* című regénye megjelent. Tovább az orosz történészek nem tudják visszavezetni ezt a fogalmat. Ám ennek a regénynek a hőse, Bazarov már a kézzel-nihilista, és Turgenyev is ezen a néven mutatja be. Ez az elnevezés aztán rendkívül gyorsan népszerűvé lett, regényének egyik utószavában említi a szerző, hogy már néhány hónap múlva szájról-szájra járt; mikor ugyanazon év májusában visszatért Pétervárra, a nagy gyűjtögetések, az Apraxin-udvar leégésének híreje volt ez, így kiáltottak oda neki: "Mert megnézheti a nihilistáit, látni fogják Pétervárt." Ismánk szempontjából persze rendkívül érdekes, hogy ennek a Bazarovnak a nihilizmusa nem csupán egy abszolút formájú nihilizmus, nem teljes negatívizmus, hanem fanatikus haladáshit, radikális pozitívizmus természetfelfelfogás és szociológiai értelemben. Az európai fejlődásban ő a magabiztos mechanista, a jövőigény materialista mintapéldánya, akinek némileg kétes unokáit élénk munkálkodásban megismerjük és magunk közt találjuk - figyeljük csak, milyen ismerős hangok szűrődnek át hozzánk a hatvanas évekből: így rátermett verseny, halljuk, hússzorta értékeesebb, mint a legjobb költő. Jobbra becsülök egy darab sajtót, mint az egész Puskit. Nem okra tartja a művészetet? Dehogynem, a pénzszindróla meg az aranyérgyógyítás művészet! Minden cipész nagyobb ember, mint Goethe meg Shakespeare. George Sand maradni ő, nem is könyvített az embriológiához. És az ilyenfajta igazságok mellett, végső rávalóként, az élethez és a művészetben megjelenik a kockaműkönyvezet, itt és akkor jött tehát létre az a stílus, mely egyes modern operákra és operafeldolgozásokra is rányomja bélyegét: az atléta kultusza, az átlagember dicsőítése, a gyerekes társadalomkritika: szüntessék meg a bíróságokat, szüntessék meg a nevelést, tiltásuk be a szellemiségnek káros régi

nyelveket, mert mire valók az ösztönök: moskol, legyen az ember, a nőket cserélgetni kell és átengedni másnak, inni kell, mert az ital olcsóbb, mint az élelem, és ráadásul még bűzlik is tőle az ember, igen, már a dadaizmust is, melynek zürichi és berlini fellépését korunk nemrég olyannyira érdekesnek találta, ott találjuk a hatvanas évek egyik regényében, a **Mit tegyünk** című regényben Csernisevszkijnél: A művészet az, olvassuk ott, hogy egy szalonba betolnak két zongorát, mindkettőhöz leül egy-egy hölgy és mindegyik körül feláll egy félkör alakú kórus, aztán egyidejűleg minden résztvevő más-más dalt énekel vagy játszik teljes hangerővel. Ezt nevezték a forradalom dallamának és a szabadság orgiájának. Látjuk tehát, a történetfilozófiai materializmus szellemi hatásai a hatvanas években kezdődnek, azaz legalábbis nyolcvan esztendősek, így hát voltaképpen ez az, ami régi és reakciós. Voltaképp, és ezzel előretörtünk a jövőbe, ma mindenféle materializmus reakciós, a történetfilozófiai csak úgy, mint a felfogásbeli: ugyanis visszafelé tekintő, visszafelé cselekvő, mert hiszen előttünk már egy egészen más ember áll és egészen más cél. Olyan cél, amelyhez mértén az ember mint puszta ösztön- és élvény már nagyon is elszomorító teória. Lelki szerelés, az úgynevezett kollektív- vagy átlagember kicserélhető alkatrészei, nem más ez, mint fád rokokó. Mindezek a támadások a magasabbrendű ember ellen, melyeket immár nyolcvan esztendőn át hallgattunk, ideérve Shaw farce-ait is, mindez már kimondottan ódivatú, sekélyes és lelkileg terméketlen. Csak a magasabbrendű, tehát tragikusan közű ember létezik, csak róla szól a történelem, csak ő teljes értékű antropológiailag, nem pedig a puszta ösztönkomplexusok. Tehát mégiscsak a felsőbbrendű ember lesz az, aki túllép a nihilizmuson, ha nem is az a típus, akit Nietzsche teljesen tizenkilencedik századának a szellemében bemutat. Ő új, biológiailag értékesebb, faji szempontból magasabbrendű, vitalisztikusan erősebb, teljesebb fegyelmű, kitartása és jellegének megőrzése révén életképesebb típusként írja le, biológiailag pozitívnak látja, ez darwinizmus volt. Mi időközben megismertük a híonegatív értékeket, azokat az értékeket, melyek a faj számára inkább ártalmasak és veszélyesek,

melyek azonban hozzátartoznak a szellem differenciálódásához, a művészetet, a zsenialitást, a vallás felboulásának motívumait, a degenerativitást, egyszóval mindazt, ami a produktivitás attribútuma. Ma tehát a szellemet nem a biológiai egészségre, hanem a pozitívizmus fejlődésvonalába helyezzük, de nem látjuk persze az élettel sem örökös tragédiában sínylődni, hanem fölébe helyezzük az életnek, konstruktív fölénybe mint formáló és formális princípiumot: fokozás és sűfítés - úgy látszik, ez a törvénye. Ez a teljességgel transzcendens álláspont talán lehetővé teszi a túlhaladást, mégpedig a nihilizmus artisztikus kihasználását, megtaníthat annak dialektikus, vagy provokatív szemléletére. Minden vesztett értéket veszni hagyni, kiüresíteni a teiztikus korszak kiüresedett motívumait, és a nihilista érzés minden erejét, a nihilista élmény minden tragikumát belehelyezni a szellem formális és konstruktív erőibe, teremtő módon kinevelni egy Németországban merőben új morált és a forma metafizikáját. Mert néhány dolog arra utal, hogy igen általános, döntő antropológiai fordulat küszöbén állunk, banálisan kifejezve: belülről kívültre helyeződés, a végső, sajátlagos szubsztancia átáramlása az alakításba, erők struktúrává változtatása. A modern technika és a modern építészlet is ilyen irányba mutat: a tér nem filozófiai-fogalmi jellegű többé, mint a kantianus korszakban, hanem dinamikus-expresszív; a téreérés már nem lírai-magányos sűrűsödésű, hanem vetített, kifordított, főmeseen realizált. Néhány dolog, mint az expresszionizmus, a szürrealizmus, a pszichoanalízis arra utal, hogy biológiaiilag a mítosz újjáéledése felé tartunk, kortikálisan pedig a levezető mechanizmusok és a tiszta expresszió révén való felépítés felé. Ugyanerről tanuskodik ellenállásunk és pusztá epikumnál, külsődleges anyagtolulással, megokolásokkal, földhözrögadt pszichologizálással, kauzalitással, miliőfejlődéssel szemben, ugyanakkor törekvésünk a közvetlen összefüggésre, vágásra, tagolásra, tiszta arányokra. A végső, sajátlagos szubsztancia kifejezést akar, átugrik minden közbülső ideológiai fokozatot, és csupaszon, közvetlenül hatalmába keríti a technikát, míg a civilizáció tartalmilag visszafordul a mítoszhoz - úgy tűnik, ez

a végső stádium. Az ősrégi, az örök ember, a primér monista, lánggra gyúlva önnön végső, aranyisakos képe előtt: micsoda sugárzás még a rúnákból, micsoda ragyogás még az árnyak peremén, milyen sokrétű: kötődések mámorhoz és fegyelemhez, feszültség a kezdettől a fináléig, ő, emlékezetében a teremtés elementáris szintézise és agyában történelmi küldetésének progrediensen cerebralizált analízise, szétszórva Európa szabványosított tömegeit, megérintve Yukatan fehér, málló követ, a Húsvét-szigetek transzcendens kolosszusait, visszagondol elődeire, az ősemberekre, a proszelénekre, visszagondol időtlen idők óta zajló, de mindvégig egyformán gyilkos hevű anti-dualista, antianalitikus küzdelmére és még egyszer felkel egy végső formula jegyében: konstruktív szellem.

"Antimetafizikus világnézet, rendben van - de akkor artistikus", ez a szó A hatalom akarásából így nyerné el valóban végső értelmét. A németek szemében akkor iszonyú komoly jelleget öltene ez, a végső kiütra való rámutatásként értékvesztéseikből, szenvedélyeikből, bűdulataikból, sivár rejtélyeikből: a cél, a hit, a túlhaladás ez lenne akkor: a forma törvénye. A néphez való elkötelezettség jellegét öltene számukra, hogy folytonos küzdelemben, élethalálharcot vívva közelebb kerüljenek azokhoz a végsősoron kiküzdhetetlen dolgokhoz, melyeknek birtoklása régebbi és boldogabb népeknek már ifjúságukban osztályrészüll jutott adottságaik, határaik, egek és tengerek révén, anélkül, hogy küzdeniük kellett volna érte: a térérzéshez, az arányhoz, a megvalósítás varázslatához és a stiláris kötöttséghez. Tehát esztétikai értékek Németországban, artistikum egy olyan országban, ahol magától értetődő az álmodozás és borongás? Igen, a forma fegyelmezett abszolútuma, melyben a lineáris tisztaság és a stilisztikai makulátlanosság semmi esetre sem lehetne csekélyebb mértékű, mint korábbi kultúrkorszakok tartalmaié, akár a bűrökehely és a kereszt előtti fokozatokig -, mert csak a formális végső feszültségeiből, csak a konstruktivitás hallatlan mértékű, az immaterialitás határáig előretörő fokozásából jöhetne létre egy új etikai realitás - a nihilizmus után!

AZ INTELMEK HASZNÁRÓL

Nagy elszántsággal, haláltnemegvettő bátorsággal kuporodhatott le megboldogult egyetemi hallgató korában Kovács András Ferenc a naív különösségek szférájához, megtudni: mi a játékok értelme? Előre számíthatott rá, hogy kellő pillanatban végzetesen sötét meséket is ki kell majd találnia, hogy meglássa és elmondja a mese vége mögötti bújkáló lényeket. Ebből lett az újfajta **Libellus de institutione morum**, Tengerész Henriké.

1983-ban, amikor Kovács András Ferenc Szatmárnémeti egyik belvárosi könyvesboltjában dedikálta a könyvét (bocsássatok meg: könyvünk), akkor már világos volt, hogy nem a hálásnak mondott – s főleg nem a földtörténeti – utókorra gondolt a szerzőnk a Kritériumra bízván az ötvenöt (vagy több?) verset. Nem mondhatja az olvasó, hogy nem neki szól a könyvecske, mert K.A.F. magához kapcsolt mindenkit. Beillesztette a gyerekkort, a fiatalokat, a mitológiákat, a bohókás, bumfordi manókat, bohócokat, marionetteket, koboldokat maga és az olvasók közé, folyamodva ludikus vonzalmainkhoz. Sikerült neki. A **Tengerész Henrik intelmei** sikerkönyv lett. Persze vannak, akik úgy vélik, művelődéstörténeti lexikon nélkül "közönséges halandónak" kár hozzáfognia a Tengerész Henrikhez, mert "miért nem ír úgy az a költő, hogy megértsük?" Kétszem, hogy K.A.F. népszerű verseskönyvet akart volna írni. Ő, lehetőségei szerint, az adekvát létteljesség felé próbál közelíteni, s ehhez neki intellektuális ösvényekre, kultúrával kikövezett országútra, balyujába csomagolt szabad fantáziára van szüksége. Az is biztos, hogy K.A.F. nem becsüli többre olvasóinak (vagy a próbálkozóknak) szellemi, lelki érettségét, mint amekkora. Néha nem esik jól kimondani, de azoknak szól az ilyen könyv, akik megérttek már

hasonló helyzeteket, színhelyeket, jelen időket. K.A.F. is úgy írja verseit, mintha csak összefoglalná az előttünk már jól ismert pillanatokot, mintha továbbgondolása lenne a vers egy adott itt és most-nak. Mégis szembeszökő a különbség K.A.F. és a kortárs pályakezélők első kötetei között. A **Tengerész Henrik intelmeinek** szerzője élettől duzzadó fantáziával látta be, hogy itt a lehetőség újraértelmezni, újratereztetni a világnak azt a sarkát, amelyben él, sőt megkísérelt olyan szemüveget is készíteni, amely egységbe fogja a sallangtalan valóságparabokat. K.A.F. versei nem tűrik meg az olyan szántalanszer kiszajgított, elkötelezett, (bármikor megbecszteleníthető) fogalmakat, mint a világ, élet, szabadság, eszme, halál. Ő mindennek a vetületéről szól, élesen megrajzolva viszont a kontúrokat. Ha nincs valóságalap, akkor "légbőlkapott" személyekkel, imaginárius terekkel, időszámításokkal, "közbevetett könyvésztettel" referenciát készít, de csak azért, hogy az érme jól ismert két oldala után hadd lássuk más egyszer – mert az is van, ugyebár – a peremét.

És éppen ebben a legkevesebbet firtatott látószögben van igazán jelen mindaz, ami költőnk tárgyias lírájában a legfontosabb: a kimondatlan szabadság helyett a személyiség sejtek-gének-molekulák szintjéig átérzett szabadsága. A **Tengerész Henrik** pedig azért jó könyv, mert az önazonosság, az autonóm lét formailag is szabad, könnyed versekben tárgyiasul. Lehet-e vajon erkölcsösebb költő, mint aki a szabadságot a szabályos formák lehetőségeibe önti? A kötött versforma: törvény, mint ahogy törvény az adott helyzet átélése, a tudatos elfogadás is. Amit ezen belül a magunk számára onfeledten teremtünk, az a belső szabadság, ez pedig K.A.F. verseiben nyilvánvaló. Kétvég sem fér hozzá, hogy a groteszk vagy akár abszurd mikrovilágok választása korántsem a dolgok "könnyebbik vége". Hisz nem könnyű a fikció olyan folyosóit megkonstruálni, amelyekben lehetetlen eltévedni, márpedig a torzított képeknél fennáll annak a veszélye, hogy az érdekes, meggyerően újszerű denotátum kelti fel az érdeklődést a valójában elsődleges, ám mögöttes értékviszonyok helyett. K.A.F. a kicsinyített játékvilágot, az abszurdot,

professzort a civilizáció történetiségének maga-belyegezésé-
 elcsúsztatásá- végett pezsüdti bele verseibe (lásd a firkászok
 kezdeténél az **Asztaltánc, bőjék ketrecekben**). Mozgóképek
 kavalériájából, tematikai montázsából, összeugratott-hajrdanvolt
 baromfiákból áll össze a nyugtalanságnak az a tanúvallomása,
 amely az egyébként csodálatosan fegyverezett, szelíd K.A.F.
 határbelyezeteiről, szellemi ön-csatározásairól szól. Erről a
 belső feszültségről az olvasónak elég lenne akár csak annyit is
 megtudnia, mint amennyi a **Búcsúballadában** írva van. A könyvlás:
 elrendelés; az új értékfelfedezések laboratóriuma; az érzelmi
 reflexiók szavakba préselt feltára lelkesíti azt a felolót, aki
 még javában gyerek, és aki már teljes műveltségben látja át a
 kisváros (az otthon) bezártságát, önmagáról nem tudó vegetálását.

Elrendelésről esett szó, de K.A.F., aki - érzésem
 szerint - maga is át akarja élni mindazt, amit másoknak illik,
 rendelkezni látszik az elrendelés rációjá elől. Artisztikusra
 szorgozik, de ezt nem löth Árpád-i belenyúlással állapítja meg,
 hanem a fiatalság dacosságával ("5 jaj, százsorta jaj azon
 fiatalok, kinek lelke testében mindig megfért" - Széchenyi,
 Akadémiai beszéd). Pulcinello kifakadása bizonyára egybevág
 K.A.F. vágyával:

"de francha vágom tojpadt trombitámat
 nem fújom többé vörösre pofám
 nem haragom már cécu kezdetét
 nem kürtölök szét játszi dáridót
 ágyú dícső rangy maszkírozott való
 pusztulj próza most csak lírát nekem
 (...)

jaj otthonom vagy otthontalanságom
 a kezdet és vég bűnjáték csapán
 s a köztö közt kell valahol keresztnék"

(Pulcinello fohásza, szerenádja)

Pulcinellához, a szerző kiemelése)

Is be is teljesül... K.A.F. egész könyve kristályos
 ifra. A filigrán, egyszerű, zenei lejtésű **Marionett**ről első
 olvasásra József Attila juthat eszébe, a legyűk fel: A, mint

Apokalipszis, de... című "egyoldalú monológ" feszes ritmusa a kulisszák percekre szabott világát idézi - szubjektív szépségeiben, az **Ars longa (?)**: mint Radnóti **Fröltetett menete**, talán - de érthetően - kevésbé átélve. Szerzőnk mesterséges világokat konstituál, amelyekben azonban az értékviszonyok valóságok, szavatoltan őszinték, realitások a lírizáltság mögött is határozott.

A prózás értékelés persze megfosztja a költői egyéniséget az egyszerű tömörség vonzásától, akaratlanul is túlbeszéli, túlkomolyítja még a legpajkosabb lírikust és lírai világot is. Ezért nem szerencsés vállalkozás K.A.F. forma-humoráról "komolyan" és főleg prózában beszélni. Félreértés ne essék: K.A.F. humora nem formális! A forma felé orientálódik, azzal piszmoz, babráll, addig, amíg végül (majdnem) alakatlan szórónacsok halmává zilálja az elkoptatott, konvencionális "szerelvényekké" fűzött szavakat, mondatokat. Olyanfajta ízlelgetés, zsonglörködés ez, mintha a karinthyádákat Weöres Sándor **Bestiáriumába** oltanák, ráadásul klasszikus ballada-formában, fanyar "Kajánlással" a végén (**Übőper utazása Micsináljunkban**). És mégis jelent a vers valamit - elszórt fogódzóként itt-ott ismerős szavakkal is találkozunk -, olyan jelentést (vagy többet) fedezhetünk fel mögötte, amilyent "komoly" versekben bajosan lehetne így elmondani. Például:

Übő csá szar a díllengős roCON
röppentyőn ágál szét nyiszol-nyaszol
sróheblin sőjde düllöng és dünnög
körötte szüllent szellős propahanda
főférnőkük és szentde orfosok
bőségszarut nyal mind ki tapsikol
de ő bependül traccsol messze purcog
silíngő söblin jödlizik tova

Legyenek mégoly "rakoncátlanok" is ezek a versek, egy közös jegyük mégis van: a műves hozzáértés védjegye. Thomas az ikonitás, markírozottság érettsége, a líra átéltsége jellemzi K.A.F. verseit, de a klasszikus értelemben felfogott vers tisztelete is. Ezzel egyszerre a formára bizonyít rá, s

ugyanakkor a saját "költő-erkölcsi bizonyítványát" is felmutatja. K.A.F. éppoly könnyen kezeli az aszketizációs vagy szapphói metrumot, mint a szonettet vagy a tercint. Arról nem is beszélve, hogy nehezen találhatnánk túljátzott helyeket nála. Mindentől annyi van, amennyi szükséges. Deak az első személlyel nem fukarkodik költőnk, fiatal művész fiatal művei: az alany, ereje és ontudata teljében. Azonkívül első kötet. Gazdag arzenál, de az elismerés mellett a hallgatás veszélye is (a mostani olvasó társadalom nem szokott fűtyülni!). K.A.F. ereje az első személyben van: tud lelkesedni, kétségbe esni, az ironia közügyben, a játékokkal körülépíti magát. Jó neki, mert jó verset ír, pedig költő-volta mintha akaratlan szellemi prostitúcióra emlékeztetné: "költőverseny meg mesterdalnokok / röhgögnöm kell hogy itt szédelgek én is" / henterbuckázok bábkon vigyorgok / fúrott lebuja pár ezer dudás közt / felbuncolt semmi precíóz nyomor / heveny szífvakság pumpált nyegleség / a téma ócska ám jól passzol itt / szemjén halok a forrás vize mellett". Ő volna A költő, a patalogikus, fellegekben kóborló kitárulkozó, akit az ihlet váltakozó hevességgel, esetleg három, igen szabadosan kezűdő-végyződő műszakban meglep, hogy előrassza Az Emberiséget próféciájával? Így sejtjük: amíg az első lap tetején a villoni **Ellentétek** kielégületlenségről panaszkodó sorai emlékeztetnek csupán a lehetőségre (és nem többre), addig hadd ne nevezzük Kovács András Ferencet Költőnek. Picasso maró gúnnyal fényképezte le magát Brassaival A festő pózában: "fényt árasztó" palettája, zilált haja, extázis gőrcseibe rándult arca a megjátszás, modorosság halálosan komoly paródiája. Körülbelül erre mondja az "Intelmek" szerzője, hogy "röhgögnöm kell". S így talán nem fog megharagudni Kovács András Ferenc, ha költői babér és szféravezetés helyett, egyszerű, köszönő, biztató jobbot kap olvasóitól.

Jakabffy Tamás

A VALÓSÁG KESERŰSÉGE

Úgy gondolom, a **Maniére** az 1986-os évek egyik legjelentősebb verseskötete. Kukorelly most félúton van, vagy talán már át is billent. Iróniája már nem a világ ellenpontjaként funkcionál, mögötte kiépült valami elementáris, természetmelyi félelem: Kukorelly tragikus költővé vált.

Kukorelly tehát nem hagyja el a hagyományost, csak úgy tesz. Csinál egy testcselt, valahová nagyon messze eljutat, miközben a hagyományos árnyékába rejtőzik. Ahogy ő írja: lapul, meglapulni. Nem ő látható tehát, csak a hangját halljuk: amit látunk, lecsupaszított mozdulatok, embertelen gesztusok, parzsa mozgásformák. Ez a maniére. Pontosabban a maniére árnyéka. A test általában, nincs. Grammatika van, igék és igék (és főnévi igenevek), egyes és többes számban, mindenfajta személyben. A cselekvés nem épít, csak halmozódik, egymásra torlódnak a gazdátlan mozdulatok.

Ez mind Kukorelly, ő, aki egyszerre nemegyszólván, személyes, vallomásos, didaktikus, nyegle és pimasz, akár egy monumentális gag. De az irónia és eszközlára már csak maszk. Az irónia a testcsel, az útvesztő. Abba hagyja a szerkezetet, a labirintust, kimegy, hogy megegyen egy kemény hanótt. (Az 1984-es kijárat) Követni? Aki vele tart, bedől, nem talál vissza, mert ez a testcsel, mert elhiszi azt, amit Kukorelly sem hisz el:

a maniere-t. Maradni kell, várni, hogy Kukorelly önmagát adja fel, és igen, a nyelvi szemét, a mondatok sodró hordaléka, a nyelvi brutalitás között olykor tragikus zokogással, tiszta fényben villan fel az ember, test és arc és szív és szenvedély, aki talán tényleg leginkább ű. ("Dolgozni kell egy durva világban, és nem hiszi el, hogy Isten küldte ezt." - Az irodalom nagy petroha)

Mert Kukorelly egyfolytában zokog. Egyszavas, hiányos mondatok bukoak hosszabbak után, hosszabbak ütnek le rövidlebbeket, mint a zokogás kiszámíthatatlan ritmusában. Ez a szöveg, ami irtózva vet el magától minden hagyományos stílusengszköt, zeneibb már nem is lehetne. Mint zene, hullámzik a beszéd zavaros vize, melyben néha látni véljük a fuldokló arcát. Ilyenkor, mintha mesolyogna. Ne hiányzik tehát, hogy rajtuk akar könnyíteni.

Darvasi László

A Magyar Kiadó a JAK-füzetek sorozatában 1987-ben többek közt a következő köteteket fogja megjelentetni: Bikácsy Gergely querszegényét, Bódy Gábor filmforgatókönyveit, Csengey Dénes két monodramáját, *Dyptichon* címmel Balassa Péter szerkesztésében tanulmánykötetet Esterházy Péterről és Nádas Péterről, Tóth Gábor Ákos *Szökevények* című prózakötetét, Mészáros Sándor *A két hegyeken túl* című könyvét és Ludassy Mária Hayekkel, Rawls-szal, Kibóval foglalkozó könyvét.

A HŐSIESSÉG VÉGE

A Garaczi *Plasztik* című kötetéről szóló egyik recenzió feltételez egy önálló magyar neodadaizmust, amelynek őse Hajdu Gy. Péter, s amely irányzatba Garaczi is beletartozik. Úgy vélem, nem a kontinuitást, hanem a megszakítottságot kell hangsúlyoznunk: Garaczi olyan művészeti szituáció képviselője, ami túl van a Jézus menyasszonya, vagy a "heroikus happener"-vonal, vagy az utópiisztikus magánéleletszigetek korszakán. Ez a visszatérés az ellenséges metropoliszba, "csupa túll (...) krepp, batiszt és brokát valóságába", amelyet átjár a minden készen van tudata. A valóság tökéletes, befejezett, örök. Repedéseibe bízódik a nosztalgia. Ezt a tökéletes valóságot változtatja át a gyermeki fantázia: a *Plasztik* képzelgő hőse szupermennek hiszi magát, hol vérnyomokat eltüntető James Bondnak, hol nőket hódító Puszkó kapitánynak. A sublódban egy vietkong alszik s a két igazoltató rendőrt Mág Bertalannak és Churchillnek hívják. Az elektikus magánmitológia felfalja a nagyvilágot, a személyes történet a személytelen időt. A költészet meghamisítja a valóságot. Persze az otthonosság csak törékeny felszín: mindez csupán reakció az "anonim száműzöttség" (Kornis Mihálytól) állapotára. Ez a nevetés üledéke.

Így ír Hegyi Lóránd a 80-as évek születéséről: "Ez már a nyolcvanas évek hajnala, kiábrándult és tobzódó, reménytelen és kusza hajnal, komor felhők alatt." Az évtizednek azonban van egy árnyékos oldala is, amely közelebb áll a 70-es évek végének új bensőségességéhez, az ellenvilág-kísérletekhez. Mintegy a két évtized közti résben áll. Ehhez az "árnyékos oldalhoz" tartoznak Garaczi írásai.

[†]Garaczi László: A terület visszafoglalása a madaraktól 8p. 1986.

A felszín a nevetésé: rokokó iz marad a zik-zak metró hájossága, a Lenin-idill, a **definom** rafinált erotikája után. (A rokokó onnan került elő, hogy Garaczi egyik kedvence zeneszerzője Domenico Scarlatti. 1738-ban ezt írta szonátái elé: "ne keress a kompozíciókban mély szándékot, hanem inkább a művészeti szellemes tréfáját".)

Iz azonban csak a kötet mellékszíne. Akárcsak a valóban neodarabára emlékeztető kis kommunikációs lázadások is (pl. A **fűtőhén**). A könyvet elsősorban a dezillúzió és egy rejtett vágyódás hajtja át. A kötet címadó verse a bukásról szól, a vágyódás pedig a hősiesség eltűnésével áll kapcsolatban. A kisenber áll a nagy plakátok előtt: a hősök: élettelen maszkok. A Baader-Garaczi különítmény lehetséges militáns mitológiája szétbomlasztja az eklektika: pl. az új idők hősnője: Bo Derek. Ugyanígy a Tahiti-mítosz és a modern kivonulástan paródiájává a **Melanézia-tortaszettek** retrográd eszméje, a fehér ember felsőbbrendűsége. "Indja, barátom, filozófiailag az a helyzet, hogy kilőtték előlünk, kérem, a romantikus magatartás lehetőségeit." Marad a hősködés és a képzelgés. Az idézet a Termelési regényből való. Meg kellene fontolni, ne adjuk-e Garaczinak az 1906-os év Kossuth Ferenc-díját?

Birkás Ákos azt írja *Die tote Szene* című esszéjében:

"Az avantgarde racionalizmusával szemben a posztmodern művészet mítikus karakterű. Garaczi versei inkább antimítikus jellegűek. Még a preracionális elemek használatát is áthatja a mestekélttség. Az ironia szétbomlaszt mindent. Az a "gyönyörű szent sematizmus", amit Birkás előtű szeretne, a 'valaminek vége van' érzéséhez kötődik, a mítosz a vereséghez, veszteséghez. Garaczi szatirikus iskolája az új festészet másik irányzatára üt: a Vető-Méhes-féle "neobarbár posztmodernista szociálpreszcionizmusra".

Mégis, van a kötetben egy furcsa vers, egy rémálom, amely a pusztulásról és a túlélésről (vagy ennek játékaról) szól. A pinduri hal úgy tűnik itt élénk, mint a rommá lőtt rokokó. A szinkópahal útja a belátásig és az Egyig elűt a könyv hangulatától, mert más a története. Azt a színelváltozást jelzi, amelyet már említettem: a reményét veszített évtized terjeszkedését, az ironikus lassú visszavonulást. A vers rokonai

a Plasztikban találhatók: Az út vége, és Az átkozott. Az előbbiben a csillogó álom helyére a "földi siralomvilág" színei kerültek, ez nem szellemes tréfa, hanem annak csödéje. Az átkozotthan a káosz élménye összekapcsolódik az eredeti alappal: a megváltatlanság regisztrálásával. A fogyasztó polgár háttérben összeáll az ijesztő mítosz. Ha Az átkozott és Az út vége korábbi művek, mint a második kötet, akkor Garaczi művészete a - tinyanovi értelmű - fejlődéssel ellentétesen mozdul.

Takács József

1987. április 16-17-én rendezték meg Debrecenben az egyetemi diáklapok országos találkozóját, amelyen a következő hét kiadvány szerkesztői vettek részt: a debreceni Határ, a budapesti Jelenlét és Századvég, a pécsi Metszet, a szombathelyi Kilátó, a szegedi Aetas és Harmadkor. Az első, társadalomtudományi nap négy előadója Kovács György, Bárdi Nándor, Körösnéyi András és Sükösd Miklós voltak; a második, irodalmi napon Csuhai István A 80-as évek magyar prózája, Takács József A 80-as évek művészeti szituációja címmel tartott előadást, Elek Tibor Juhász Erzsébet prózájáról szóló tanulmányát olvasta fel, Bertha Zoltán a magyar irodalom politikai irányzatairól beszélt.

A JATE Bölcsészkarán működő GOGO színtársulat 1987. április 27-én két darabot mutatott be Imre Zoltán rendezésében: Tennessee Williams Ez a ház bontásra vár és Michel Gelderde Escorial című művét.

1987 tavaszán mutatta be a 8.15-ös színházi alkotóközösség Midas király átváltozásai című előadását, amely Ovidius és Ambrus Zoltán művei alapján készült, rendezője Samu Attila.

1987 első felében a szegedi Móra Kollégiumban irodalmi esten szerepelt Ladik Katalin, később Balázs Attila és Fenyvesi Ottó, majd Szörényi László vendégeként Temesi Ferenc. Április 14-én tartotta ugyanitt Bojtár Endre Hogyan lesz valaki a szocializmus realistája? című felolvasását, amelyben esszék hangzottak el Czeslaw Miloszról, Slawomir Mrozekről és Bohumil Hrabalról.

A DEMOKRÁCIA AMERIKÁBAN

Biztosítani a "szabadság kicsiny köreit": egyszerű követelése ez bármely társadalom bármely polgárának. Követelésének teljesítése azonban az ő feladata még akkor is, ha látszat szerint csupáncsak haszonélvezője a jó hatalom által szavatolt helyes berendezkedésnek. Az ő feladata azért, mert az, hogy a hatalom jó, éppenséggel a társadalmon és az ő polgárain múlik. A társadalom élete szüntelen munkálkodás a kormányzat helyes útra való terelésének, a hatalom tökéletesítésének érdekében.

A fenti gondolatok távolról sem újak. Legkevesebb kétszáz évesek. Mintegy kétszáz évvel ezelőtt aztán arra is lehetőség nyílt, hogy a gyakorlatban is megvizsgálják a működésüket. Nem egy, hanem két lehetőség adódott, az elsőt francia forradalomnak, a másodikat amerikai függetlenségi háborúnak nevezzük. Kissé elvontan fogalmazva: mindkettő a jó hatalom és a helyes társadalmi berendezkedés megteremtését célozta eltérő körülmények között - és különböző eredménnyel. Az első arról győzhette meg a tárgyilagos szemlélőt (de ki volt akkoriban tárgyilagos?), hogy mindhiába a helyes kormányzatra irányuló jószándék, ha a hatalom társadalmi kontrollja alábbhagy, az így létrejövő hatalom rossz. A második legfőbb tanulsága pedig abban állott, hogy amennyiben a polgárok szabadság és a hatalom szabadság-igénye kölcsönösen korlátozza egymást, akkor legrosszabb esetben is olyan berendezkedés alakul ki, amelyikben "több lesz a hiba, de kevesebb a bűn".

Nem túlzottan lelkesítő gondolat. Nem is születetett a forradalom korában. (Tocqueville művének első része három és fél évtizeddel később jelent meg.) Eszerint kénytelenek vagyunk lemondani a tökéletes társadalomról? A Jó evilági hatalmáról tehát? Ugy tűnik: igen. Tökéletes társadalmat csakis tökéletes ésszerűséggel rendezhetünk be. Eltekintve attól a tőlől, sem jelentéktelen kérdésről, hogy vajh? ki birtokolja ezt a képességet, még mindig marad egy bökkenő. Vajon mindenkinek jó a mindenkire számra való Jó? Feltéve, de meg nem engedve, hogy tökéletességénél fogva ignorálhatja a társadalom kontrollját, mit cselekszik a tökéletes kormányzat akkor, ha valaki vagy valakik, fel nem ismerve mennyire boldogoknak kellene lenniük, hogy a Jó társadalomban adatott élniük, mégiscsak úgy döntenek, hogy ez számukra nem a jó birodalma, hanem szabadság-aspirációik brutális korlátozása? Meggyőzheti-e őket tévedésükről? Lehet, hogy igen, de lehet, hogy nem. S ha nem győzte meg őket, tört, hogy "homlasszanak"? Kénytelen-e tűnni, avagy joga van kizárni őket a társadalom korpuszából? Ha kizárja őket, erőszakot követ el. Ha erőszakot követ el, akkor pedig nem tarthat igényt arra, hogy Jó-nak neveztessek...

Nincs ebben semmi túlzás. Vagy figyelembe vesszük a fenti dilemmát, vagy megvárjuk, amíg a társadalom egyöntetűen rábólint mindazon kritériumokra, melyek a tökéletesen berendezett államot kell, hogy jellemezzék. Utóbbira azonban kevés az esélyünk.

Nem is kanyarodtunk olyan messze Tocqueville-től, mint első látásra hihetnők. Ő nagyonis világosan látta, hogy a tökéletesen működő hatalom kevesebbet vagy egyáltalán nem hibázik, de ennek ára van: több - vagyis nagyon sok! - bűnt követ el. És teljesen mindegy, hogy minek a jegyében működik, hiszen előbb láthattuk, hogy a Jó jegyében bizonyosan nem.

Társadalomideáljának van egy egészen nyilvánvaló morális mozzanata. Döntenie kell, hogy a föltétlen ésszerűséget vagy a szabadságot választja. Tocqueville úgy vélte, nem csupán kellemesebb, ám jobb is az utóbbit választani. Másképpen fogalmazva, az állam helyett a társadalmat választotta. Mint minden morális döntés, úgy ez is irracionális. Főként az érdekes

és jelentős elméletek születtek az állam elsőbbségének preferálásából is, ami hasonlóképpen irracionális döntés eredményeként jött létre. Ezek az elméletek érdekesek voltak, némi cinizmussal annak nevezhető a társadalom élete is azokon a vidékeken, ahol sikerült gyakorlatba átültetni őket, csak hogy mindemellett az az élet elviselhetetlennek bizonyult. (Csupán a tárgyilagosság kedvéért jegyzem meg, hogy mindez legfőnnebb morális ellenérv lehet.)

Tocqueville nem élte át sem a Forradalmat, sem a Függetlenségi háborút. Hangsúlyozottan outsider magatartásához feltehetőleg ez az aprócska tény is hozzájárul. Amikor Amerikában járt, már egy konszolidálódott társadalmi életműködéssel találkozott. Ez a társadalom jelentette számára az ideális, de megvalósítható modellt. Könyve három kötete 1835 és 1840 között jelent meg. Pár éven belül (1841-43) magyarul is kiadták. A reformkori Magyarországon hatása vetélkedett azzal, amit Nyugaton (elsősorban éppen az Egyesült Államokban) kifejtett. Újabb kiadásáig azonban nem csupán 140 évet kellett várnia a honi olvasónak, hanem abban az igazán mellőzhető örömben is része volt, hogy a teljes műnek teljességgel érthetetlen módon megcsonkított változatát vehette kézbe. Teljességgel érthetetlen, mert ideológiai okokra hivatkozni enyhén komikus volna, terjedelmi okokkal érvelni egy klasszikus munka esetében, némileg eufemisztikusan fogalmazva: kultúrbotrány.

Keszthelyi András

A LÉLEGZET ESTJEI

I. 1981. január 19. Belvárosi Ifjúsági Ház

Allen Ginsberg: A költészet ereje és gyöngesége (előadésvázlat;
Ford.: Györe Balázs)
Tábor Ádám: Herakleitosz-matt (vers)
Keszthelyi Rezső: Versek
Tábor Eszter: Versek
Györe Balázs: Az égalatti iskolák (vers)
Rácz Péter: Profán (vers)
Györe Pál: A Nagy Fuga tűzbeszéde (esszé)
Algot László: liber precationum ad Sempiternas (vers-ciklus)
Dravecz Imre: Versek
Tamás Gáspár Miklós: East-Europe Doodle Doo (próza)

II. 1981. március 23. Belvárosi Ifjúsági Ház

K. Jakab Antal: Anyanyelvén szólt hozzám a líra (tanulmány-
részlet)
Györe Balázs: Az egyetlen vers felé
Zöldy Pál: Versek
Keszthelyi Rezső: Versek
Rácz Péter: A Félelem és reszketés olvasásához (esszé)
Erdély Miklós: Antiszempont, Iborzó (hang-játék)
Tábor Ádám: Versek
Kodolányi Gyula: Versek
Vöröss László: Részlet "A korszak" c. drámából és más versek
Beszélgetés Szabados Györggyel
Szabados György: Katonazene

III. 1981. május 11. Belvárosi Ifjúsági Ház

Kemenczky Judit: Alászáll és fölemelkedik (hosszú vers)
Fehér József András: A szenvedés keletkezése (esszé)
Algot László: si non potest hic calix transire (szövegrészletek)
Györe Balázs: Hártyalapok (versciklus)
Koppány Márton: Képregények
Rácz Péter: Versek
Tábor Ádám: A beszélő folyóirat (manifesztum)

IV. 1981. november 23. Belvárosi Ifjúsági Ház

Tábor Ádám: 1981: preludium vagy fuga (vers)
Andor Csaba: XVI. fejezet (regényrészlet)
Rácz Péter: Már így... (vers)
Szilágyi Ákos: Oszip Mandelstam és kora (esszé)
Györe Balázs: Gyűrűzés (vers)
Miklóssy Endre: Közösség és mítosz (esszé)
Paul Celan: Versek (ford.: Oravecz Imre)

V. 1982. március 4. Fiatal Művészek Klubja

Tábor Ádám: Mi, a Lélegzet? (esszé)
Györe Balázs: A labdaházi eskü ciklusból (két vers)
Géher István: Vers-átvilágítás (Györe-versek elemzése)
Rácz Péter: Felnéz. Ások... (vers)
Tábor Ádám: Az ötödik lovas a félelem (vers)
Balassa Péter: Meghívás közben (esszérészlet)
Kemenczky Judit: Küldetés (hosszúvers)
Marno János - Szíjártó Csaba: Éjszakai előadás (hangjáték)

VI. 1982. május 3. Belvárosi Ifjúsági Ház

Ottlik Géza: Iskola a határon (részlet a regényből)
Ottlik Géza: Levél Györe Balázsnak
Györe Balázs: Versek
Balassa Péter: Ottlik és a hó (tanulmány)
Ottlik Géza: Buda (részlet egy készülő regényből)
Miklóssy Endre: A határon (esszé)
Kakuk Péter: Versek
Tamás Gáspár Miklós: Esszé Ottlikről
Lengyel Péter: Adósság (esszé-részlet)

VII. 1983. április 14. ELTE Bölcsészklub

Tábor Ádám: A metaliteratura manifesztuma
Rácz Péter: Beszélsz harcról... (vers)
Kemenczky Judit: Kis növényhatározó (vers)
Miklóssy Endre: Iisza forrás (esszé)
Vöröss László: Versek
Tábor Eszter: Versek
Marno János: Fél múlt (vers)
Csányi Attila: Kórtermi versek egy öröknaptár margójára
(versciklus)
Györe Balázs: Álomnapló, 1982.

VIII. 1983. május 25. ELTE Bölcsészklub

Miklóssy Endre: Weöres 70 - Hamvas 15 (bevezető)
Weöres Sándor: A vers születése utóhangja (vers)
Tábor Ádám: A Weöres-torony, Poeta Sacer (versek)
Hamvas Béla: Poeta Sacer (részletek az esszéiből)

Weöres Sándor: Merülő Saturnus (vers)
 Hamvas Béla: A Medúza (kritikarészlet)
 Weöres Sándor: Három szonett az Átváltozások című ciklusból
 Balassa Péter: Átváltozások (a szonettciklus elemzése)
 Varga Imre: Rajz H.B. ceruzájával: gyerekkori táj fákkal (vers)
 Györe Balázs: Egy lakrúthoz megközelítése (vers)
 Hamvas Béla: Scientia Sacra (részlet)
 Hamvas Béla: Őda a XX. századhoz (részlet egy hosszabb esszéből)
 Miklóssy Endre: Hazatérés (esszé)
 Hamvas Béla: Őt géniusz (részlet egy hosszabb esszéből)

IX. 1984. január 10. Fiatal Művészek Klubja

VERS ÉS ---

Tábor Ádám: Tíz tézis a költészetről
 Miklóssy Endre: Ég s föld között (esszé)
 Szíjártó Csaba: Versek
 Marno János: Versek
 Rácz Péter: Függőleges 35 (vers)
 Fogarassy Miklós: Tandori (tanulmány)
 Kukorelly Endre: Versek
 Tábor Ádám: Fekete doboz (részletek egy versciklusból)
 Balassa Péter: A Lélegzet költőiről (esszé)
 Rácz Péter: Vers két hangra
 Erdély Miklós: Ásványgyapot (vers és installáció)
 Molnár Péter: Majd a tisztáson (animációs film)
 Domonkos István: Kuplé (hangfelvétel)

X. 1984. március 20. ELTE Bölcsészklub

Henri Michaux: Ének a labirintusban (ford.: Miklóssy Endre)
 Tábor Ádám: Epiciklus (versek)
 Rácz Péter: Egy prostituált álma (vers)
 Ungváry Rudolf: Nemzsidónak lenni (próza)
 Garaczi László: Versek
 Flórián-Szabó István: Versek
 Greguss Sándor: Versek
 Tasnádi Attila: Versek
 Kukorelly Endre: Versek
 Marno János - Szíjártó Csaba: Mi a szörnyű? (hangjáték)

XI. 1984. június 14. Belvárosi Ifjúsági Ház

Hamvas Béla: Karnevál - IV. kötet (hat órás regényolvasás
 szimultán képzőművészeti illusztrációkkal)
 Közreműködik: Bak Imre, Fekete Balázs, Gémes János, Halász
 Arisztid, INDIGO-csoport stb.

XII. 1985. február 7. ELTE Bölcsészklub

Tábor Ádám: Előszó

Rácz Péter: Hagyatkozás (vers)

Fülep Lajos: Individualitás (filozófiai töredék)

Miklóssy Endre: Paul Cézanne és Fülep Lajos (tanulmány)

Fülep Lajos: Konkrét jelentés (filozófiai töredék)

Vöröss László: Fülep árnya (esszé-émlékezés)

Vekerdi László: Emlékezés az utolsó Árpád-házi királyra

XIII. 1985. október 28. Írószövetség

Tábor Ádám: A hosszú lélegzet (vers)

Ungváry Rudolf: Feltartott kézzel (elbeszélés-részlet)

Balaskó Jenő: Habszivacs 2. (poéma)

Surányi László: Bolyai és Euklidesz párhuzamosai: az antik és a
modern tragikum szimbólumai (tanulmány)

Kovács Miklós: Versek

Balassa Péter: Meghívás közben (esszé-részlet)

Györe Balázs: Merülés (próza-részlet)

Miklóssy Endre: Híd (esszé)

Marno János - Szíjártó Csaba: Szöveg

Algot László: X. könyv (versciklus-részlet)

Rácz Péter: Versek

Vöröss László: Logoi (dráma-részlet)

Előkészületheen van és a tervek szerint még 1987-ben megjelenik a
Lélegzet 2. című antológia.

Megjelent az Aetasnak, a JATE történész hallgatói lapjának 5.
száma. Többek közt interjút közölnek Bogay Tamás Münchenben élő
történésszel, s közlik A szent korona mint a magyar történelem
forrása és szereplője című tanulmányát.

Megjelent a JATE BTK Ikonológia és műértelmezés című
kiadványsorozatának új kötete: A reneszánsz szimbolizmus. A
gyűjtemény főbb témakörei: az embléma elmélete, az irodalom és a
hermetikus hagyományok, Shakespeare-drámák ikonográfiai elemzése.

1987. augusztus 23-27-én nemzetközi tudományos tanácskozást
rendeznek Heinrich Böll életművéről Szegeden.

MUNKATÁRSAINK

Darvasi László - 1962-ben született Törökszentmiklóson. 1986-ban végzett a szegedi Tanárképző Főiskolán. Jelenleg tanár. Versei a Kortársban és az Átfordult idő című antológiában jelentek meg.

Háy János - 1960-ban született Vámosmikolán. 1985-ben végzett a szegedi Tanárképző Főiskolán. Versei a Kortársban, a Szövegek és a Narancsszív-szonett kiadványokban jelentek meg.

Hévízi Ottó - 1959-ben született Budapesten. 1983-ban végzett a JATE Bölcsészkarán. Versei a Fiszatájban, Kortársban és a A hazatérés lehetőségei című antológiában jelentek meg.

Hruby József - 1962-ben született Gyulán. Debrecenben a ELTE V. éves hallgatója.

Jakabffy Tamás - 1966-ban született Szabóvárban. A kolozsvári egyetem hallgatója. Versei jelentek meg az Alapművelet című antológiában, kritikái az Utunkban, Echinoxban.

Keszthelyi András - 1961-ben született Kolozsvárott. Versei szerepelt az Ötödik évszak című antológiában, szerkesztette az Echinox című kolozsvári egyetemi lap magyar oldalait. Budapesten él, az ELTE II. éves hallgatója.

Kiss László - 1962-ben született Szekesfehérvárott. Tanulmányait a pécsi egyetemen kezdte, jelenleg a JATE Bölcsészkarának II. éves hallgatója. Írásai a Sonegyban jelentek meg.

Kovács András Ferenc - 1959-ben született Szatmárnémetiben. Székelykeresztúron él. Szerepelt az Ötödik évszak című antológiában, verseskötete Iengerész Henrik intőimjei címmel jelent meg.

Kurdi Fehér János - 1954-ben született Vácon. A JATE Bölcsészkarának III. éves hallgatója. Versei a Kortársban, a Szövegek és a Narancsszív-szonett című kiadványokban jelentek meg.

Fk: Dr. Kocsondi András rektorhelyettes
Készült a JATE Sokszorosító Uzemében, Szeged
Engedélyszám: 166/87. Méret: B/5
Példányszám: 650 Fv: Lengyel Gábor

Kurdi Imre - 1963-ban született Ajkán. Az ELTE V. éves hallgatója. Versei és műfordításai a Tiszatájban, a Magyar Műhelyben és az Élet és Irodalomban jelentek meg. Fordításában jelennek meg a Helikon Kiadónál Iraki prózaversei.

Nagy Imre - 1959-ben született Veszprémben. 1983-ban végzett a JATE Bölcsészkarán. Írásai jelentek meg a Visszhang című veszprémi lapban.

Szilij Ferenc - 1958-ban született Szombathelyen. 1984-ben végzett a JATE Bölcsészkarán. Szerkesztője volt a Harmadkor 1. számának. Versei a Kortársban jelentek meg.

Takács József - 1962-ben született Gyulán. A JATE Bölcsészkarának III. éves hallgatója.

Tatár Sándor - 1962-ben született Budapesten. Az ELVE IV. éves hallgatója. Versei az Élet és Irodalomban jelentek meg.

Visky András - 1957-ben született Marosvásárhelyen. Tanulmányait Nagyváradon és a temesvári műegyetemen végezte. Verseivel szerepelt a Kimaradt szó és az Ötödik évszék című antológiákban. 1984-ben jelent meg Partraszállás című verseskötete a Forrás Könyvek sorozatában. Versei Magyarországon a Kortársban, Életünkben, Napjainkban jelentek meg.

1985-ben alapították Clevelandben a József Attila Irodalmi Díjat, melyet első ízben Lezsák Sándor nyert el Békebeli Éjszaka című verseskötetével. 1986-ban három költő kapta a jutalmat. Baka István, Nagy Gáspár és Zalán Lóbor. Az 1987-es díjazottak: Körössi P. József, Varga Imre és a Harmadkor három szerkesztője: Balog József, Csuhai István és Takács József.

A Harmadkor harmadik szegedi egyetemi felolvasóestjén, 1987. március 11-én a következő írások hangzottak el:

Mikola Gyöngyi: A korszerűtlen lap (esszé)

Takács József: A tilos Mnemoszüné (esszé)

Pongrácz Tibor: Szaturnuszi akció (esszé Schwarzkoglerről)

Kurdi Fehér János: Versek; Tokei-ihó és a második nyelv (esszé)

Kurdi Imre: Georg Iraki prózaversei: Kinyilatkozás és bukás (műfordítások és esszé)

Pongrácz Tibor: A posztmodern imperatívuszáról egy ülésben (esszé)

Darvasi László: Krüpteia (versek)

Szántó István: Cento (esszé)

A Harmadkor előadássorozatában 1987. március 18-án Esterházy Péterről tartott előadást Radnóti Sándor.

HARMADKOR

1.

Visky András: A negyvenedik visszatérés a vörös arcú városba
(vers és próza)

Csuhai István tanulmánya Csaplár Vilmosról

Nagy Imre kisprózája: A kézierő előnye

2.

Balog József: „A márvány én vagyok” (esszé Faludy Györgyről)

Csuhai István tanulmánya Esterházy Péter idézeteiről

Pongrácz Tibor: Költemény egy szóról (esszé Borgesről)

3.

Hévizi Ottó Puskin - parafrázisa: A fejünkkel játszunk

Négy Ezra Pound - canto (Bendes Rita műfordításai)

Garaczi László: The Damned (szövegek)

4.

Szíjj Ferenc verse: Cesario

Umberto Eco: Utóiratok **A rózsá nevé**-hez (Galamb György ford.)

Két esszé Hamvas Béla **Karnevál** című regényéről

Földesi Ferenc tanulmánya Kondor Béláról

5.

Darvasi László: Néma formák (versek)

Csuhai István tanulmánya: Határ Győző: Az Őrző Könyve

Kurdi Imre fordítása Georg Trakltól és Gottfried Benntől

6.

Láng Zsolt elbeszélése: Honovella

Danilo Kís: Királyok és bolondok könyve (Bojtár B. Endre ford.)

Tanulmányok Grendel Lajos regényeiről